Fecr-i Sadık

Üç Aylık İlmi Dergi • Sayı: 2 • Yıl: Ekim-Aralık 2006

Fecre andolsun,
On geceye,
Çifte ve tek'e,
Akıp-gittiği zaman
geceye.
Bunlarda, akıl sahibi
olan için bir yemin
var, değil mi?

Dinler Arası Diyalog

İnsanın Hakikatı

Hak ve Hakikat Üzerine

İslam'da Siyaset ve Devlet

Dinin Dünya Görüşünde İnsan

Dinin Kaynağı

Karikatür Krizi, Papa'nın Sözleri ve Medeniyetler Çatışması

Mevlana'nın Düşüncesinde Dua'nın Hikmeti

Aile Hukuku

www.ehlibeytmektebi.eu

FECR-I SADIK tan

Bildiğiniz gibi İslam dünyası günümüzde büyük planların ve düşüncelerin baskısı altında bulunmaktadır. Bu plan ve düşüncelerin esas hedefinin Müslümanları yok etmek veya en azından onların bağımsız yaşama isteklerini yok etmektir. Bu yüzden daha da bir bilinçli , daha da bir ayakları yere sağlam basan bir ümmet olmak, birbirimizle kenetlenmek zorundayız. Zaten günümüzde müslümanlar olarak çektiğimiz sıkıntıların temelinde eğitimsizliğimizden kaynaklanan cehalet yatmıyor mu? Bu yüzden neyi ne için yaptığımızı bilen ve yaşam sitilini buna göre şekillendirip, ona göre davranan bir ümmetin bireyleri olmak için eğitim konusunda kendimize iyice bir çeki düzen vermenin zamanı gelip geçiyor. Bu amaca uygun olarak, dergimizle de bu yüce hedefe yönelik bir çalışmayı yürüttüğümüz inancındayız.

Umarız ki okuyucularımızın düşünce dünyasına bir nebze de olsa katkıda bulunabilmekteyiz.

Geçen sayımızda, Allah'ın izliyle bu dergimizi her üç ayda bir çıkarmayı düşündüğümüzü sizlere bildirmiştir. Çok şükür verdiyimiz sözü, yazarlarımızın ve teknik ekibimizim büyük gayretli sonucunda yerine getirmiş olmanın mutluluğu içerisindeyiz. Bu sayımızda da tekrar hepinizin ilgiyle okuyacağı konunularla karşınızdayız.

Dergimizin birinci sayısı okuyucularımızın hemen hemen tamamı tarafında büyük bir takdirle karşılanmış ve gerekli ilgiyi görmüştür. Kendilerinin yapıcı anlamdaki eleştirilerini ve önerilerini dikkate alarak dergimizde ufak çaplı düzenlemeler de yaptık. Okuyucularımızın bu ilgisinin devamı bizlerin gelecek sayıları da zamanında çıkarabilmemiz için çok gereklider.

Görüş ve eleştirilerilerinizin bizler için çok büyük bir anlamının olduğunu tekrar vurgulayarak hayırlı çalışmalar dileriz.

selam ve muhabbetle

Fecr-i Sadık

Fecr-i Sadık

Üç Aylık İlmi Dergi • Sayı 2 • Ekim-Aralık 2006

İÇİNDEKİLER

Dinler Arası Diyalog 4
Muhammed Avcı

İnsanın Hakikatı 11
Murat Aydoğdu

Hak ve Hakikat Üzerine 25
İsmail Avcı

İslamda Siyaset ve Devlet 32
Muhammed Koç

İnsan Hayatında Din Beklentisi 38
Hacı Bilici

Dinin Kaynağı 44
Nurullah Akpınar

Mevlana'da Duanın Hikmeti 51
Salih Avcı

Karikatür Krizi, Papa'nın sözleri ve Medeniyetler Çatışması 54
Ibrahim Çakar

Aile Hukuku 61
Muhammed Avcı

IMPRESSUM

Herausgeber:
Ehlibeyt Kultur Verein e.V
Nürnberg

email: dergi@ehlibeytmektebi.eu

DİNLER ARASI DİYALOG (2)

Muhammed Avcı

Hayati bir sorun olan dinler arası diyalog, çözüm bekleyen en önemli konulardan biridir. Akıllıca düşünen ve insanlıktan yana olan her insan, dinler ve mezhepler arasındaki var olan savaşın bitmesini ister. İnsaniyet mektebine zarar veren bu kirli savaşın durdurulması, vacib olan konulardan biridir. Nasılki ibadetlerin yapılması vacib ise, İnsanlar arasında barışı sağlamak da vacibtir. Bu önemli görevin bilincinde olan her insan kendi gücü nisbetinde bu tefrika ateşinin söndürülmesinde gayret etmelidir. Zira insan varlık aleminde üstün değerlerle mücehhez kılınmış bir şahsiyete sahiptir. Bulunduğu makamın kendisine yüklediği sorumluluğu en güzel bir şekilde yerine getirmesi onun insani vazifesidir. Aksi halde varlık aleminde değersiz ve zararlı bir yaratık olarak kabul edilir.İnsanın zararlı ve kötü bir varlık olmaması için kendi özüyle tanışması gerekir. Konumuz dinler arası diyalog olduğu için, şimdilik insan hakkında ve insanın mahiyeti hakkında bir açıklama yapmayacağız, sadece insanda varolan yüce değerlerle birlikte onu küçültecek ve değersiz hale getirecek kötü garizelerin var olduğunu gözönünde tutarak, konuyla irtibat kurmak istiyoruz. İnsanda bu kötü garizelerin var olması, onun insaniyet mektebindeki imtihanıdır. Bu imtihan onun kimliğini, şahsiyetini ve onun insaniyet mektebindeki yerini belirlemektedir. Ya meleklere secdegah yada şeytana maskara olur. İnsan imtihanı kazanacak olursa Cenneti dünyada yaşar, eğer kayıb ederse Cehennemi dünyada yaşar. İnsan, müsbet ve mefi yönleri ile yaşamını sürdürürken başarılı bir öğrenci olabilmesi için tercihini güzel yapması gerekir. Zira İnsan çok fay-dalı bir varlık olduğu kadar, oldukça zararlı olma ihtimalı de vardır. İnsanın bu zararlı yönünü islah edecek ve faydalı hale

dönüştürecek olan ancak semavi dinlerdir.

DİN VE İNSAN HAKKI:

Semavi dinler insanda var olan yüce değerleri korumak ve zararlı olabilecek yönlerini de islah edip faydalı hale getirmek içindir. Dinin insana sunduğu en yüce değer güzel ahlaktır, zira insanın gerçek değerini belirleyen onun güzel ahlakıdır. Kuranı Kerim güzel ahlakı beyan ederken alemlere rahmet peygamberi olarak gönderilen Hz. Muhammed'i (s.a.a) örnek olarak insanlığa sunmaktadır. "Hiç şüphesiz senin için bitip tükenmeyen bir mükafat vardır. Ve sen elbette yüce bir ahlak üzeresin." *(Kalem Suresi ayet 3-4)*

Resuli ekrem şöyle buyuruyor: "Ben güzel ve faziletli ahlakı tamamlamak için gönderildim." Peygamberimizin ve diğer peygamberlerin gönderilişlerindeki hedeşerden biri olan, güzel ahlakı tamamlamak ve insaniyet mektebinde adil düzen oluşturmaktır. İnsana yakışan da güzel ahlak ve adil bir davranışa sahip olmasıdır. Peygamberlerin gönderilişlerindeki hedeşerden biri de insan haklarını korumaktır. Ve insanların can, mal ve namusunun güvencesini sağlamaktır. fiöyle bir soru sorulacak olunursa "acaba din insan hakkını resmiyette tanımışmıdır" Her insan hak sahibidir bunda hiç şüphe yoktur. Soru şudur "Dinin bu hakkı tanımasındaki rolü nedir?" Din bir kanunlar mecmuasıdır. Dini yaratan hem İnsanı ve hemde cihanı yaratandır. İnsanı yaratan onun yaratılışının hikmetini ve onun hakikatini, ve mahiyetini çok iyi bilmektedir. Ayrıca insan için nelerin faydalı ve nelerin zararlı olacağını da bilmektedir. Buna binaen ilahi dinler beşerin maslahat ve menfaatları için tedvin edilmiştir ki, beşer kendi hakkını elde etmiş olsun.

HAK VE AHLAK:

Hakkın ahlalakla çok yakın bir irtibatı vardır. İnsan ahlaki faziletlerde ne kadar rüşt ederse hak o nisbette geniş bir yere sahip olmuş olur. Fert ve toplum ahlaki değerlere önem verdiği kadarı ile birbirinin hukukuna saygı duyar.

Faziletli ahlakla ahlaklanmamış bir toplumda insan hak ve hukuku devamlı sarsıntıdadır. İnsan hukukunun ihya edilmesinde faziletli ahlakın kanunlardan daha etkili rolü olduğu görülmektedir. Zira insanın iç dünyasında oluşmuş bir ahlaki faziletin sağlamış olduğu istikrarı, cari olan kanunlardan daha etkileyicidir. Çünkü güzel ve faziletli ahlak, insanı her türlü kötü ve çirkin işleri yapmaktan engeller. Kanunların adaletli işleyişide güzel ahlaka bağlıdır. Faziletli ahlaka sahip olmayan bir insan kanunu görmediği bir yerde suç işliyebilir. Bu nedenle islam dini önce insanın iç dünyasına kanun koyar, manen onu onarır ki, sosyal yaşam için konulmuş ilahi kanunlar adil bir şekilde toplumun can, mal ve namus emniyetini sağlamış olsun.

İmam Seccad (a.s); hakkın hak sahibine zulm edilmeden verilebilmesi için, toplumda şu ahlaki kurallar işlemesi gerekir. Buyurmaktadır:

1- Mazlumlara yardım etmek, aç olanları doyurmak.
2- Malul ve hastaları ziyaret etmek.
3- Maddi ve manevi sıkıntısı olanlara, gücü nisbetinde yardımcı olmak.
4- Yaşlılara saygı ve hürmette kusur etmemek.
5- Gençlere merhamet ve şevkat elini uzatmak.
6- İnsanlarla olan ilişkilerde ölçülü olmak, ifrad ve tefritten sakınmak.
7- Güvenilir ve emin insan olmak.
8- Kıskançlık, bencillik, kibir ve kötülüğe sebep olacak her türlü konuşma ve davranışlardan sakınmak.
9- Yalan, iftira, söz taşıma ve insani değerlere zarar verecek fiillerden sakınmak.
10- Öfkelendiğinde sabra baş vurmalı ve selavatla öfkesini yenmeli.
11- İyilik onun asıl görevi olmalı, kötülüğün kapısını tamamen kapatmalı.
12- Her işinde Allah'ın rızasını aramalı.

Bunların her biri kalpleri birbirine ısındıran

ahlaki kurallardır ki, insanlar hak ve hukukunu devamlı ve istikrarlı bir şekilde elde etmiş olsunlar. Hak ve ahlak birbirinden ayrılmayan iki sözdür, birinin yokluğu diğerinin yokluğudur. Mesela, Hakkın ihyası için güzel ahlakın fezası fert ve toplumda hakim olması gerekir ki, hak sahibi hakkını elde etmiş olsun. Ahlakın olduğu yerde hak hukuk vardır. Ahlaksız bir toplumda hak ve hukukun olması mahaldır. Bugün insanlığın liderliğine soyunmuş Devletler ahlaken sıfır noktada oldukları halde, insanlığa Demokrasi adı altında huzur ve barış getireceklerini iddia ediyorlar. Bu iddiada bulunan devletler, kendi ülkelerinde işlenen cinayetlere, virane edilmiş ailelere, içki, kumar, zina ve tüm ahlaksız-lıklara rağmen nasıl dünya insanına barış ve sulh getirecekler. Acımasızca insanların üzerine kimyasal bombalar indiren ve evlerini viran edip ufacık bebekten yetmiş yaşındaki insanları öldürenler hangi yüzle barıştan ve sulhtan bahsedecekler. Dinlerinden tamamen kopmuş, hava ve hevesini ilah edinmiş olanlar hangi salahiyetle dinler arası diyalogdan bahs edecekler. Biraz gerçekçi olmak gerekiyor. Tarihte bir benzeri olmayan cinayetleri işleyenler, hangi Din namına diyaloğa davet ediyorlar. Musa (a.s) mın dinine mi, Isa (a.s) mın dininemi yoksa Hz. Muhammed'in (s.a.a) dinine mi! Insanlığa hayat, saadet, mutluluk, barış ve adaleti sağlamak için gelmiş olan, dinler arasında hiç bir sorun olmadığı halde, hangi çirkin siyasetlerine alet etmek istiyorlar. Dini ön plana çıkararak hangi tahribatı yapmak istiyorlar. Aldatıcı güzel ve cazip konuşmaları ile gizli ve kaplı olan hedeşerine varmak için kimleri aldatmak istiyorlar? Halbuki Allah bunların gizli yüzlerini şöyle açıklar. "Insanlardan kimi de var ki, onun dünya hayatı ile ilgili sözü senin hoşuna gider ve o kalbindekine Allah'ı şahid de tutar. Halbuki o en azılı düşmandır." *(Bakara Suresi ayet 204)*

Günümüzde bunu çok açık ve bariz bir şekilde muşahede etmekteyiz. Islam ülkelerinin tabii kaynaklarını yağma etmek ve nesillerini yok etmek için güzel konuşmaları ile, yapmacık davranışları ile müslümanları dinler arası diyalog adına tuzağa düşürmek istiyorlar. Ne yazık ki dinler adına diyalog çağırısında bulunanlar, içlerindeki nifakı fazla barındıramadılar. Tüm planlarını altüst eden Papanın konuşması, gizlemiş oldukları nifaklarını su yüzüne çıkardı.

Bazı kimseler güzel konuşmalarla insanları aldatmakta çok mahirdirler. Onlar gerek güzel söz söyleme kabiliyeti yönünden, veya yalanlarına Allahı şahid tutarak yaptıkları yeminlerle veya muarızlariyle yapmış oldukları munazaralarda, üstün ikna gücü sebebi ile son derece başarlı olurlar. Ama onların yalan üzere kurulu hile ve oyunları çok devam etmez. Onların yaşantıları, davranış ve sözleri, kimlerle dost oldukları, onların kalplerinde gizlemiş oldukları nifakı ortaya çıkarır. "O, dönüp gittimi (yahut bir iş başına geçti mi) yer yüzünde fitne ve fesat çıkararak tabii kaynaklara ve nesillere zarar vermek için çalışır." *(Bakara Suresi ayet 205)*

Bu tip insanlar müminlerin yanında kendilerini mümin göstererek ön safta dururlar. Müminlerden ayrıldıklarında şeytanları ile birleşerek insanların ve bilhassa müslümanların tabi kaynaklarına zarar vererek nesillerini yok etmek için müşterek çalışırlar. Günümüzde bunu çok açık ve bariz bir şekilde muşahede etmekteyiz. Islam ülkelerinin tabii kaynaklarını yağma etmek ve nesillerini yok etmek için güzel konuşmaları ile, yapmacık davranışları ile müslümanları dinler arası diyalog adına tuzağa düşürmek istiyorlar. Ne yazık ki dinler adına diyalog çağırısında bulunanlar, içlerindeki nifakı fazla barındıramadılar. Tüm planlarını altüst eden Papanın konuşması, gizlemiş oldukları nifaklarını su yüzüne çıkardı. Papanın islam peygamberi ve islam dini hakkındaki çirkin açıklaması, bazıları için bir talihsizlik olarak kabul görmüş ve karalar bağlamışlardır. Papanın konuşmalar ile su yüzüne çıkan dinler arası diyaloğun asılsız olduğu görüldü. Dinler arası diyaloğun mimarları ve propogandacıları ve bu işi gündeme getirenler, islam ümmetine cavapları ne olacak? Yoksa güzel konuşmala-

ri ile Papanın sözlerine bir kılıf bularak, onu masum ve günahsız mı gösterecekler? Bunu yapacaklar, bazı devlet erkanının yaptığı gibi! Çünkü müslümanlar, kim tarafından idare edildiklerini ve kime hizmet ettiklerini bilmediklerinden, güzel ve cazip konuşmalarına aldanarak, Haçlı seferlerinin baş rolunu üstlenen W. Bush, hizmet edenlere hizmet etmekteler. İslam Peygamberi hakkında hayasızca konuşan, Papaya, islamın sinesinde oturmuş, müslümanın kanını dökenlere hizmet edenlerin, maharetli konuşmalarına kanmaktalar. Dünyasını ilah edinen ve dininden uzaklaşan müslümanlar elbetteki düşmanın hazırladığı tuzağa düşecekler. Ve bugün bu acıyı yaşamaktalar; Afganistan, Irak, Filistin v.s. islam ülkeleri çok acı faturalar ödemekteler. Bu ülkelerin bazıları ateş çenberine alınmış, başlarına bombalar yağmakta, bazıları da köleleştirilmiş ve hürriyetleri alınmış olanlar, efendilerinin her istediklerini vahyi emir gibi yerine getirmekteler. En bariz örneği dinler arası diyalog çağırısına, islam ümmetinin başında bulunan bazı idareciler ve din adına konuşan cahil alimler, gözü kapalı tuza koşan koyunlar gibi onların bu teklifine koşmaktalar. Bu zavat, batıdan gelen her teklifi vahyi emir gibi bilerek onu yerine getirmekte asla kusur etmezler. Ama müslümanlar arasında ki varolan mezhep ihtilafını gidermek için diyalog çağırısında bulunan bir müslüman ülkeye karşı, kibir kokan bir cevapla "onlar dini bizden öğrensinler" diyerek mağrurane bir tavır sergilerler.

Dinler arası diyalog beşeriyetin ciddi sorunlarından biridir. Bu sorunun çözümünü, ancak, yüce ahlaki değerlere sahip, insanların hak ve hukukuna ihtiram gösteren devletler yapabilir. Ahlaki noktada sıfırın altında olan, insanların inançlarına saygı duymayan, insanların hak ve hukukunu çiğneyen ve insani değerleri madde ile ölçenlerin dinler arası diyalogtan konuşmaları nekadar inandırıcı olabilir. Dinler arası diyalog ciddi bir meseledir. Bu işe soyunanlar önce kabul ettikleri dinin kendilerine yüklediği sorumluluğu bilmesi ve dinin istediklerini yaşamaları gerekir. Ve üstünbir ahlaka sahibi olmaları da şarttır. Önce insanlar, giriftar oldukları manevi hastalıklardan kurtulmaları gerekir. Dinler arası diyaloğun yapılabilmesi için, önce insanların maddi ve manevi değerlerine saygı duyacak,

ahlaki bir olgunluğa sahip olmuş olan Devletler ve Milletler olması gerekir. Demokrasinin beşiği kabul edilen başta Fransa olmak üzere hangi Avrupa ülkesinde müslümanlar inandıkları dinin emirlerini yerine getirebiliyor? İnancı gereği başını örten kızları okula almayanlar, hangi din adına diyalog yapacaklar? Dünya liderliğine soyunan, amerika başkanı W. Bush'un askerleri tarafından, Irak ceza evlerinde işlenen ins anlık dışı cinayetleri işleyenleri mükafatlandırması, insanlığın yüz karası değil mi? Ordusundan Namaz kılanları ihrac edenler, Baş örtülü kızları okullara almayanlar, Amerkaya köleliği şeref kabul edenler, hangi din adına konuşacaklar. fiu bir gerçektirki asıl hedef; müslümanların tabii kaynaklarına sahip olabilmek için, müslümanları dinlerinden uzaklaştırıp batıya köleleştirmek istiyorlar. Bu hedeşerine varabilmeleri için insanlar arasında, Dini, Mezhebi, Irki ve Coğrafi savaşlar çıkararak insanları bunalıma ve çıkmaza sürüklüyorlar. Var olan savaşlar nefsini ilahlaştırmış, dini, çıkar ve menfaatlarına araç olarak kullanan sömürgeci ve istilacı zihniyetin sahibi olan devletler, Milletleri sömürmek için din adına yapmaktalar. Maddenin

vermiş olduğu şımarıklıkla güçlerini birleştirerek haçlı seferleri adı altında, mazlum milletlere ve bilhassa müslümanlara güç gösterisi yapmaktalar. Sömürgeci ve istilacı zalim devlet adamları ile, diyalog masasına oturmak isteyenler kimler? Bunlar hangi dinin din adamlarıdırlar? Ve hangi dini temsil etmekteler? Hz.Muhammed'in (s.a.a) getirdiği din adına mı, İsa ve Musa peygamberlerin getirmiş oldukları din adına mı! Hayır! ... bunların hiç birini temsil edecek sıfata hayız değiller. Ve olamazlar. Bunlar, dinin tüm emirlerine ve kanunlarına karşı savaş açmışlar, din adına konuşma hakları yoktur. Velevki camiye gidip namaz kılsalar, kiliseye gidip dua etseler, havraya gidip ağlasalarda semavi dinler adına

konuşma hakkına sahip değiller. Çünkü bunlar Allah'ın emrettiği şekilde, dini ne yaşıyorlar ne de inanıyolar. Dine inanmadıkları halde inanıyor görünerek, dini kendi düşüncelerine göre ayarlıyarak din adamlarına da onaylatıyorlar ve dinler arası diyalog çağırısında bulunuyorlar ve altı milyar insanı koyun sürüsü kabul ediyorlar. Ama yanılıyorlar ve kendi kendilerini aldatıyorlar. Ve eştikleri her çukura kendileri düşmekteler. Artık ilahi dinlerin gerçek sahipleri ve muvahid müslümanlar bu oyunbazların oyununa gelmiyecekler. Amerikanın ve batılıların oluşturmuş oldukları kukla devletlerin yüzlerinde ki maske düşecektir. Bu kukla devletlerin kimlerden yana oldukları Hizbullahla israil arasındaki savaşta çok net ve açık bir şekilde düya insanı tarafından muşahede edildi. İsrailin bu yenilgisinden en çok islam ülkelerinin başına çörekleşmiş olan köle zihniyetli idareciler üzülmüşlerdir. Bu yenilgiye fazla tahamul edemeyen Büyük şeytan Amerika, kölelerini Washingtona daved etti. Hakikatten bunlarda bir köleye yakışır bir tarzda efendilerine karşı saygıyla eğilerek emredilene hazır olduklarını beyan ettiler. Efendileri Bush'un kendilerini kabul ettiği gururuyle medya karşısına çıkarak mağrurane bir şekilde efendimiz bizi kabul ettiği için ona saygıyle teşekkürlerimizi sunarız. Başkanla görüşmemiz çok olumlu geçti! "Bizim orda bir zamanlar beş on köye hükmeden bir Bey varmış, bu köylerin ileri gelenleri beyden emir almak için beyin emri üzere huzurunda toplanırmışlar. Bey, bunlara köylülere nasıl eziyiet edeceklerini, onların devamlı fakir kalmaları için onlar arasında kavga çıkarmalarını ve diğer köylerle veya komşu beylerle savaştırmalarını emredermiş! Tabiki bunlarda beye yaranmak için veya beyin tevecühünü daha çok kazanmak için her biri kendine has dalkavukluğunu yaparmış! Bunlardan biri beye yaklaşmış, beyin önunde diz çökmuş ve beyden şunu rıca, etmiş; Beyim! eğil şu kulağıma, içinden hangi küfür geliyorsa yap ki bana en büyük bir şeref olsun demiş! Tabiki diğerleri beyin onun kulağına ne söylediğini bilmiyorlar. Bey içinden gelen küfrü onun kulağına söyledikten

sonra eğilerek tam bir saygıyle teşekkür eder ve arkadaşlarının yanına döner sorarlarmış, ne konuştunuz; çok mağrurane bir cevapla özel meselelerdi dermiş! Evet izzetini elden vermiş islam toplumunun hali! ... Artık bu kölelik bitecek, yeni yetişen nesil bu kölelik zincirini kıracak ve bunların islam dünyası için hazırladıkları planlarını suya düşürecekler. Bunlarda bunu bildikleri için durmadan darunedvede toplantı üstüne toplantı yapmaktalar ve Ahzap savaşının hazırlığını yapmaktalar. Hazırlaya dursunlar! Müslümanlarda handek hazırlığını yapmaktalar. Müslümanlar dinler arası diyaloğa hazır olduklarını şu ayetle kanıtlamaktalar. "Peygamber, Rabbi tarafından kendisine indirilene iman etti. Müminlerde iman ettiler. (müminlerin) Her biri Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine iman ettiler." Allah'ın peygamberleri arasında hiç bir ayrım yapmayız. İşittik, itaat ettik. Ey Rabbimiz, affına sığındık! Dönüş sanadır" dediler." *(Bakara suresi ayet 285)*

Bir buçuk milyar müslümanın ortak akidesi olan ayetteki belirlenmiş ilkeler müslümanların vahdet ve birlik içinde olduğunun delilidir. Müslümanları dinler arası diyaloğa çağırılması oldukça abestir. Zira müslümanlar, Allah'ın gönderdiği İlahi dinlere ve ilahi elçilere şüphesiz inanmaktalar. Buna binaen müslümanlar kimliklerini ortaya koyarak buyurun demekteler. Müslümanlar Tevrat ve İncile, Musa (as) ve İsa (a.s) ya Hz.Muhammede (s.a.a) ve Kur'an-ı Kerime inandıkları gibi inanırlar. Ve bu ilahi dinlere ve elçilere en ufak hakareti bile küfür kabul ederler. Ne yazık ki bu dinlerin mensubu olduğunu iddia edenler, islam dinine ve islam peygamberine insanlığa yakışmayacak hakaretleri yapmaktalar. Herhalde bunlarda utanacak yüz yok, bilmem hangi yüzle müslümanları diyaloğa cağırmaktalar? Amerika başkanının Iraka saldırısından önce bir konuşmasında, haçlı seferlerini başlattık sözüylemi? İsrail'de defalarca islam peygamberi Hz. Muhammede (s.a.a) ve Kuran-ı Kerime makale ve karikatürlerle yapılan çirkin ve igrenç saldırılarlamı?

Danimarkada yapılan insanlık dışı karikatürle mı? Hergün batı medyasında islama yapılan saldırılarla mı? Çeşitli iftiralarla müslümanları terör listesine alarak, islam ülkelerini işgal etmek için Amerika muttefiklerile birlikte müslümanların başına çocuk, kadın ve yaşlı demeden öldürücü bombalarla akıttıkları kanlı ellerilemi? Barıştan ve adaletten yana olan müslümaları, hazırlayıp yapmış oldukları terör olaylarını müslümanların boynuna takarak yapmış oldukları iftiralarlamı? Bunların tamamının tuzu ve biberi olan, Papanın esef verici, çirkin ve insanlık dışı konuşmas ilemi? Evet onlar utanacaklar diyalog masasına oturma cesaretini kendilerinde bulamıyacaklar. Ama ne acıdırki müslümanları idare eden satılmış iderecilerle ve köle ruhlu madde esiri, makam düşkünü sözüm ona din adamları
ve mütefekkirler, efendilerinin yapmış oldukları bu gaşara bir kılıf giydirerek onların çirkin suretlerini, aldatıcı güzel ve maharetli konuşmalar ile örtmeye çalışacaklar. Hele burnunu çekerek
konuşma yapan papanın, bu konuşmasına nekadar üzülmüştür. Ama o usta biridir, Papayı temize çıkarmak için şimdi maharetli konuşmaları ile halkı ikna edecek hazırlığı yapmıştır.

Bugün insalığın liderliğine soyunmuş Devletler ahlaken sıfır noktada oldukları halde, insanlığa Demokrasi adı altında huzur ve barış getireceklerini iddia ediyorlar. Bu iddiada bulunan devletler, kendi ülkelerinde işlenen cinayetlere, virane edilmiş ailelere, içki, kumar, zina ve tüm ahlaksızlıklara rağmen nasıl dünya insanına barış ve sulh getirecekler.

BATILILAR DİYALOG İSTİYORLAR MI?

Gelişen olayları, yapılmakta olan savaşları, İslam dinine ve islam peygamberine medya aracılığıyla yapmış oldukları saldırıları, müslümanlara terörist gözüyle bakmaları, dinler arası diyalogtan yana olmadıklarını göstermektedir. Zira bunlar Hz. Muhammed'in (s.a.a.) Peygamberliğine ve Kur'an-ı Kerimin Allah kelamı olduğuna hakikaten inanmamışlardır. Çünkü Kur'ana inanmış olsalar sorun kalmıyacaktır. Kur'an-ı Kerim tüm peygamberlerin getirmiş oldukları ilahi kitapların hatemi olan ve tüm ilahi dinlerin mesajını taşıyan ilahi bir mecmuadır. İslam ümmetinin semavi dinlere inandıkları gibi diğer dinlerin mensupları da inanmış olsalar sorun çözülmüş olacak. Ama şu bir gerçektirki ehli kitap hiç bir surette islam peygamberini ve onun getirdiği son dini ve müslümalarla diyaloğu kabul etmiyecekler. Bunun haberini Allah vererek Resulunu uyarıyor. "Yemin olsun ki (habibim!) sen ehl-i kitaba her türlü ayeti (mucizeyi) getirsen yine de onlar senin kıblene dönmezler. Sende onların kıblesine dönecek değilsin. Onlar da birbirinin kıblesine dönmezler. Sana gelen ilimden sonra eğer onların arzularına uyacak olursan, işte o zaman sen hakkı çiğneyenlerden olursun." *(Bakara Suresi ayet 145)*

Ayetin nekadar şaffaf ve net bir şekilde, müslümanlara, ehl-i kitabın ne kadar kıskanç ve inatçı olduklarını haber vererek, uyarıyor . Ve onların isteklerine uyarsan zalimlerden olur sun tehditini yapıyor. Diğer yandan ehl-i kitabında birbirini kabul etmediğinin haberini vererek sorunun ciddiyetine işaret ediyor. Allah yemin ederek, ehl-i kitabın hiç bir surette sizin önerilerinizi kabul etmiyeceklerinin kesin haberini vermektedir. Ayetteki ikinci uyarı ise çok ciddi ve önemli, "sana gelen ilimden sonra onların isteklerine tabi olursan, işte ozaman hakkı çiğneyen zalimlerden olursun" diyerek uyarıda bulunuyor. Müslümanların başında bulunanlar çoktan batılıların her isteğini kusursuz yerine getirmekte asla ihmalkarlık yapmıyorlar. Efendilerine karşı çok sadıklar, Bunu çok iyi biliyoruz. Sorun; gaşet içinde ne yaptığını bilmeyen, tüm islami ve insani değerlerinin batılılara satıldığını farketmeyen müslümanlardır. Konuşmasını iyi beceren münafıklar, birleşmiş milletler, insan hakları ve dinler arası diyalog adına düyaya barış ve demokrasi getireceklerini söyleyerek uyutuyorlar ve batıya hizmet ettiriyorlar. Güneş batıdan doğacak diyerek Hırıstiyan ve Yahudiliği aşılamaya çalışıyorlar. Veya hırıstiyan ve yahudileri razı etmek için, her şeylerini

vermeyi şeref bilen müslümanların bu ayete cevapları ne olacak? “Dinlerine uymadıkça yahudiler de hırıstıyanlar da asla senden razı olmayacaklardır.” De ki: Doğru yol, ancak Allah'ın yoludur. Sana gelen ilimden sonra onların arzularına uyacak olursan, andolsun ki, Allah'tan sana ne bir dost ne de bir yardımcı vardır. *(Bakara Suresi ayet 120)*

Bu ayeti celilede üçtane önemli konuya işaret edilmekte:

1. Yahudi ve hırıstiyanların, müslümanlara karşı nekadar katı ve kıskanç olduklarını haber vererek uyarıyor! Siz onların dinini kabul etmedikçe onlar sizi asla kabul etmeyecekler.
2. Ilim, hikmet, marifet ve hakikat yolu olan Allah'ın yolu belirlendikten sonra başka yollar aramayın, mesajını vererek kurtuluş, bağımsızlık ve hürriyet yolunu gösteriyor.
3. Ilim, hikmet, marifet ve hakikat yolu belirlendikten sonra onların arzularına tabi olunursa, Allah yemin ederek onlardan rahmetini keseceğini haber veriyor.

Bu uyarılar karşısında Kur'an-ı kerim müslümanların, inanmayanlar karşısında kimliklerini nasıl koruyacaklarını şu ayetle yol göstermektedir.

“Muhammed Allah'ın resuludur. Onunla beraber olanlar, hakkı gizleyen inkarcılara karşı oldukca vakarlı, şahsiyetli ve ciddiler. Kendi aralarında ise birbirine karşı şefkatlı, merhametli ve saygılıdırlar. Onları rukü ve secde ederken görürsün. Allah'tan lutuf rıza isterler. Onların nişaneleri yüzlerindeki secde eseridir.” *(Fetih suresi ayet 29)*

Müslümanlar Ilahi uyarıları dikkata alarak, Islami değerleri koruyarak izzetli, vakarlı bir şekilde barış ve diyalog masasına oturmalılar. Zira ne onlar bizim inandığımız ve kabul ettiğimiz dini değerleri kabul edecekler ne de bizler onların kabullandığı gibi onların dinlerini kabul edenleriz. Yapılacak olan şeyanlaşarak karşılıklı birbirinin inancına saygı duyarak barışı sağlamaktır. Incitici, kırıcı, tahkir edici ve düşmanlığa sürükleyici konuşmalar, v. b. gibi davranışlardan sakınarak, karşı tarafın inandığı değerlere saldırmadan, insaniyet mektebinde var olan dinler ve mezhepler arasındaki savaş bitmeli. Zira insanlık barış, huzur ve güven içinde

yaşama hasretini çekmektedir.

Imam Ali (a.s) buyuruyor:

Imanın alamati;

sana zarar verecek olsa bile fayda verecek yalana karşı doğruluğu seçmen, yaptığından fazla söz söylememen, başkalarının sözleri hakkında da Allah ’tan korkup sakınmandır.

İNSANIN HAKİKATI

Murat Aydoğdu

İnsanın hakikati hakkında üç görüş vardır. ilki insanın hakikatinin cisimden, yani maddeden ibaret olduğu, İkincisi insanın hakikatinin ruh'tan ibaret olduğu, üçüncüsü insanın hakikatinin her iki unsurdan; yani cisim ve ruh'tan terkip edilmiş iki yönlü olduğunu savunur..

Elinizdeki bu çalışma insanın hakikati hakkında tasavvur edilmesi mümkün olan yukarıdaki üç görüşü kısaca değerlendirip onlardan sonuncusunu; yani insanın hakikatinin iki boyutlu olduğunu savunup ispatlamayı hedeflemektedir.

Üç Görüşün Tabii Gereksinimleri:

Tabi olarak her bir görüşün kendine has bazı zorunlulukları vardır. Burada her birisinin zorunluluklarını detaylı bir şekilde incelemek elinizdeki makalenin hedefi değildir. Ancak genel olarak şunu söyleyebiliriz; birinci görüşe göre tabii olarak insan dünyaya gelir gelmez hüviyeti bellidir. Bu bakımdan diğer varlıklarla hiçbir farkı yoktur. Sosyal konumu da onun iktisadi konumuna bağlıdır. Yani, sosyal konumunu iktisadi durumu belirleyecektir. İkinci ve üçüncü görüşe göre ise insan dünyaya gelir gelmez suret bakımından insan olsa bile insanî ve hüviyet bakımından belirsiz bir varlıktır. İnsanî boyut ve hüviyet, insanın özgür iradesiyle seçeceği düşünce tarzı doğrultusunda ve bu yönde işleyeceği ameller ile belirginleşecektir. Aslında her iki görüşe göre de söz konusu zorunluluk insanı diğer varlıklardan ayıran temel özelliklerinden birisidir. Zira diğer varlıklar var olur olmaz onların mesiri ve aldıkları şekilleri bellidir. Cansız olan varlıklar insanın iradesine bağlı ve onun doğrultusunda bazı şekiller alırlar. Canlı varlıklar da bedenen bazı değişikliklere

uğrasalar bile, hüviyet noktasında her hangi bir değişikliklere uğramaz kendi tekvini mesirinden çıkmazlar.

Üçüncü görüş bu noktada ikinci görüş ile bir olsa bile onu diğerinden ayıran bir fark vardır. Oda şudur; ikinci görüşe göre beden ruh için bir zindandır veya bir araçtır. Zamanı gelince bedene ihtiyacı kalmaz ondan ayrılır. Üçüncü görüşe göre beden ruh için ne zindandır ne de araçtır. Belki her birisi kendince birer hakikat ve ikisinin arasında tam uyumluluk söz konusu olup birleşmesiyle insanın hakikati meydana gelmiştir. Bedenin geliştiği gibi ruhta gelişir. Başka bir beyanla her ikisi de bil-kuvvedir. Tedrici olarak bil-kuvveden bil-fiile dönüşüler. Ruh kendi son halini aldıktan sonra beden ile ruh arasında bir uyumsuzluk meydana gelir, dolayısıyla ruh bedenden ayrılmak zorunda kalarak ölüm denen durum tahakkuk bulur. Beden berzah (kabir) âleminde, insanın kendi özgür iradesiyle seçmiş olduğu düşünce tarzına uygun olarak gerçekleştiği ameller doğrultusunda şekillenmiş ruhsal boyutunu kabul edebilecek hale gelip tekrar ikisinin birleşmesiyle haşir gerçekleşir ve ahiret âlimine intikal eder. Bu makale üçüncü görüşü savunup ispatlamayı gözetleyecektir. Dolayısıyla makalenin seyri şöyle olacaktır: Önce insanın hüviyetinin belirsiz olup insanın kendi iradesi doğrultusunda şekilleneceği hakkında bazı açıklamalar yapılacak, sonra materyalistlerin insanın hakikati hakkındaki görüşlerine kısaca değinilecek, daha sonra insanın ruhsal boyutu ispatlanılacak ve sonuç olarak makalenin hedeşediği insanın hakikatini ortay koyup ispatlamaya çalışacaktır.

İnsanı Diğer Varlıklardan Ayıran Temel Özellik:

fiehid Mutahari şöyle diyor: “İnsanın varlık şekli diğer varlıklardan; cemadatlardan, bitkilerden hayvanlardan farklıdır. Zira insan dışında diğer varlıklar, yaratılır yaratılmaz, dünyaya gelir gelmez onun hakikati yaratıldığı gibidir. İnsan ise yaratıldıktan sonra daha ne oluşu ve ne şekilde olacağı belli değildir, bilakis dünyaya geldikten sonra onun ne şekilde olacağı daha yeni başlıyor. (Başka bir tabirle insan yaratılır yaratılmaz bil-kuvvedir onun ne olduğu ve ne şekilde olacağı belirsizdir). İnsan yaratılmış olan şey değildir. İnsan, insanın iradesinin istediği şeydir. İnsan, terbiye edileceği neticesinde ve kendi özgür iradesiyle yaptığı seçimle şekillendiği şeydir. Başka bir beyanla her şey mahiyet bakımından ne olduğu, nitelik bakımından da ne şekilde olacağı “bilfiil”dir. İnsan ise “bil-kuvve”dir. Yani insanlık tohumu kendisinde bil-kuvve olarak yerleştirilmiştir. Eğer bir afet ile karşılaşmasa o tohum tanesi insanda filizlenir ve yavaş yavaş dışarı çıkar. İşte insanlık tohumu denilen bu şey fıtrattır. Sonra fıtrî ve insanî vicdan onu ıslah eder. İnsanın cemadat, nebatat ve hayvanattan farklı olarak bir şahsı, bir de şahsiyeti vardır. Onun şahsı onun bedensel boyutudur ki, bil-fiil olarak dünyaya gelir. İnsanın bedensel boyutu doğumundan itibaren diğer varlıklar gibi bil-fiildir. Ama onun ruhsal boyutu ve şahsiyeti bil-kuvvedir. Onun insanî değerleri onun vücudunda bil-kuvve olarak saklı olup yeşerme ve gelişmeye hazırdır ”.

Görüldüğü gibi bu yaklaşım ikinci ve üçüncü görüşü desteklemekte olup son bölümleri daha fazla ikinci görüşle uyum içindedir. Her halükarda insanın insanî boyutu bil-kuvve olup onun tâbi tutulacağı terbiye ve özgür iradesiyle yapacağı seçim doğrultusunda tedricen şekilleneceği vurgulanmaktadır.

Bu nedenle İranlı önlü filozof ve hikmetül mütealiye ekolunun kurucusu Sedrül Mütellihin (Molla Sadra); insanı, hayvan türlerinden bir tür yani hayvan-i natık (düşünen hayvan) olduğunu kabul etmiyor. Bilakis o, insan fertlerini şekil ve suret bakımından bir birine benzer ve aynı olduklarını kabul etmekle birlikte, her bir ferdin kendi başına bir tür olduğunu savunuyor. Zira insanın batînı (insanın insanî hüviyeti) kabul edeceği düşünce işleyeceği eylemler ve söyleyeceği sözler doğrultusunda transformasyonlara uğrar ve ona göre şekillenir. Kendi bu iddiasını şu âyet ile gerekçelendirir; vahşi

varlıklar haşir olundukları vakit...her nefis ne hazırladığını öğrenecektir . Bu âyet, kıyamet gününde insanlar kendi hakikati üzerine haşir olunacağını vurgulamaktadır. Yani bazıları vahşi hayvan suretinde, bazıları köpek suretinde, bazıları maymun suretinde, Müminler de insan (elbette derecelerine göre onların suretleri de birbirinden farklı) suretinde haşir olunacaklardır .

Ahmet Kabançi bu nakli yaptıkta sonra şöyle devam ediyor: Her halükarda insan zâtî itibariyle fertlerinin sayısıca türlere ayrılabilir. İnsan dışındaki diğer hayvanlar böyle değildirler. Bir tek tür altında binlerce fert olabilir. Örneğin köpeğin yüzlerce fertleri vardır. Onların hepsi onlara arız olan bazı sıfatlarda; birisi büyük diğeri küçük birisi beyaz diğeri siyah vb. birbirinden farklı olsalar bile, zâtlarını oluşturan köpeklik noktasında ortaktırlar. Birisi diğerinden daha fazla köpektir denilemez. İnsan ise arazî sıfatlarda birbirinden farklı olduğu gibi, insanlık hakikatinde de birbirinden farklıdır. Kişinin insanlık noktasında bir diğerinden daha fazla, hattâ bazıları insanlıktan çıkıp başka hayvanlar şekline girmiş olması mümkündür. Örneğin mücahit olanların veya etkili olan insanların insanlığı daha fazladır denilebilinir .

Allame Tabatabai aşağıdaki âyetin tefsirinde şöyle yazıyor: Nasıl oluyor da Allah'ı inkâr ediyorsunuz. Oysa siz ölü idiniz sizi dirilten, sonra sizi öldürür tekrar diriltecek o'dur. Sonra ona döndürüleceksiniz . Âyetteki şu cümle "siz ölü idiniz" insanın hakikatini vücut bakımından beyân ediyor. fiöyle ki; insanın vücudu değişken bir vücuttur ki, kendi mesirinde eksik ve noksanlık noktasında başlayıp kemale doğru hareket halindedir. Sürekli ve tedrici olarak değişiyor. Kısacası, insan merhale marhele kemal derecelerini aşarak yükselmektedir. Dünyaya ayak basmadan önce ölü idi –zira yerin bir parçası idi- sonra Allah'ın ihyasıyla ihya olundu. Daha sonra Allah onu öldürüp tekrar dirilterek değişime uğradı...

Yani insanı diğer varlıklardan ayıran temel özellik; diğer canlı varlıklar kendi son suretleriyle dünyaya gelirler, cansız varlıklar da insanın iradesi doğrultusunda hedeşerine uygun suretlere girerler. Ağaçtan sandalye, masa vb. şeylerin yapılması gibi. İnsan ise dünyaya geldiğinde şahıs bakımından belli olsa bile, şahsiyet, hüviyet ve insanlık bakımından belirsizdir. Onun hüviyeti onun iradesi ve düşünce tarzı doğrultusunda şekillenir. Onun böyle bir varlık oluşu, ona kazandırmış olduğu özgür irade, akıl sahibi olma gibi özelliklerden dolayıdır.

Materyalist Düşüncede İnsanın Hakikati:

Materyalistlerin düşüncesine göre insanın hakikati onun bedensel boyutudur. Onların insan hakkındaki bu düşünce şekli kendi dünya görüşleriyle ilintilidir. Muhammed kutup şöyle yazıyor: "Diyalektik materyalizm ulûhiyet, evren, yaşam ve insan bağlamında kendine has bir düşünce şeklidir ki, saf madde temeli üzerinde kurulmuştur. fiöyle ki; varlık âleminde asıl olan tek şey maddedir, evrende insan da dahil olma üzere var olan bütün varlıklar maddeden çıkmıştır ve maddenin kanunlarına mahkumdur. Bu düşünce tarzının iki temel ayağı, madde ve tabiatta var olan tenakuz ilkesidir. Bu nedenle insan dâhil olmak üzere bu evrende vücud bulmuş olan bütün varlıklar bir taraftan maddidir, diğer taraftan tenakuz kanuna mahkumdur.

Bu düşünce tarzı eski zamanlardan beri vardır. Ancak bu düşünceyi felsefi kalıplar çerçevesinde beyan eden ondokuzuncu yüzyılda yaşayan Auguste Comte'tur. Comte, insan düşüncesini üç devreye bölerek metafiziksel (dini) düşünceye karşı cephe aldı. Birinci devreyi dinî veya efsane, ikinci devreyi felsefî, üçüncü devreyi de bilimsel devre olarak isimlendirdi. Ona göre "insanlık din ve metafizik devirlerini geçirmiş, pozitif düşünüşe ulaşmıştır. Lakin bu evrim birden bire olmamıştır. Belki tarihte uzun bir evrimin sonucu olarak meydana gelmiştir. Din devrinden, pozitif devreye nasıl geçildiğini Comte

üç hâl kanunuyla açıklamıştır. Bu kanuna göre insanlık zamanımıza kadar üç evre geçirmiştir. İlahiyat evresi; tabiat olaylarının sebeplerini anlayamadıklarından, onların tanrı denilen esrarengiz arzusu ile meydana geldiğini savunan ilkel insanların devri, metafizik devri; gerçekleşen tabiat olaylarını akıl yoluyla sebeplendiren devre ve pozitif devre; tabiat olayları deneyin gerektirdiği şekilde birbirilerine bağlanarak yani tabiat olaylarının sebebini yine tabiatta arayarak açıklanmaya başladı ”

Comte'en sonra Feuerbach Allah düşüncesini yani metafizik tefekkürü, insanın kendinden yabancılaşma neticesinde insanın kendisi tarafından üretildiğini iddia ederek metafiziksel varlıkları inkâr etti. Onun düşüncesine göre insanin iki vücudu vardır. İnsan, kendisinde iki şahsiyeti görür. Birinci şahsiyeti yüce ve pozitif sıfatlar; ilim, doğruluk, emanete riâyet etme, kemal, kudret vb. gibi şeklinde görür. Diğer taraftan insanı, hayvanî yönelişlere duçar olmuş hayvansal bir varlık olup pratikte onun hayvani temayüllerinin diğer boyutuna galip geldiğini görür. Sonra her ne kadar kendine baktıysa, kendindeki süşî (alçaklık) temayüllerden başka bir şey göremedi. Böylelikle insan kendinden yabancılaşarak kendinden nefret etmeye başladı. Bir taraftan yüce ve pozitif sıfatları inkâr edemiyor diğer taraftan da bu yüce sıfatları kendinde göremiyor. Dolayısıyla kendi haricinde bu sıfatlara haiz bir varlığı yarattı/farz etti. Sonra bu yarattığı varlığa Allah ismini koydu.

Netice itibariyle Feuerbach düşüncesine göre, insan kendini nefiy ettiği zaman, din ve Allah'ı meydana getirdi. Yani onun düşüncesine göre din ve Allah düşüncesi insanın kendisine yabacılaşmasıyla meydana çıktı.

Netice itibariyle bu açıdan dört çeşit varlık tasavvur edilmektedir. Vücudu sabit ve vücudu zâtından olan varlık ki tek bir mısdakı vardır. Oda zâtî bari taaladır. Vücudu sabit ama vücudu zatından olmayıp başka varlık tarafından kendisine bağışlanmıştır ki, bütün mücerret varlıkları kapsıyor. Vücudu hareketli dolayısıyla değişken ancak şuur sahibi ve hareketi onun özgür iradesi doğrultusunda gerçekleşiyor.

Feuerbach şöyle diyor: "Eğer beşer bu kadarıyla yetinmiş, düşünce noktasında bu merhalede durmuş, fikir noktasında yalnız kendini inkâr etmiş ve sahip olduğu yüce sıfatları kendi dışında hayali bir varlıkta aramakla yetinmiş olsaydı yine yarım bir musibetlik var olacaktı. Ama o bununla yetinmedi, daha ileri giderek kendi yaratığına teslim oldu ve ona karşı baş eğdi. Yani kendi yaratığını bir mabud durumuna soktu. İnsan Allah'ı yaratmış, Allah insanı yaratmamış. Dolayısıyla insan kendine dönmesi gerekir. İnsan kendini, olduğu şekilde yeniden bulması lâzımdır. Kendi dışında aradıklarını başkasına ait değil kendine ait olduğunu bilmelidir. Dolayısıyla kendini kendi için Allah olarak kabul etmelidir başkasını değil. Böylece Feuerbach tarafından hümanizm düşüncesi ortaya atıldı".

Jean Paul Sartre şöyle diyor: "İnsan ve evrenin vücudu anlamsızdır. Onların vücudu boş ve manasızdır. Vücutlarını gerekçelendirecek hiçbir delil yoktur. Allah olmuş olsaydı evrenin vücudunu delillendirmek için mantıklı bir delil bulunabilirdi. Ancak Allah diye bir varlık yoktur. Var olması muhtemel bile değildir. Zira Allahın varlığı, kendinde tenakuzu barındırıyor." İnsanın hakikatini de şöyle tanımlıyor: "İnsanın diğer varlıklardan farklılığı onun mahiyetsiz oluşudur. Örneğin hayvanın vücutsal bir boyutu vardır ki, bütün varlıklar onunla bu boyutta müşterektirler. Birde ona özgü olup onu diğer varlıklardan ayıran mahiyet boyutu da vardır. Köpeğe özgü olup onu diğer varlıklardan ayıran mahiyet boyutu, onun havlamasıdır. Aslana özgü olup onu diğer varlıklardan ayıran mahiyet boyut, onun yırtıcı olmasıdır. Merkebi (eşeği) diğer varlıklardan ayıran kendisine özgü olan mahiyet boyutta, onun anırmasıdır. İnsan ise saf vücuttur. İnsanın hakikati bazı eski filozoşarın "hayvan-ı natık"

olarak tanımladıkları gibi değildir. Onun vücuduna ne kadar sıfatlar izafe edilirse o kadar insanî hakikatinden uzaklaşır ve o oranda kendi özgürlüğünü elden verir. Zira insanın özgürlüğü, onun hiçbir kayıtla mukayyet olmadığını amaçlıyor. İnsan mutlak özgür ve bütün unvan ve sıfatların esaretinden kurtulmuş hattâ "ben" unvanından bile özgürdür. Zira insan için farz edilen her "ben" muhakkak bir unvanla mukayyettir. Gerçek "ben" ise hiçbir unvanla sınırlandırılmayan 'ben'dir.

Yapılan açıklamalardan şu neticeyi almak istedik ki, materyalizmin dünya görüşü metafiziği (maverayı) inkâr etme düşüncesi üzerinde bina edildiği için, onların insana bakışları da onların dünya görüşüyle ilintili ve o çerçevede tahlil edilmektedir. Görüldüğü gibi materyalistleri temsil eden Comte, Feuerbach ve Sartre gibilerin düşüncesinin temelini Allah'ı (maverayı, yalın ve soyutsal varlıkları) inkâr etme faktörü oluşturmaktadır. Böylece onlar Allah'ı inkâr edip insanı Allah yerine koyarak hümanizm'e öncülük yapmışlardır.

Sartre, insan saf vücut (vücud-i mahz) dır. İnsanın mahiyeti yoktur diyor. Oysa saf vücud olan varlık sonsuz, mutlak ve her şeyden özgür olmalıdır. Yani hiçbir şeye bağlı olmaması ve hiçbir şeye ihtiyaç duymaması gerekir. Zira vücudu saf olan bir varlık yani kendisiyle beraber hiçbir adem (yokluk) şekli taşımamaktadır anlamındadır. Varlığı sonsuz olan bir şeyde ne hareket vardır nede değişime uğrayacaktır. Felsefî tabirle vücudu sırf olan varlık vaciptir. Mümkün olan hiçbir varlık mahiyetsiz olamaz. Zira mahiyet mümkün olan varlığın lâzımesidir. Ondan ayrılması da imkânsızdır. Bu nedenle molla Sadra mümkün olan varlıklar için vücud-i rabıt (bağımlı varlık) tabirini yakıştırmış, dikkat edilirse çok yerinde bir tabirdir bu.

Materyalist Düşüncesindeki İnsanın Hakikatine Eleştiri:

Sartre'ın insanı mutlaklaştırması çok yersiz bir tespittir. Zira o insanı Allah'tan özgürleştirmek için bu tespite giderken diğer taraftan da insanın bin bir türlü şeye bağımlı olduğunu göz ardı etmiştir. Bağımlılık insanın zâtında vardır. Kim insanın havaya, yemeye, içmeye ısınmaya vb. gibi şeylere ihtiyaç duymadığını ispatlayabilir? Bunlar, insanın bedensel boyutunun ihtiyaç duyduğu temel şeylerdir. Günümüzde bu dört unsuru elinde bulunduran kimseler, bunları ellerinde bulundurmayanları rahatlıkla kendi buyrukları altına alarak kendileri için köleleştirebilirler. Aslında insanlar dünyada nefsanî arzularına ulaşmak için bu gibi düşünceleri ortaya atmışlardır. İlkin Allah'ı, sonra ahireti inkâr ederek kendi önlerini açmış nefislerinin arzuladıklarına yönelmişlerdir. Bunun yanı sıra insan olmak üzere her şey için bir tanım getirip gerekçelendirmeye çalışmışlardır. Böylelikle kendi sanılarına göre insanı da insana yakışır bir tanımlama getirerek hak ettiği yere koymak istemişlerdir. Ancak yaptıkları bu işle farkında olmadan veya bilinçli olarak insanı kendi hakikatinden yabancılaştırarak ebedi uçurumlara sevk etmişlerdir. Oysaki insan denen varlık olanaklı varlıklardan bir varlıktır. Olanaklı olan varlıklar mahiyetsiz düşünülemez. Zira mahiyet (yokluk sınırı, haddi âdemi) olanaklı varlıkların lâzımesidir. Hiçbir zaman onlardan ayrılmaz. Olanaklı her varlık vücut noktasında başkasına muhtaç olduğu gibi varlığını devam ettirme noktasında da başkasına muhtaçtır.

Herhalukarda materyalistlerin insan hakikati hakkındaki anlayışları onların dünya görüşleriyle ilişkilidir. Dolayısıyla insanın hakikatini kendi dünya görüşleri çerçevesinde değerlendirmeye çalışırlar. Neticede insanı, insanın yaratıcısı olan Allah'ın yerine koyarak onu hakikatinden yabancılaştırır ve cismanî bir varlık olduğunu savunurlar. Onlar insanı maddî sınırlara sığdırıp yüce (teali) değerlerden uzaklaştırarak insana karşı hiçbir zaman af edilmeyecek kadar büyük bir cinâyet işlemişlerdir.

Bu düşüncenin tabii gereksinimi insanin hakikati, dünyaya gelmesiyle son şeklini almıştır. Onun sosyal konumu da dünya menfaatini elde edip etmemekle belirlenecektir. Dolayısıyla onlara göre insan için bunun dışında bir tekâmül veya düşüş düşünülemez.

Zira “Onların dünya hayatından onun zahiri boyutu hakkında bilgileri vardır, onun batini boyutundan ise gafildirler . Bizim zikrimizden yüz çevirip dünya hayatından başka bir şey istemeyenlerden yüz çevir. Işte onların bilgi seviyesi budur. Senin Rabbin kimin Allah yolundan sapıp delalete gittiğini ve kimin hidâyet bulmuş olanları bilir”.

Izmirli Ismail Hakkı, “Materyalistlerin dünya görüşü, dışarıdan bilimsel görünüyorsa da iyice tetkik edildiğinde bu akımın ilim ve tecrübeye zıt olduğu fark ediliyor” der. Izmirli, materyalist ve pozitivistlerin dünya görüşünü ilmi olarak tenkit ettikten sonra onların düşüncelerini felsefî bakımdan da eleştiriye tâbi tutuyor ve şöyle diyor: “Diğer yandan materyalistler yüksek kavramları basite irca ediyorlar. Meselâ düşünceyi duyularla, duyuları hayat ve canlılık ile, hayatı kimyasal bileşimlerin hareketleriyle, bu hareketleri fizik kanunları ile, fizik kanunlarını da mekanizm ile açıklıyorlar. Onlara göre elem, lezzet, tefekkür ve irade gibi ruhsal olayların gerçek bir varlığı yoktur. Dolayısıyla şuursuz kuvvetlerin şuurlu hale nasıl geldikleri konusu materyalist sistemde cevapsız kalmaktadır. Âlemin oluşması için matematik kanunlar şart, ama tek başına yeterli değildir. Meselâ dayandıkları evrim teorisi, şâyet tabii seleksiyon kanunu, atomların diziliş ve seçimi hesaba katılırsa, daha çok Allah’ın varlığı için bir delildir. Ayrıca ileri sürdükleri gibi madde ile ilgili bilgimiz ne kadar ilerlese ilerlesin, maddenin kendi kendine hareket edemeyişi, dolaysıyla kendinden başka bir sebebe muhtaç oluşu değişmeyecektir”. Materyalistlerin insanın hakikati hakkındaki görüşleri onların dünya görüşleriyle ilişkili olduğu nedeniyle onların dünya görüşlerinin çürütülmesiyle insanın hakikati hakkındaki görüşleri de çürütülür.
Insanın Hakikati:

Bu yazıda, varlıklar hakkında genel bir kategori sunup insanın hangi kategoride yer aldığını belirleyeceğiz. Varlıkları birkaç açıdan tasavvur edip onları farklı kategorilere ayırt

edilmesi mümkündür. Ancak biz burada iki açıdan onları tasavvur edip sınışandıracağız. Birincisi; hareket ve değişim açısından varlıkları dört ayrı kategoride tasavvur etmek mümkündür. fiöyle ki; varlıklar ya hareket sahibidirler, dolayısıyla değişime uğrayacaklar ya hareket sahibi değildirler, dolayısıyla değişime uğramayacaklardır. Ikincisi, yani vücudu sabit olup hiçbir şekilde değişikliğe uğramayan varlıklar iki kısımdır; ya vücutları onların zatından kaynaklanmaktadır. Yani başka bir varlık tarafından kendilerine bağışlanmamış ve vücut noktasında zâtından başka bir varlığa borçlu değildir veya vücutları onların zâtından kaynaklanmıştır, başka bir varlığa borçludurlar dolayısıyla. Felsefî terminolojide birincisine vacip (zorunlu) varlık, ikincisine mümkün (olanaklı) varlık denilmektedir. Reel örnek bakımından birincisinin tek bir mısdakı vardır. O’da zâtî bari taaladır. Ikicisinin mısdakları çoktur. Vacip dışında bütün soyut olan varlıklara şamil gelmektedir. Ikincisi; vücudu sabit olmayıp hareket halinde olan varlıklarda iki kısımdır; ya şuur ve özgür irade sahibidir. Öyle ki; kendi amellerini düzenli ve müdebbirane bir şekilde yerine getirir ve onda gerçekleşen hareket doğrultusunda meydana gelen değişimlerden haberdardır ya bu özelliğe sahip değildir. Yani ne şuur sahibidir ne de özgür irade sahibi, dolayısıyla kendisinde gerçekleşen hareket neticesinde meydana gelen değişimleri anlayacak durumda da değildir. Netice itibariyle bu açıdan dört çeşit varlık tasavvur edilmektedir. Vücudu sabit ve vücudu zâtından olan varlık ki tek bir mısdakı vardır. Oda zâtî bari taaladır. Vücudu sabit ama vücudu zatından olmayıp başka varlık tarafından kendisine bağışlanmıştır ki, bütün mücerret varlıkları kapsıyor. Vücudu hareketli dolayısıyla değişken ancak şuur sahibi ve hareketi onun özgür iradesi doğrultusunda gerçekleşiyor. Dördüncüsü vücudu hareketli dolayısıyla değişken ancak şuur ve özgür irade sahibi değildir. Birinci özelliğe sahip olan varlık mutlak varlıktır yani Allah’u taaladır. Ikinci özelliği taşıyan varlık salt mücerret (mücerred-i mahz) olan varlıklardır. Bunun en tipik örneği Kur’an tabiriyle meleklerdir.

Üçüncü özelliğe sahip olan varlık insandır. Dördüncü özelliğe sahip olan da insan dışındaki diğer varlıklardır. Burada hatırlatılması gereken önemli nokta şudur; insan denen varlığın bedensel boyutuyla ilgili olan değişikler insanın özgür iradesi alanı dâhilinde değil, bilakis tabii ve doğaldır.

İkincisi: Varlıklar oluşumları açısından taksim ediliyor. Fahru Razi şöyle yazıyor: biliniz ki varlıklaraklî olarak üç kısma taksim edilmektedir. Zira Allah'ın yaratmış olduğu olanaklı varlıklar ya kudsî ruha sahip nurani ve Rabbanîdirler ya ruhsuz olup(ruhtan maksat, şuur sahibi olup külliyatları derk edendir) sadece cismanîdir veya her ikisinden (ruh ve cisim) terkip edilmiş bileşik varlıklardır. Meleklerin oluşumu birinci türden, havanlar, nebatat, madenlerin yapımı ikinci türden, insanların oluşumu üçüncü türdendir .

Somut varlıkların ispatına sofist ve aşırı idealistler dışında herkes tarafından kabul görülmektedir. Somut varlıkların varlığının reddedenlerde zaten tenakuz içindedirler. Dolayısıyla somut varlıkların üzerinde durmak en azında bu makalede yersizdir. Bu nedenle konumuzu ilgilendirdiği için soyut olan varlıkların varlığını ispatlayarak insanın yalnız cismanî bir varlık olmadığını saptamaya çalışacağız.

Fahru Razi, ruhanî ve Rabbanî varlıkların var olduğu hakkında şöyle yazıyor: Bu tür varlıkların var olduğu hakkında hem aklî deliller vardır hem naklî deliller vardır. Aklî deliller şöyledir; varlıklar akıl açıdan üç kısım olmalıdır. Zira diri olan varlıklar ya natık (düşünen) olup ölümcül ya natık olmayıp sadece ölümcül veya yalnız natık olup ölümcül olmayandır. Birincisi insan, ikincisi hayvan, üçüncüsü melektir. fiüphesiz varlıklar içerisinde en düşük olan varlık natık olmayıp ölümcül olan varlıktır. Natık olup ölümcül olan varlık da orta ve sadece natık olup ölümcül olmayan varlık en üstün varlıktır. Dolayısıyla eğer Allah'ın hikmeti ilk ikisinin yaratılmasını iktiza etmiş ise üçüncü varlığın yaratılmasını haydi haydi iktiza edecektir.

> Allame Tabatabai, söz konusu âyetlere dayanarak insanın ruhsal boyutu insanın hakikatini oluşturuyor demişti. Bu âyetlere dayanarak insanın hakikatini insanın ruhsal boyutuyla sınırlandırarak insanın bedensel boyutunu hiçe veya sadece araç olma durumuna indirgemek doğru değildir

İkinci delil bizim fıtratımızdır. Bir taraftan fıtratımız samavî olan varlıkların yerel (topraksal) varlıklardan daha üstün olduğunu müşahede etmekle birlikte hayat (dirilik), akıl ve düşünce (natikiyet) gibi özellikler kendi zıtlarından daha üstün olduğunu da müşahede ediyor. Buna binaen akıl açısından zülmanî ve bulanık (keduret) sahibi olan alemde hayat, akıl ve düşüncenin (natıklık) var olup da semavi alemde bu tür varlıkların olmayışı imkansızdır.

İnsanın bir boyutunu soyutluk teşkil etmektedir. İnsanın bu boyutu; semavi, melekuti, akıl, düşünce, ruh ve nefis gibi adlarla anılmaktadır. Bu boyutu ispatlamak için farklı deliller ikame edilmektedir. Burada ikisiyle yetineceğiz.

Birinci delil: Âyetullah Misbah Yezdi şöyle yazıyor: kendi vücudumuza (derk eden ben'e) dikkat edip tevecc-üh edersek "ben" olan vücudum taksim ve bölmeyi kabul etmeyen yalın bir şey olduğunu görürüz. Onu iki "yarı ben"e bölemeyiz. Oysa bölünmeyi kabul etmek cisimlerin en temel özelliklerinden birisidir. "ben" denen varlıkta ise böyle bir özellik bulunmamaktadır. Hatta bedeni bölerek bile "ben" olarak bilinen vücutta bu bölünme gerçekleşmiyor. Dolayısıyla insanın bir boyutunun kesin olarak mücerret olduğu ispatlanılmaktadır.

İkinci delil: Bilgilerimiz insan hakikatinin bir boyutunun soyut olduğunu ispatlıyor. fiöyle

ki; açıktır ki, bir şey başka bir şeyde yerleştirildiğinde, yani bir şey zarf diğeri mazruf konumunda olduğunda zarf olan şeyin içi mazrufun büyüğü ve çokluğu oranında dolar ve içindeki boşluk alan daralır. Zihnimizi zarf, bilgilerimizi mazruf olarak kabul edersek ki, kabul ediyoruz böyle bir durum söz konusu olmadığı gibi bunun tam tersi söz konusudur. Ki iki maddî şey yan yana geldiği zaman bir birinden etkileniyorlar. Sözfelimi ateş ile su yan yana durduğu zaman ateş yok olur, ateş ile odun yan yana getirildiği zaman da odun yok olur. İki taş yan yana getirildiği zaman her birisi bir diğerini kendi sınırlarına tecavüz etmesini engelliyor vb. örnekler çoktur. Bilgilerimizde ise böyle bir durum söz konusu değildir. Bu durum bilgilerimizin içinde yar aldığı zarfın maddî olmadığını ispatlamaktadır.

Neticede insanın hakikatinin iki boyutlu olduğu kesinlik kazanıyor. Onun bir boyutu semavi, nuranî ve yalındır. Diğer boyutu yerel, zül mani ve somuttur. İki boyutlu olduğu için bütün varlıklarla irtibat kurabiliyor; hem yalın ve soyut varlıklarla irtibat kurabiliyor hem maddî ve somut varlıklarla. Onun soyut ve yalın varlıklarla olan irtibatı insanlara göre farklıdır. Kendi ruhanî ve manevî boyutunu temizlemiş olanların irtibatı Allah ile ise infialidir. Yani ondan feyiz, ilham ve vahiy alırlar. Melekler ile irtibatı ise hem infialidir hem etkindir. Peygamber ve evliyalar bu varlıklarla olan irtibatı bu türdendir. Maddî ve somut olan varlıklarla olan irtibatı hem edilgen (infiali) hem etkindir. Yani bütün insanlar maddî ve somut olan varlıkları kendi tasarrufuna alıp kendi hedeşeri doğrultusunda kullanabilirler.

Netice itibariyle insanın hakikati noktasında ilk olarak dikkat edilmesi gereken nokta şudur; insan Allah tarafından yaratılmış iki boyutlu bir varlık olup kendi hakikatini ve hüviyetini kendi özgür iradesiyle belirleyecektir. Aşağıdaki âyetler onun bu hakikatini açıklamaktadır.

Onu tesviye edip şekil verip ruhumdan ona üşediğim zaman, siz hemen onun için secdeye kapanın !

Allan her şeyi yerinde ve güzel yaratan, insanın yaratılışını ilk olarak topraktan başladı sonra onun neslini değersiz/zayıf bir suyun özünde kararlaştırandı. Daha sonra onu şekillendirdi ve kendi ruhundan ona üfürdü. (bunları derk edesiniz diye) size kulaklar, güzler ve kalpler verdi. Siz ise Allaha az şükrediyorsunuz.

fiimdi sorulması gereken soru şu: İnsanın asıl hakikatini teşkil eden çift boyutlu mudur yoksa onun asıl hakikatini teşkil eden onun ruhani boyut olup cismanî boyutu ise ruhanî boyut için bir araç veya zindan konumunda mıdır? Bu soruyu cevaplandırmak için kısa bir mukaddime sunmamız lâzım.

fiöyle ki; Mürekkep varlıklar en az madde ve suret (form) olmak üzere iki parçadan (cüzden) oluşmaktadır. Filozoşar her ikisini tözün kısımlarındansaymışlardır. “Madde, o şeyin yeni bir varlık olabilmesi için bir zemine ve fiiliyat bulmayı kabul eden şeydir” . Suret ise maddede olan kabiliyetlerden birisinin fiiliyat bulmasıdır. Başka bir tabirle, suret yani maddenin sahip olduğu müphemlik durumdan çıkmasıdır. Maddî olan varlıklar sürekli hareket ve kuvvelikten fiiliyata dönmek halinde olduğu için her suret kendi zımnında bir mad-

Neticede insanın hakikatinin iki boyutlu olduğu kesinlik kazanıyor. Onun bir boyutu semavi, nuranî ve yalındır. Diğer boyutu yerel, zül mani ve somuttur. İki boyutlu olduğu için bütün varlıklarla irtibat kurabiliyor; hem yalın ve soyut varlıklarla irtibat kurabiliyor

deyi barındırmakta, dolayısıyla her suret kendi fevkindeki merhaleye oranla saf maddedir. Bu nedenle her suret bir sonraki suret için bir zeminedir dolayısıyla her suret sürekli hareket halindedir diyebiliyoruz. Bu kısa mukaddimeden sonra yukarıda sorulan sorunun cevabına geçiyoruz.

Molla Sadra şöyle yazıyor: "Her şeyin asıl vücudu o şeyin suretiyledir maddesiyle değil. Örneğin sedirin sedir oluşu onun suretiyle, kılıcın kılıç oluşu onun keskin oluşuyladır, demir oluşuyla değil, hayvanın hayvan oluşu onun nefsiyledir cismiyle değil, cisim olan madde ise o şeyin kuvvesine hamildir. Mürekkep ve bileşik olan her şeyin suretinin asıl olması şu anlamdadır ki, eğer o suret maddesiz olarak farz edilirse yine tüm hakikatiyle mevcuttur. Bilcümle madde ile form(suret) arasındaki ilişki, noksan olan bir şey ile kâmil olan bir şey arasındaki ilişki gibidir. fiöyle ki, noksan ve eksik olan şey tam ve kâmil olan şeye muhtaç, tam ve kâmil olan şey ise noksan ve eksik olan şeye muhtaç değildir. Cins ve faslın birleşmesiyle meydana gelen bütün türsel mahiyetlerde asalet fasla aittir. Dolaysıyla türsel olan insanın hakikatini onun faslı olan natıklık oluşturuyor .

Allame Tabatabai şu âyetin tefsirinde; Geceleyin sizi teveffi eden (öldüren), gündüzün kendi azalarınızla ne işlediğinizi bilen; sonra belirlenmiş ecel tamamlansın diye gündüzün sizi dirilten (uyandıran) O'dur. Sonra dönüşünüz O'nadır. Sonunda işlediğiniz amelleri size bildirecektir . fiöyle yazıyor:

Allah'u taala "yeteveffakum= sizi alır" demiş, yeteveffa ruhekum= ruhunuzu alır" dememesi, "ben" kelimesiyle tabir ettiğimiz insanın hakikatini yalnız ruhsal boyutunun teşkil ettiğine delalet ediyor. Ruh insanın bir parçası veya bir sıfat ve şekil olup insana arız olan bir şey olarak hayal ettiğimiz gibi değildir. Bu hakikate delalet etme bakımından aşağıdaki âyet daha net ve sarihtir. Onlar (meteryalistler) dediler: "yerde (toprakla karışıp) kaybolduğumuzda yeni bir yaratık olarak yaratılacak mıyız? Belki onlar Rableriylekarşılaşacaklarını inkar ederler. De ki: "Siz, size vekil kılınmış ölüm meleği tarafından teveffi edileceksiniz. Sonra Rabbinize döndürüleceksiniz ." Zira bu âyet şunu açıklamaktadır ki, materyalistlerin meadı inkâr etmeleri veya uzak görmelerinin nedeni, insanın hakikatini toprak olan cismani boyuttan ibaret olduğunu hayal etmeleridir. Bu bakımdan onların nezdinde cismani olan bu boyut çürüyüp eczaları bir birinden ayırıp toprakla karışıp kaybolduktan sonra yeniden dirilmesi çok uzak bir ihtimaldir. Allah'u Taala onların bu yanlış düşüncelerine karşı; insanın hakikati sizin sandığınız gibi bedensel değildir. İnsanın hakikati onun ruhsal boyutudur. Dolayısıyla ruhun kabzedilmesiyle (alınmasıyla) insanın hakikatinden hiçbir şey

kaybolmaz. Görüldüğü gibi Allame Tabatabai'den alıntı yapılan yukarıdaki ibareler, insanın hakikatinin onun ruhsal boyutu olduğunu açıklamaktadır.

Ama doğrusu insanın hakikatini insanın her iki boyutu oluşturmaktadır. Bunun hemaklî hem de nakli delillerle ispatlanması mümkündür. Ancak bu konuyu ispatlamadan önce molla Sadra ve Allame Tabatabai'nin görüşlerini cevaplandırılması gerekir.

Molla Sadra'nın mürekkep varlıklar hakkında yaptığı açıklamadan aldığı netice şuydu; insan cins (hayvan) ve fasıl (natık) dan mürekkep bir varlık olup onun hakikati, onun faslıyladır. Bu açıklama insanın hakikatini onun ruhsal boyutuyla sınırlandırarak insanın bedensel boyutunu göz ardı etmiştir. Dolayısıyla bu görüşün şöyle düzeltilmesi gerekir; insanın hakikati yalnız onun ruhsal boyutu değildir, ta onun hakikati onun son faslıyla sınırlandırılsın. Onun hakikati bedensel ve ruhsal olmak üzere iki unsurdan meydana gelmiştir. Bu iki unsurun her birisi kuvve anlamında olan madde ve fiil anlamında olan surete sahiptir. Dolayısıyla bu bakımdan insan dört unsurdan teşkil olunmuştur. Hem bedensel boyutu hem ruhsal boyutu kuvve anlamındaki maddeye hamil olduğu gibi fiil anlamında surete de hamildir. Her iki unsurun sureti bir sonraki

suret için maddedir, dolayısıyla her iki boyutu gelişme ve tekâmüle doğru seyir etmeleri olanaklıdır. Bedensel ve ruhsal olan bu iki unsur arasında tam bir uyumluluk vardır. Herhangi bir nedenden dolayı bedende bir afet meydana gelerek veya ruhsal boyutunun tam fiiliyat bulup son şeklini alarak bedenin ruhu tahammül edemez hale gediği vakit ikisi birbirinden ayrılıp ölüm olayı gerçekleşecektir.

Allame Tabatabai, söz konusu âyetlere dayanarak insanın ruhsal boyutu insanın hakikatini oluşturuyor demişti. Bu âyetlere dayanarak insanın hakikatini insanın ruhsal boyutuyla sınırlandırarak insanın bedensel boyutunu hiçe veya sadece araç olma durumuna indirgemek doğru değildir. Zira insanın temel özelliklerinden olan özgür iradeye sahip olmak, ilâhî ruhun insanın ruhu olabilmesi ve insanın üçüncü bir varlık türü olabilmesi insanın bedensel boyutuna bağlıdır. Allame'nin isnat ettiği âyei kerimeyi şöyle düzeltilmesi gerekir. Söz konusu âyetler insanın hakikatini açıklamak konumunda değildir. Âyetler materyalistlerin yaptığı şüpheyi cevaplandırma konumundadır. Bilindiği üzere materyalistlerin görüşü yüzeysel ve zahirîdir. Allah'u Taala onların bu durumunu göz önünde bulundurarak; sizin bedeniniz çözülerek organlarınız bir birbirinden ayrılıp toprakla karışıp kayıp olacak olduğunu kabul etsek bile sizin ruhunuz ki kaybolmaz, dolayısıyla onların dikkatini insanın ruhsal boyutuna celp eder ve onlara; sizin ruhunuz melek-ül mevt-in elindedir, dolayısıyla kaybolmaz diyor.

Ölüm olayı gerçekleştikten sonra beden toprağa gömülür. Yere gömülen beden, yerin ahiretin yerine tebdil olunmasıyla ahiretin bedenine tebdil olunur ve şekillenmiş olan ruhu tahammül edecek konuma gelir, dolayısıyla şekillenmiş olan ruh bedene döner ve böylece haşir olayı gerçekleşir.

Bu nedenle Allah'u Taala başka âyetlerde ki, orada belli bir grubu değil, bütün insanları muhatap alarak insanların yeniden diriliş hakkında olan şüpheyi cevaplandırırken insanların teveccühünü onların ruhani boyutuna değil, bilakis onların ilkin kim tarafından ve nasıl yaratıldıklarına celp ediyor. Aşağıdaki âyetlere dikkat ediniz.

İnsan görmüyor mu ki, biz onu bir nutfeden yarattık. Bir de apaçık düşman kesiliyor. Kendi yaratılışını unutarak bize karşı misal getirmeye kalkışıyor ve: "fiu çürümüş kemikleri kim diriltecek?" diyor. De ki: Onları ilk defa yaratan kimse oları diriltecektir. Zira O, bütün yaratıkları gâyet iyi bilir . Görüldüğü gibi zahiren bu âyet şöyle demek istiyor: Ey insanlar sizi yoktan var edebilen Allah'ın kendisi çürümüş kemiklerinizi de yeniden diriltebilir. Özellikle âyetin sonunda "O bütün yaratıkları gâyet iyi bilir" cümlesiyle şunu vurgulamak istiyor ki, ey insan kemiklerin etlerinden ayrılıp çürüyüp toprakla karışıp kaybolacağını sanmayınız. Zira benim ilmim varlıkların zerreciklerinden tutun en büyüğüne kadar bütün varlıkları ihate etmiş, kuşatmıştır. Dolayısıyla bedeniniz çözülüp dağıldıktan sonra artık parçalarınız tanınmaz hale gelir şeklinde düşünmeyiniz.
Netice itibariyle Allame'nin isnat ettiği âyet, insanın hakikatini açıklamak konumunda değildir. Bilakis şüphe edenlerin seviyesini göz önünde bulundurarak onların şüphelerini cevaplandırmak konumundadır.

İnsanın hakikatinin tek boyutlu olduğunu reddettikten sonra insanın hakikatinin iki boyutlu olduğunu savunan görüşü ispatlayan delilleri açıklamaya çalışacağız. Daha önce de işaret edildiği üzere bu deliller aklî ve naklî olmak üzere iki kısımdır.

Aklî delil: bu delil iki kısımdır. Birisinin mukaddimesi nakli olduğu için yarı aklîdir.

Diğeri tam aklîdir. İlkin tam aklî olan delili beyan edeceğiz: Vücud nurundan yararlanma kabiliyetine sahip olup tasavvur edilen her varlığın yaratılmaması imkânsızdır. Zira rahman ve cavvad sıfatları başta olmak üzere tüm kemal sıfatlarına sahip olan Allah'ın hikmetine terstir. Kabaca vücud nurundan yararlanma kabiliyetine sahip olup tasavvur edilen varlıklar üç türdür; saf soyut, saf somut ve her ikisinden terkip edilmiş varlıklar. İnsan hakikati melek olmadığına göre saf soyut değil ve insanın kendisine olan özellikler ve yetiler diğer varlıklarda olmadığına göre insan saf somut varlıklardan da olmadığı açıktır. Dolayısıyla insanın hakikatinin ikicilik (sunai/dualite) şeklinde ve her iki boyutun da hakiki olduğunu kabul eden görüşü kabul etmek zorundayız. Zira dördüncü bir şık bulunmamaktadır. Her iki boyutun hakiki olarak kabul etmek zorundayız. Zira her iki boyutuyla diğer iki tür varlıktan farklılaşıyor. Aksi halde varlıklar iki tür olacaktır üç değil.

Yarı aklî: Bir taraftan Allah'u Taala Kur'anî Kerim'de cisimsel meadın gerçekleşeceği üzerinde ısrarla durmaktadır. Eğer insanın hakikati insanın ruhani boyutu ise bu gerçeğin üzerinde o kadar ısrarla durmak lağıv (hedefsiz ve boş) dır. Diğer taraftan İslam şeriatı bu noktayı sıkça vurgulamaktadır ki; ahiretin lezzeti en şiddetli lezzet, azabı da en şiddetli azaptır. Yani ahiretin lezzetinden daha şiddetli lezzet, azabından daha şiddetli azap düşünülemez diyor. Bunun yanı sıra yalnız ruhun tattığı lezzet, bedenin tek olarak tattığı lezzetten ve yalnız ruhun tattığı azap, bedenin tek olarak tattığı azaptan daha şiddetlidir. Ama ruh ile bedenin birlikte tattığı lezzet ve azap her birisinin tek olarak tattığı lezzet ve azaptan daha çok şiddetli olduğu kesindir. Dünyadaki lezzet ve azaplar genellikle bedenseldir. Ruhsal lezzetler ve azaplar bu dünyada çok sınırlı kişiler tarafından fark edilmektedir. Âyetler ve rivâyetlerin zahirinden anlaşıldığı kadarıyla yalnız ruhsal lezzet ve azap barzah (kabir) âleminde gerçekleşecektir. Ahiretin lezzeti ve azabı en şiddetli lezzet ve azap olması, bedenin ve ruhun birlikte tattığı lezzet

ve azap olmasını gerektiriyor. Bu da her iki boyutun insanın hakikatini teşkil ettiğine delalet etmektedir.

Diğer taraftan eğer beden sadece bir araç hükmünde ve araç olmasının ötesine geçmeyip insanın hakikatini onun ruhsal boyutuyla sınırlandırılırsa, ahirette bedeni oluşturan organların sorguya çekilip cezalandırılmasını gerekçelendirecek hiçbir gerekçe gösterilemez. Gerekçesiz bir şeyin cezalandırılması Allah'ın hikmetine ters olduğuna göre insanın bedensel boyutunun ceza görmesi bu boyutun bir araç konumunda değil bilakis insanın hakikatini oluşturan bir hakikat olduğuna delalet etmektedir. Ki Allah'u taala hem bedenin ve hem bedendeki organların sorumlu olduğunu ve yapmış oldukları amellerden sorgulanacağını vurgulamaktadır ki, şöyle buyuruyor: Muhakkak ki kulak, göz ve kalp, bunların hepsi yaptıklarında sorumludurlar .

Nakli deliller: Bu konuyla ilgili âyetleri üç kategoride ele alınması mümkündür. Birincisi: Birtakım âyetler vardır ki, hem insanın işleyeceği eylemleri (kesb) insanın her iki boyutuna nisbetlendiriyor hem azabı. Aşağıdaki âyetlere dikkat ediniz.

Allah her nefsi, ancak gücünün yettiği ölçüde mükellef kılar. Her nefsin kesb ettiği (hayır) kendi lehine, kesb ettiği (şer) de kendi alayninedir.

Kesinlikle kendisinde şüphe edilmeyecek bir gün için onları toplayıp ve haksızlığa uğramaksızın her nefsin kesb ettiği şeyler eksiksiz olarak verildiğinde, halleri nice olur ?

Dinini oyuncak ve eğlence haline getirenler ve dünya hayatının aldattığı kimseleri bırak. Kesb ettiği şey sebebiyle hiçbir nefsin felâkete dûçar olmaması için Kur'an ile nasihat et. O nefis için Allah'tan başka ne dost vardır, ne de şefaatçı. O, bütün varlığını fidye olarak verse, yine de ondan kabul edilmez. Onlar kazandıkları (günahlar) yüzünden helâke sürüklenmiş kimselerdir. İnkâr ettiklerinden dolayı

onlar için kaynar sudan ibaret bir içecek ve elem verici bir azap vardır.

Onlar ancak kendilerine meleklerin gelmesini veya Rabbinin gelmesini yahut Rabbinin bazı al âme tlerinin gelmesini bekliyorlar. Rabbinin bazı alâmetleri geldiği gün, önceden inanmamış ya da imanında bir hayır kesb etmemiş olan kimseye artık imanı bir fayda sağlamaz. De ki: Bekleyin, şüphesiz biz de beklemekteyiz !

Başınıza gelen herhangi bir musibet, kendi ellerinizle kesb ettikleriniz ameller yüzündendir. (Bununla beraber) Allah çoğunu affeder.

İnsanların kendi elleriyle kesb ettikleri ameller yüzünden karada ve denizde fesat zahir oldu, ki Allah yaptıklarının bir kısmını onlara tattırsın; belki de (tuttukları kötü yoldan) dönerler.

fiüphesiz âyetlerimizi inkâr edenleri, gün gelecek ki, onları ateşe sokacağız; onların derileri pişip acı duymaz hale geldikçe, derilerini başka derilerle değiştiririz ki acıyı duysunlar! Allah daima üstün ve hakîmdir . Görüldüğü gibi yukarıdaki âyetler hem kesbî hem azabı insanın her iki boyutuna nisbetlendiriyor. Her iki boyut insanın hakikatini oluşturmamış olsa bu amelleri her iki boyuta nisbetlendirilmesi anlamsız ve bedensel boyutunun azaplandırılmasını gerekçelendirecek hiçbir delil olamayacaktır.

İkincisi: Birtakım âyetler vardır ki insanın organlarını insanın kendi aleyhine şahit tutuyor. Aşağıdaki âyetlere dikkat ediniz.

Nihâyet oraya geldikleri zaman kulakları, gözleri ve derileri, yapmış oldukları amellere karşı onların aleyhlerine şahitlik edecektir. Derilerine: Niçin aleyhimize şahitlik ettiniz? dediler. Derileri; her şeyi konuşturan Allah, bizi de konuşturdu, dediler. O'dur sizi ilk defa yaratan. Ve (tekrar) O'na döndürüleceksiniz. Sizler, kulaklarınızın, gözlerinizin ve derilerinizin aleyhinizde şahitlik yapacaklar diye (amellerinizi onlardan) saklamıyordunuz.

(Organlarınızın aleyhinize şahitlik yapacaklarına inanmıyordunuz).Belki yaptıklarınızın birçoğunu Allah bilmeyeceğini sanıyordunuz . Organların şahitlik yapması, amellerin organların kendilerine ait olduğuna delalet etmektedir. Yoksa onların itirafı (şahitliği) meleklerin veya diğer varlıkların şahitliğinden hiçbir farkı olmaz. Oysa onların şahitliği diğer varlıkların şahitliğinden farklı olmazsa bil husus olarak onların şahitlik yapacağını zikir edilmesi faydasızdır. Bil husus olarak şahitlik yapacaklarının zikir edilmesi, onların şahitliğindeki farklılığa, bu farklılık da amellerin kendilerine ait olduğuna delalet etmektedir. Amellerin organlara ait olması da, insanın bedensel boyutunun ins anın hakikatini oluşturduğuna delalet etmektedir.

Üçüncüsü: Birtakım âyetler vardır ki, insanların topraktan yaratıldıklarını tekrar toprağa döneceklerini ve sonra tekrar topraktan çıkartılacaklarını söylemektedir. Aşağıdaki âyete dikkat ediniz.

Sizi topraktan yaratık, toprağa döndüreceğiz tekrar sizi çıkaracağız . Özellikle âyette "kum" tabiriyle sizi topraktan çıkaracağım demesiyle buna tasrih etmektedir ki, siz topraktan çıkartılanın şeyin aynisisiniz. Topraktan çıkartılacak şeyin, insanın bedensel boyutunun olduğu da bilinmektedir.

Yukarıdaki âyeti şu âyetin "yerin başka bir yere göğün başka bir göğe tebdil edileceği gün " yanına koyduğumuz zaman şu neticeyi almak mümkün olacaktır;

İlk insandan sonraki insanlar topraktan çıkan yiyecekleri yemek neticesinde, içlerinde insanın bedensel boyutunu teşkil edecek madde (nutfe) şekillenir. Bu nutfe annenin rahmine yerleştirildikten sonra gerekli merhaleleri geçirir ilahi ruhu kabul edecek bir bedene dönüşür. fiekillenmiş olan bedene İlâhî ruh taalluk ederek tam insan oluverir. İlâhî ruhun bedene taalluk etmesiyle ruhta farklı ve birbirine zıt bazı yetiler ve potansiyeller meydana gelir. Dolayısıyla bu insan suret bakımından

tam olsa bile insanlık ve hüviyet bakımından belirsizdir. Bu merhaleye kadar şekillenmiş olan insana "insani kevsi nuzuli" denilmektedir. Zira bu merhaleye kadar şekillenmiş insan, insanın iradesi dışında gerçekleşen bir hakikattir.

İnsanın insaniyeti ve hüviyeti, onda saklı olan potansiyellerin ortaya çıkmasıyla belirginleşir. Bu potansiyellerin fiiliyatı, iki boyutun birleşmesiyle meydana gelen en önemli özelliği, yani özgür iradesi doğrultusunda gerçekleşir. Yani insan özgür iradesiyle bir dünya görüşünü seçer ve onun doğrultusunda davranır, böylece onda saklı olan potansiyeller ortaya çıkmış olur. Bunun neticesinde onun hüviyeti ve ins anlığı belirginleşir. Belirginleşmiş olan bu insana "insani kevsi suudi" denilmektedir. Zira hüviyeti belirginleşmiş olan bu insan, insanın özgür iradesi doğrultusunda şekillenmiştir. İnsan-i kevsi nüzuli ile insan-i kevsi suudi arasındaki temel fark şudur: Birincisinde bütün insanlar aynidir. İkincisinde ise insanlar kendi dünya görüşlerine göre faklılaşarak her bir fert kendi başına bir tür oluverir.

Bedene taalluk eden şekilsiz ruh tekamüle erişerek şekillendikten sonra bu âlemin toprağından şekillenmiş olan bedenle arasındaki uyumluluk sona erer ve ölüm olayı gerçekleşir. Yani beden şekillenmiş olan ruhu tahammül edemediğinden dolayı ruh bedenden ayrılır. Ölüm olayı gerçekleştikten sonra beden toprağa gömülür. Yere gömülen beden, yerin ahiretin yerine tebdil olunmasıyla ahiretin bedenine tebdil olunur ve şekillenmiş olan ruhu tahammül edecek konuma gelir, dolayısıyla şekillenmiş olan ruh bedene döner ve böylece haşir olayı gerçekleşir. Haşir olayının gerçekleşmesi, içinde yaşadığımız kürenin tebdil oluşuna bağlıdır. Başka bir beyanla içinde yaşadığımız küre tekâmüle ermeyinceye kadar yani potansiyelleri fiiliyat buluncaya kadar devam edecektir. Ondaki potansiyeller fiiliyat bulduktan sonra kıyamet gerçekleşir. Bunun ilmi de Allah katındadır.

Artık bu beden şekillenmiş olan ruha uygun bir hale gelmiş. Yani ruhunu yemek ve içmek dışında başka bir şeyi düşünmeyen bir hayvan şekline sokmuş olanların bedeni ona göre, ruhunu yırtıcı bir hayvan şekline koymuş olanların bedeni ona göre, ruhunu hilekar şeytanın şekline sokmuş olanların bedeni ona göre ve ruhunu melek şekline sokmuş olanların bedeni de ona göre şekillenecektir. Özetle bu dünyanın toprağından meydan gelen beden ve ona taalluk eden ruh bil kuvvedir. Bedenin şekli her ne kadar belli olsa da, gelişme ve büyüme kabiliyetine sahiptir. Ruh ise şekilsizdir dolaysıyla insanın seçeceği dünya görüşü ve onun doğrultusunda gerçekleşeceği eylemlerle şekillenecektir. Ahiretteki beden ile ruh her ikisi bil fiildirler. Bu dünyanın bedenî bu dünyanın şartlarına uygun ahiret âleminin bedeni ahiret âleminin şartlarına uygundur.

Sonuç itibariyle; yapılan açıklamalardan alınan netice şudur: insan hakikati ruh ve bedenden şekillenmiştir ki, bu ikisi arasında uyumluluk vardır. Öyle ki, her ikisi birlikte olabilirler. İkisi de bil kuvvedirler; zahiri olarak insanın şekli belli olsa bile gelişme ve büyüme kabiliyetine sahiptir. Ruhta şekilsizdir dolayısıyla şekillenmeye doğru hareket ve seyir etmektedir. Ruh ile beden birlikte tedrici olarak fiiliyata doğru hareket halindedirler. Bu ikisi gelişir ve ruh kendi son şeklini aldığı zaman bu beden onu tahammül edemez duruma gelir. Dolayısıyla ruh ondan ayrılarak ölüm olayı gerçekleşir. Beden, yerin ahiretin yerine tebdil olunmasıyla şekillenmiş olan ruhu kabul eder duruma gelir, dolayısıyla şekillenmiş olan ruh tekrar bedene döner ve böylece haşir gerçekleşir. Beden ile ruh bu dünyada insanın hakikatini teşkil ettiği gibi ahirette de ikisi onun hakikatini teşkil eder. Ancak insanın bulunduğu her âlemin şartlarına uygun olan boyut, diğer boyuta galip gelir. Dünya âliminde bedensel boyut ruhani boyuta, ahiret âleminde ise ruhanî boyut cismani boyuta galip gelir. Dolayısıyla dünyada insanın bedensel boyutu görülmektedir. Ahiret aleminde de insanın ruhsal boyutu görülecektir.

Bedenin ilâhî ruh dışında kendisine has bir

canı vardır ki, bu can ile tekvini (zorunlu) olarak diğer varlıkların Allah'a tesbih ettiği gibi Allah'ı tesbih eder. İlahi ruh ise bedene taalluk etmesiyle iki yönlü oluverir ve kendisinde isyan etmek imkânı meydana gelir ki isyanda eder.

Ruh ile beden arasındaki ilişkiyi insanın kendi fiilleriyle Allah'ın iradesi arasında var olan ilişkiye benzetebiliriz. şöyle ki. İnsan, Allah'ın iradesi olmaksızın hiçbir şey yapamadığı halde, insanın kendisi de hiç sayılmamaktadır. İnsanın özgür iradesi bir hakikat olarak kabul görülmektedir. Dolayısıyla kendi amellerinden sorguya çekilecektir. muhakkak ki kulak, göz ve kalp, bunların hepsi yaptıklarında sorumludurlar . Allahın iradesi karşısında insanın kendisi ve özgür iradesi yalnız bir araç olarak kabul görülmüş olsaydı, yaptıkları eylemlerden sorguya çekilmezdi. Sorguya çekilmesi Allah'ın hikmetine ters olduğu gibi aklî kuralara da aykırıdır. İnsanın bedensel boyutu da insanın ruhsal boyutuna kıyasla bu duruma sahiptir. Onun bedensel boyutunun sorguya çekilmesi onun araç veya zindan konumunda olmadığını saptamaktadır.

Şehid Mutahari, insan der Kuran, (kuranda insan) s. 66-67. (Farsça)
Tekvir, 5 ve 14.
Ahmet Kabançi, nezeriyat-ı ilm-i en-nefs, (ilmi nefs doktirinleri), s. 281.
kitab-i a_na yayınları. Kum/Iran (Arapça)
A.g.e., s. 281.
Muhammed Hüseyin Tabatabai, el-mizan ilgili Ayetin tefsirine bkz.
Muhammd Kutup, mezahibu el-fikriye el-muasıre, (Áada_ fikirsel doktrinleri) s. 268. daru kitabi el-islami, Kum/İran. (Arapça)
Nuretin Topçu, felsefe, dergah yayınları 1. s. 68.
Bkz. Murtaza Mutahari, nakd-i ber Marksizm (marksizme bir eleştiri) s. 70-71. intişarati sedra, 3. bask1, Tahran/İran. (Farsça)
Age. s. 71-72. (Marx ve Marksizm den alıntı yapılmış. s. 26).
Ahmet Kabançi, a.g.e., s. 271-272.
Rum 7.
Necm, 29/30.
Dr. M. Sait ÷zervarlı, kelamda yenilikçi arayışları, s. 89-91. isam yayınları, İstanbul 1998. (İzmirli İsmail Hakkı, yeni ilm-i kelam, c. 2. s. 63-75 alıntı yapılmış).
Fahru er-Razi, esrsru et-tenzil ve envaru et-tevil, s, 415.
Fahru er-Razi, tefsir-i kebir, c. 2. s. 177. darul fikr.
Ayetullah Misbah Yezdi, amuze_-i felsefe, c. 1. s. 169. saz1man tebliati İslami, bask1 7. Kum/İran
Misbah Yezdi, a. g. e. c. 2. s. 184.
Molla Sadra, e_-_irazi, hikmetj m ̣tealiye, c. 9. s. 186-187.
(Secde 10-11)

Allame Tabatabai, el-mizan, Farsça tercümesi, Hemedani, c. 7. s. 184-185.
(Yasin 77-78-79)

(İsra 36)
(Bakare 186)
(Ali İmran 25)
(Enam 70)
(Enam 158)
(Şura 30)

(Rum 30
'(Nisa 56) (Fusilet 20,21,22)

(Taha 55)
(İbrahim 48)
(İsra 36)

İmam Ali (a.s) buyuruyor:

Allah kuluna şükür kapısını açıp da nimetin artış kapısını kapamaz; dua kapısını açıp da icabet kapısını kapamaz; ona tövbe kapısını açıp da mağfiret kapısını kapamaz.

HAK VE HAKİKAT ÜZERİNE

İsmail Avcı

GİRİŞ

Hakikat arayışı, insanoğlunu bütün diğer varlık türlerinden farklı ve ayrıcalıklı kılan en temel özelliklerindendir. Bütün varlıklar içerisinde sadece insanın sahip olduğu bu eğilim, bu türün varlık alemi, kendi varoluşu ve içinde yaşadığı esrarengiz kainatla yüzleşmesine farklı ve özgün bir boyut kazandırmış bütün varoluşa daha etkin ve derin bir şekilde katılımını sağlamıştır. Bu eğilim insanoğlunu varlığın hakikatini keşfetmek, kendi varoluşunu anlamlandırmak ve evrenin sırlarını çözebilmek için sonu gelmez bir yola sevketmiş bu yolda nice badireler atlatmasına ve nice mesafeler katetmesine vesile olmuştur.

Kah, "Enfüs" aleminde; kendi varlığının derinliklerinde yol almış hikmet erbabının "ilk kendini tanı" desturuna binaen binlerce yıllık hikmet ve felsefe tarihinin temellerini atmış kah , marifet dergahının kapılarına dayanmış "Fena" meydanının tam ortasında "şühud" badesi ile mestolup semaya durmuştur.

Kah, "Afak" alemini ve kainatın cilvelerini seyre dalmış, evrenin esrarını çözmek ve şu çevresini kuşatan tabiatı tanıyıp ram edebilmek için binlerce yıllık gözlem ve denemeyanılma macerasının uzantısında, bilim ve tekniğin bu gün için bile muhteşem ve göz kamaştırıcı sarayını inşa etmiş kah, estetik

duyarlılığın ve sanatsal yaratıcılığın zirvesine ulaşmış doğaya ve insan hayatına ölümsüz renkler katan şaheserler yaratmıştır.
Evet, insanoğlu bugün de, uzun bir hikmet ve marifet tarihinin mirasçısı olarak kendi türünün binlerce yıldır gün geçtikçe daha bir yetkinleşen bilgi, beceri ve sanatçı ruhunun bir ürünü olan bilim, teknik ve sanatın yaşamak için daha bir elverişli kıldığı dünyamızda hakikat arayışını sürdüre durmakta bu paha biçilmez cevheri keşfedebilmek için her yola başvurmaktadır. Bu yollar bazen çıkmaza bazen bir uçurumun kenarına varsada bu arayış insan ve insanlık varoldukça hep devam edecektir. Doğrudur, hak ve hakikat karşısında duyarsız, kör, sağır ve dilsiz birey ve topluluklar da hep var olmuşlardır. Tabii ki insan türünün bu en temel özelliğini yitiren birey ve topluluklar gerçekten de insanlıklarını yitirmiş, Kur'anı Kerimin tabiriyle "Gözleri var görmezler, kulakları var işitmezler ...Onlar akledip düşünmezler" sınıfına dahil olmuşlardır.

Kuşkusuz, yer yer insanın nevine mahsus özellikler ve fonksiyonlarını yitirdiği, fıtri değerlerine yabancılaştığı ve gaşet-cehalet perdesinin bütün varlığını kuşattığı dönemler yaşadığı bir vakıadır. Ama aynı şekilde bazı yer ve zamanlarda Hakikat arayışı bir rüzgar misali öylesine güçlü bir şekilde esmeye durmuş, varlık sarayını kuşatan esrar perdelerini öylesine cüretkar bir şekilde aralamayı başarabilmiştir ki Hakkın tek bir cilvesi ile şu, alemlerin en karanlığı olan dünyamız nura gark olmuş yüzlerce hatta binlerce yıl yaşayacak medeniyetler bu tecellinin aydınlığında doğup gelişmişlerdir.
Gerçekte yeryüzünde tahakkuk bulmuş bütün büyük uygarlıklar hakikatin bir cilvesi bir yansımasıdır. Bu uygarlıklar sayesinde yeşerip serpilen bilim ve hikmet ağacı gün geçtikçe daha bir göğermiş dal budak salmıştır. Öyleki şu içinde yaşadığımız çağda bilimsel, felsefi ve sanatsal dal ve ekoller sınırlanamaz bir gelişme içerisine girmiş teknoloji ve sanatsal yaratıcılığın alanı normal bir

zihnin algılayamacağı boyutlara ulaşmıştır. Tabii ki, ulaşılan bu nokta ulaşılabilecek en son ve nihai nokta değildir. Belki insan türünün sahip olduğu bütün istidat ve yetenekler ve insan yaşamının bütün boyutları göz önüne alındığında varılan bu aşama bir ilk basamak olarak değerlendirilebilir.

Aslında önemli olan ve burada gündeme getirmek istediğimiz mesele, bu gelişmenin nicel boyutları değildir. Asıl mesele İnsanın, bütün varlığını kuşatan ve bütün bu gelişme ve tekamülün ve maddi-manevi kazanımlarının kaynağı olan "Hakikat" karşısındaki konumudur. Bilindiği üzere bütün diğer canlı türleri içerisinde sadece insan, hayat yolunu akıl, idrak, özgür irade, seçim ve amelleriyle belirlemek zorundadır. Buna göre düşüncesinde kesinlik kazanmış bir hakikat bilgisi ve bilinçli bir seçimin sonucu olan amel ve pratikten yoksun bir insanın gerçek anlamıyla "insani" bir yaşam sürdüremeyeceği açık olsa gerek. Peki bu bilgi ve bilince nasıl erişilir? Bu bilginin gereği olan yaşam tarzı ve bu yaşamın ilke ve yükümlülükleri nasıl tesbit edilir?

Acaba insan salt akli, bilimsel veya manevi-irfani yöntemlerle bu bilgi ve bilince erişebilirmi? Dahada önemlisi bu bilgi ve bilincin nesnesi olan hakikat nedir? Bu hakikat insanın bilgi ve bilinç dünyasına sığarmı?

Bu ve daha da çoğaltabileceğimiz sorulara geçmeden önce konumuzun ana mihveri olan "Hak" ve "Hakikat" kavramlarını açmaya çalışalım.

HAK VE HAKİKAT

Bu iki kavram, kullanıldıkları alan yada disipline göre farklı anlamlar ifade ederler:

Bir kavram, önerme yada inancın sıfatı olarak kullanıldığında "Hak" sözkonusu kavram, önerme yada inancın gerçekliğe uygunluğunu ve delalet ettiği anlama intibak ettiğini ifade eder. Hak kavramı bir insanın amel ve eylemlerini vasışandırmak için de kullanılır; Bu bağlamda bir amel ve eylem eğer belirli

bir hedef doğrultusunda gerçekleşiyor ve bu hedefin tahakkuku ile sonuçlanıyorsa "hak", boş, amaçsız yada amaçlanan hedefle uyumsuz bir karakter sergiliyorsa "batıl" olarak nitelendirilir.

Felsefi anlamda hak, bir kavram, önerme yada inancın konusunun "gerçek" olduğunu hayali, hurafi yada bir sanı olmadığını anlatır. Bu bağlamda gerçekliği, vuku-u ve ispat edilebilir bir varlığı olan herşey hak, bu nitelikleri taşımayanlar ise "batıl" bilinir. Yine bu çerçevede bilfiil varlık kazanmış, objektif ve ayni gerçekliği olan herşey hak , henüz kuvve aşamasında olan, fiiliyyet bulmamış ve nesnel bir gerçeklik kazanmamış şeyler ise batıldır.

Tasavvuf ve irfan dilinde ise bütün noksanlıklardan münezzeh, sabit ,geçici olmayan, varlığı kendisinden olan, hiçbir şeyle sınırlanamayan, yokluk, hiçlik ve ihtiyaç belirten hiçbir had ve sıfatla vasıflandırılamayan bir varlık ancak "Hak" sayılabilir.

Hukuksal anlamda "hak" bir kimseye varolan yasalar, evrensel beyannemeler yada en azından sözlü bir gelenekle tanınan belli şekill- erde hareket etme özgürlüğü, yetkisi yada imkanı anlamına gelir.

Hakikat kavramını ise en özlü ve en genel anlamıyla "Temel doğrular bütünü" olarak tanımlayabiliriz. Her bilgi alanı, disiplin yada eylem ve davranışın konu aldığı veya hedeflediği varlık alanıyla ilgili bir takım temel doğruları, eşdeyimle "hakikati" vardır.

fiimdi insan oğluna özgü "hak"ve hakikat arayışının ne anlama geldigini ve nasıl bir seyir izledigini yukarda gündeme getirdiğimiz sorular ve tanımlar çerçevesinde tanımaya çalışalım.

Konuyu yukardaki tariflerden yola çıkarak dört bölümde incelemeye çalışacağız:

Birinci bölüm: Hakikat Bilgisi

İkinci bölüm: Hakiki Varlık

Üçüncü bölüm: Hak ve Hukuk .

Dördüncü bölüm:
Kur'ani bakışta hak ve hakikat

BİRİNCİ BÖLÜM:

HAKİKAT BİLGİSİ

Bilinen hikmet ve felsefe tarihinin en tartışmalı konularından biri gerçeğe mutabık söz ve inancın nitelikleri hak ve hakikatla vasıflandırılacak bir düşüncenın özellikleri çerçevesinde gündeme gelmiştir. Bu doğrultuda insanın bilgi mekanizmasının nasıl işlediği bu bilginin hangi yolla elde edilebileceği, değeri ve gerekliliği üzerine düşünen fikir adamları farklı sonuçlara ulaşmış bircok ekol tesis olunmuştur. Mantık ve epistomoloji tarihi gerçekte bu konular bağlamında şekillenmiştir.

Nesnel hakikatların olmadığını dolayısıyla zihin dünyamızda şekillenen kavram ve önermelerin gerçeğe uygunluk yada hak ve hakikatle vasıflandırılmayacağını, gerçeğin özne yada kişilere göreceli olduğunu savunan antik yunan sofistlerinden; zihinden bağımsız bir dış gerçekliği kabulün yanısıra doğru düşünme ve akıl yürütme yoluyla gerçek dünyanın bir benzerinin insan zihninde yaratılabileceğini savunan klasik felsef eye kadar; bir önerme, kanaat yada inancın haklı oluşunu salt iç tutarlılık ilkesine yada deneyimsel ve duyumsal verilere dayandıran modern felsefelerden; hakikatin sisli ufuklarına puslu gözlüklerinin arkasından bakmaya mahkum insanoğlunun hiçbir zaman gerçek ve mutlak bilgiye ulaşamayacağı, hakikatin onu algılayan özne ve akıllara göre parça parça ve göreceli bir karekterde algılanabildiğini tabiatıyla bütünlüklü bir hakikatten söz edilemiyeceğini savunan postmodern düşünce akımlarına kadar daha sayamayacağımız bir çok farklı öğreti

ve ekol zihin dünyamızı şekillendiren düşüncelerimizin hangi şartlarda hak ve hakikat sayılabileceği üzerine fikir yürütmüşlerdir.

Müslüman filozof ve düşünürler de konunun önemine binaen "Hakikat bilgisi"üzerine düşünmüş bu bilgiye ulaşmanın yollarını araştırmışlardır. Çünkü İnsanın gerçek saadet, kemal ve nihai gayesine erişmesinin en temel şartlarından biri hiç kuşkusuz yakini ve hakiki bilgiye ulaşmaktır.

Müslüman düşünürler bu bilgiyi iki kısımda ele alırlar:

1- Teorik-Nazari Bilgi: Çevremizi kuşatan varlık alemindeki olay ve olguları konu edinen ve gerçek varlıkları tanımayı amaçlayan bilgi türü. Örneğin: "Bütün kainat mutlak bir ilim, hikmet ve kudret sahibi bir yaratıcının eseridir" yada "Doğa ve insan yaşamı evrensel ve değişmez bir takım yasalara tabidi", "Bir üçgenin iç açıları iki dik açıya eşittir" ve benzeri önermeler teorik-nazari bilgi kapsamına girerler.

Metafizik, Matematik ve Fizik bu bilgi türünün kısımlarını oluştururlar. Dolayısıyla teorik bilgi hemen hemen bütün beşeri bilimleri kapsayacak düzeyde geniş bir alanı oluşturur.

2- Pratik-Ameli Bilgi: İnsanın ödev ve sorumluluklarını konu edinen bilgi türüdür. Başka bir tabirle pratik bilgiler, salt insan hayatı ve ilişkilerini ve bu bağlamda özgür irade ve seçim ile yerine getirmekle yükümlü olduğu görevleri konu edinir. Elbette burada söz konusu olan kanun yada herhangi bir otorite tarafından belirlenen yükümlülükler değil, belki saf insan aklının keşfedip belirlediği ödev ve sorumluluklardır. Buna göre insan, yaratılıştan ve fıtri olarak ödev ve sorumluluk bilinciyle donatılmış bu bilincin pratik hayattaki gereklerini tanıma ve yerine getirebilme gücüne sahiptir.

Aile ve ev idaresini düzenleyen tedbir-i menzil toplumsal ve siyasal ilişkileri konu edinen siyaset-i medeniyye ve erdemli bir yaşamın ilkelerini belirleyen ahlak pratik-ameli bilgi türünün kısımlarını oluştururlar. Bu kısa ve özet açıklamadan yola çıkarak hakikat bilgisini iki kısma ayırabiliriz.

1- Varoluşu, kainatı, evrendeki olay ve olguları bunlar arasındaki ilişkileri ve bu ilişkileri düzenleyen yasaları tanıma ve tanıtmaya yönelik bilgi..
2- İnsan türünün varoluş gayesi, kemal ve saadetinin tahakkuk bulacağı bir yaşamın gereklerini belirlemeye yönelik bilgi.

Her iki tür bilginin de, hak ve hakikatle vasışandırılabilmesi için ayni ve objektif gerçekliğe mutabık olması gerekir . Bu mutabakat nazari bilgiler için ayni ve objektif gerçekliliği yansıtmak iken, ameli bilgiler hususunda insan varoluşunun gerçek ve hakiki maslahatları ile uyumlu olması demektir. Peki bu mutabakat ve uyumun ölçusu nedir ve nasıl tesbit edilir?

Bu soruya bir cevap verebilmek için kısa ve öz bir ön açıklamayı gerekli görüyoruz. Müslüman düşünürler insan bilgisini bir başka düzlemde iki kısım ve düzeyde ele alırlar.
Birinci düzey : Bedihi-apaçık yani aklın herhangi bir delil ve ısbata ihtiyaç duymaksızın kabul ettiği bilgi.

İkinci düzey: İktisabi, nazari yani delil ve ısbata dayalı bilgi.

Birinci tür bilgi aklın doğası gereği sahip olduğu, bütün zaman ve zeminlerde geçerli olan malumattır. Örneğin "aynı şey hakkında hem red ve hem de isbat doğrulanamaz" veya "aynı şeyde iki zıt sıfat birleşemez" yada "yaratılış aleminde hiçbir şey sebepsiz vücuda gelmez" aynı şekilde "bütün parçadan büyüktür.", " İki dördün yarısıdır" ve benzeri önermeler insanın doğuştan sahip olduğu bilgilerdir. Mantıkçılar, bu bilgileri aklın temel prensipleri şekinde algılayıp üç ilkede özetlemişlerdir:

1- Özdeşlik ilkesi

2- Çelişmezlik ilkesi

3- Üçüncü halin olanaksızlığı

İkinci kısma gelince aklın düşünme, gözlem, çıkarım ve istidlal yoluyla elde ettiği bilgilerdir. Bu kısım bilgiler ancak birinci kısım, yani bedihi ve apaçık bilgilere dayandırıldıklarında doğrulanabilir, gerçek anlamda "bilgi" sayılabilirler. Demek ki , teorik bir bilginin gerçeğe mutabakatının temel ölçütü bedihi bir ilkeye dayanmasıdır. Bu kısımdaki bilgiler her zaman için kritiğe, yeniden gözden geçirmeye ve tamamlanmaya açık bilgilerdir.

Görüldüğü üzere insanoğlunun sahip olduğu bedihi ve apaçık bilgiler bir kaç ilkeyle , daha doğrusu bütün diğer ilkeler tek bir ilkeye yani "çelişmezlik" ilkesine indirgenebileceğinden, tek bir ilkeyle sınırlıyken, ikinci kısımda yeralan bilgiler sınırsız bir alana yayılırlar.

Ancak insan aklının sınırlılığı, bu bilgilerin tedrici ve aşamalı bir seyir içerisinde elde edilebilir olma özelliği ve daha da önemlisi tatbikte hata ve yanlışa düşebilme ihtimalini gözönüne alacak olursak bu kısım bilgilerin sürekli olarak itibarden düşme tehlikesiyle yüzyüze olduklarını görürürüz. Bu demektir ki, nazari bilgiler sınırsız, mutlak, hata ve yanılmadan uzak bir kaynağa dayanmadıkça gerçek ve hakiki bilgi olma özelliğini kazanamazlar.

Bu kaynak nerededir? Nasıl ulaşılır? Ve benzeri sorulara daha sonra değineceğimizden şimdilik ameli bilgilerin doğrulanma ve hak-hakikatle nitelendirilme mekanizmasının nasıl işlediğine değinmek istiyoruz.

Ameli bilgileri nazari ve teorik bilgilerden ayıran en önemli özelliği deney, akıl yürütme veya burhan yoluyla ispatlanamaz oluşudur. Daha öncede değindiğimiz üzere aile ve ev idaresi, toplumsal ilişkiler ve siyaset veya insani erdem ve ahlaka dair bir hükmün geçerliliği, insan türünün varoluş gayesi, saadet ve kemaliyle bağdaşıp bağdaşmadığı ile ilgilidir. Bu hedeşe bağdaşan hüküm ve ödevler "hak" bağdaşmayan ve ters düşenlerse "lağv", "boş" ve "batıl" sayılırlar.

Burada insan türünün varoluş gayesi, kemal ve saadeti sözkonusu olduğuna göre, bu hedefin gerçekleşebilmesi için gerekli olan ahkamın da genel, mutlak ve bu türün bütün bireylerini muhatap alacak bir nitelikte olması gerekir. Buna göre ferdi, cüz-i veya göreceli ahkam ve değerler ameli ve pratik bilgi ve hikmetin kapsamına girmezler.

Açıklamak gerekirse; Yaratılış düzeni nasıl fert fert bütün insanları yaşamsal gereksinimlerini karşılayabilecek gerekli bilgi ve techizatla donatmış ferdi ve bireysel kemal ve saadetin yol yordamını göstermişse aynı şekilde insan türünün bu türe özgü varoluş gayesiyle mutabık ahkam ve değerleri de insan fıtratına yerleştirmiş böylece insani kemal ve saadete giden yolun işaretlerini belirlemiştir. Başka bir tabirle; Biz insanlar herbirimiz yaşamımızı sürdürebilmek ve bedensel gelişimimizi tamamlamak için gerekli bütün donanıma sahip olarak yaratılırız. İçgüdülerimiz ve eğilimlerimiz bizi bu yaşamın gereklerini yerine getirmeye yönlendirir. Aynı şekilde biz insanlar bizi diğer bütün varlık türlerinden ayıran özellikler taşırırz; akıl, idrak, irade ve özgür seçim, teknik ve sanatsal yaratıcılık , ahlak ve erdem bilinci ve sair imtiyazlar ortalama bütün insanlarda eşit bir şekilde bulunur.

İşte bizi insan kılan bu imtiyazlardır. Dolayısıyla insana özgü yaşam, kemal ve saadet bizi "biz" ve farklı kılan bu ortak özelliklerle ilgilidir. Peki insan türüne özgü bu imtiyazların gerektirdiği ortak bir bilgi ve değerler manzumesi, genel, mutlak ve bu türün bütün bireylerini muhatap alan ahkam ve ödevlerden de sözedebilirmiyiz? Hiç kuşkusuz; Çünkü en basit bir teveccüh bile bize bu gerçeği gösteririr:

Adalet, doğruluk, fedekarlık, hürriyet, cesaret , hayırseverlik ve benzeri erdemler istisnasız bütün insanlar nezdinde "iyi" ve

karşıtlari "kötü" bilinir. Bu bilgi bizi "adalet gereklidir", "doğru, fedekar,hür ve cesur olmak gerekir" ve benzeri ahkamın bütün insanlar için geçerli olduğu sonucuna götürür. Bu durumda insan türünün bütün bireylerinin iki düzeyde bir benlik taşıdığından sözedebiliriz.

Birinci düzey: Bireysel gereksinimleri karşılamayı ve bedensel çıkarları temin etmeyi önceleyen "ferdi-bireysel ben"

İkinci düzey: İnsani değerleri ve bu türe aidiyetin gereklerini önceleyen "türsel-insani ben"

Ameli ve pratik bilgiler bu ikinci düzeydeki "ben"in ödev ve sorumluluklarını konu edinir. Bu "ben"i yetkinleştirecek ve nihai gayesine ulaştıracak yol ve yordamla ilgilenir. İnsan, ameli-pratik aklın idrak alanına giren bu bilgil- eri keşfetmek ve gerekleriyle amel etmekle insani kemal ve saadete ulaşır. Ameli bilgilerin doğruluğu ancak pratik yaşamdaki sonuçlarıyla değerlendirilir ve "hak", " doğru" yada "batıl" ve "lağv" olarak nitelendirirlir.

Ancak kaçınılmaz olarak bireysel benliğin ferdi, cüz-i ve göreceli talepleriyle türsel ve insani benliğin türsel, genel ve evrensel degerleri arasında her zaman için bir parallelik söz konusu değildir. Örneğin "bireysel ben" çevresindeki her şeyi, hatta diğer insanların sahip oldukları imkanları dahi kendi çıkarına kullanma eğilimi taşırken, "insani ben" ölçülü olmayı ve adeleti öğütler.

Ancak kaçınılmaz olarak bireysel benliğin ferdi, cüz-i ve göreceli talepleriyle türsel ve insani benliğin türsel, genel ve evrensel degerleri arasında her zaman için bir parallelik söz konusu değildir. Örneğin "bireysel ben" çevresindeki her şeyi, hatta diğer insanların sahip oldukları imkanları dahi kendi çıkarına kullanma eğilimi taşırken, "insani ben" ölçülü olmayı ve adeleti öğütler. Yani , her ikisi de insanın özgün yaratılış ve fıtratının bir gereği olan iki eğilim ister istemez bir çatışma ve zıtlaşmayla yüz yüzedir.

Bu durumda ne yapmak gerekir? Bu tezat ve çatışmayı ortadan kaldıracak bir hakem gerekli değil midir? Bu hakem kim olmalıdır? Yine insanın kendisi mi? Yoksa insan üstü bir mercii mi?

Bu soruya "Kuran'i bakışta hakk ve hakikat" bölümünde eğileceğimizden hakikat bilgisinin ne olduğu ve nasıl elde edileceği konusunu irfan ve tasavvuf ehlinin görüşlerine değinerek bitirmeye çalışalım:

İrfan ve tasaavvuf ehli akıl ve düşünce yoluyla elde edilen bilgiyi, insanın hakikata yaklaşmasında önemli bir adım olarak değerlendirselerde hakikat bilgisinin ve yakini marifetin ancak çok özel bir idrak ve sezgi türü ile elde edileceğine inanırlar.

Arifler nezdinde, akıl yürütme ve felsefi bir çaba sonucu ulaşılan bir bilgi, en nihai kemal noktasına -ki bu düzeye ulaşabilmek çok nadir ve hemen hemen olanaksızdır- ulaşsa bile hakikatın kendisini değil onu ifade eden kavramları idrakten ibaret kalacaktır. Dolayısıyla, söz konusu sezgi ve manevi idrak yoluy ile hakikatin kendisine ulaşamayan her felsefi çaba ne kadar yetkin olursa olsun boş bir entellektüel oyun ve zihin jimanstiğinden öteye geçemeyecektir. Bir arif nezdinde filozof, bin bir engel ve manianın olduğu uzun ve zorlu bir yolu katetmeye çalışan tahta bacaklı bir yolcuya benzer. Akılcıların ayağı tahtadandır Tahtadan bir ayağa hiç güvenilirmi?

Arifler, hakikat bilgisini insanın benliği dışında bir bilgi nesnesi olarak değil, içerden insanın hakikatla yüzleşmesi daha doğrusu birleşmesi ve özdeşleşmesi olarak görürler. Burada bilen ve bilinenin birliği yani bilginin öznesi ve nesnesi arasında hiç bir ayrımın kalmaması söz konusudur.

İnsanın böyle bir bilince ulaşması ancak ve ancak keşf ve şuhut (manevi müşahede), huzur yada işrak (aydınlanma) diye tabir olu-

nan çok özel bir sezgi ve idrak ile mümkündür. Böylesi bir idrak gerçekte hakikat arayıcısının zorlu bir seyr-u süluk ile erişebileceği en yüce mertebedir. Seyr-u süluk akla gelebilecek her türlü zorluk ve manialarla karşılaşilabilecek bir yolculuktur.

Hakikatı "olduğu gibi görmek" için yola çıkan salik dört aşamadan geçmelidir:

1- Tecliye: yaşamını namus-i ilahi ve şeriati Muhammediyenin düsturları doğrultusunda düzenlemeli hakikati kabullenebilecek berraklığa kavuşturmalıdır.

2- Tahliye (arınma): Benliğini bütün kötü, çirkin ve bir insan için noksanlık sebebi olan kibir, haset, cimrilik ve sair huy ve alışkınlıklardan arındırmalıdır.

3- Tehliye (zinetlenme): Iç dünyasını erdem ve faziletlerle süslemeli, ilahi esma ve sıfatla tezyin etmeli, yani "Allah'ın ahlakıyla" ahlaklanmalıdır.

4- Fena (benlikten kurtuluş): Bu aşamaya üç merhalede erişilir:

a) Mahv: Hakkın fiilerinde fena
b) Tams: Hakkın sıfatlarında fena
c) Mahk: Hakkın varlığında fena

Salik bu aşamaları "bin menzilden" geçerek "yüz meydanı" dolanarak ve "yedi aşk" şehirini gezerek ancak katedebilir. Tabiki bu yola bir mürşidin rehberliği olmadan girilemez.
Keşf ve şühud işte bu son aşamada yani "fena"; benlikten kurtulma aşamasında gerçekleşir. Salik burada aracısız hatta benliğinin aracılığı olmadan hakikat bilincine erişir. Böyle bir bilincin kavramlara dökülemeyeceği, tabiatıyla bir başkasına aktarılamayacığı açıktır. Yani irfani tecrübe kaçınılmaz olarak ferdi ve paylaşılamazdır. Dahası bu yola girebilmek için ön görülen şartlar ve yolun zorluğu göz önüne alındığında, ancak çok nadir insanların yaşayabileceği bir tecrübedir.

Demek ki bu yol, insan türünün bütün bireylerinin yürüyemeyeceği bir yoldur. Oysa "hakikat bilgisi" bütün insanların en büyük yitiği ve insani değerlerin tahakkuku için en temel şarttır. Varlık aleminde ki bütün türleri, bütün her şeyi varoluş gayesine hidayet eden yaratılış düzeninin insanı göz ardı etmesi ve bütün efradını kapsayacak bir yol ve yordam belirlememesi düşünülemeyeceğine göre, irfan yolu dışında bir yolun varlığı kaçınılmaz ve zaruri değilmidir?

Buraya kadar anlattıklarımızdan yola çıkarak inasanın salt bilimsel, akli veya irfani yöntemllerle hakikat bilgisine ulaşamayacağı, bu yol ve yönetmlerle ancak sınırlı ve göreceli bir bilgiye erişe bileceği sonucuna ulaşa biliriz. Öyleyse çözüm nedir? Insan bu hayati konuda başı boş ve kendi haline bırakılamayacağına göre alternatif bir yol ve yöntemin varlığı kaçınılmazdır.

Bu konuyu son bölümde ele alıp inceleyeceğimizden şimdilik okuyucularımızın buraya kadar dile getirdiğimiz sorular üzerine düşünmeye davet ediyoruz.

Imam Ali (a.s) buyuruyor:

Tevhid Allah'ı vehimle şekillendirip sınırlandırmaman; adalet ise Allah'ı hikmet ve adaletin zıddıyla suçlamamandır

İSLAMDA SİYASET VE DEVLET

Muhammed Koç

Siyaset kavramı günlük yaşantımızda belki de en sık rastladığımız ve duyduğumuz kavramların başında gelir. Hemen hemen hayatımızda her an yeni bir siyasi olay, olgu, haber ve hadise ile karşı karşıyayız. Bu durum her şekilde zihnimizi ve yaşantımızı etkilemektedir. Dolayısıyla, her an hayatımızı etkisi altına almış olan bu kadar önemli bir alana yani siyasete kayıtsız kalamıyoruz. Çünkü ister bir insan ve isterse bir vatandaş unvanıyla her nerede yaşıyor olursak olalım mutlaka bir ülkenin coğrafi sınırları kapsamında ve belli bir yönetim tarzı olan herhangi bir devletin egemenliği altında bulunmaktayız. Egemenliği altında bulunduğumuz devletlerin yönetim biçimleri hangi karaktere sahip bir vatandaş veya insan yaratmak istediklerini anayasal düzenlerinin dayandığı ideolojik temellerle belirlemiştir. Bundan dolayı, her devlet kontrolündeki mekanizma ve aygıtlar vasıtasıyla vatandaşlarına ortak bir tarih anlayışı, insan ve tabiat algılaması vermeye çalışmaktadır. Devletlerin bu alandaki başarıları onların aynı zamanda kendi toplumları nezdindeki meşruiyet düzeyini de ifade etmektedir.

Bütün devletlerin dayandığı ideolojik temeller belli bir felsefi mektebe müntesiptir. Zira, islam'da siyaset ve devlet konusunu Islam siyaset felsefesi çerçevesinde değerlendirmemiz gerekemktedir. Yani devletin tarihsel bir olgu olarak zuhuru ve insanoğlunun neden bu mekanizmanın bünyesinde yaşamayı ve ona itaat etmeyi kabul ettiğini açıklamaktır. Burada önemli olan iki temel öğe vardır: siyasi zorunluluk ve egemenlik.

Islam'da siyaset ve devlet de Islam tarihinde Müslümanlar arasındaki en tartışmalı konular-

dan biri olmuş ve olmaya da devam edecektir. Bir giriş ve başlangıç mahiyeti taşıyacak olan bu çalışmamızda kısaca siyaset, din, din ve siyaset ilişkisi ve islam'da devlete dair genel bir yorum sunulmuştur.

Fıtratı gereği toplumsal bir varlık olan insan Sadece toplumsal bir yaşam çerçevesinde yaratılışının gereksinimlerini temin edebilir ve kemale erebilir. İnsan hayatı boyunca birlikte yaşadığı toplumla ortak inançlara, değerlere, kültüre ve daha birçok maddi ve manevi etkenlere sahiptir. Toplumla olan karşılıklı bireysel veya grupsal ilişkilerinden bir takım sorumluluklar da ortaya çıkmaktadır. Bu sorumlulukların yerine getirilmesi konusu bazı tartışmaları da beraberinde getirmektedir. Ve siyaset bu anlaşmazlıkları çözümlemek üzere devreye girer. Siyaset, insanoğlunun en hassas toplumsal faaliyet alanıdır. Zira, toplumun sevk ve idaresi için gerekli olan tedbirlerin ve kararların kim veya kimler tarafından alınacağı, nasıl, hangi araç ve yöntemlerle pratiğe geçirileceği hususunda da çok ciddi farklılıklar ve anlaşmazlıklar mevcuttur. Siyaset bu yönü ile de birçok sorunun da kaynağı olabilmektedir. Dolayısıyla, her siyasal ideoloji, ekol ve din kendine özgü öğretileri ile takipçilerinin yaşamlarını anlamlandırmaya çalışarak kendi siyasi anlayışına temel sağlama gayretindedir.

Her ideoloji, kendi mantık ve kavramları vasıtasıyla insanı, insanın çevresi ile olan ilişkilerini, varlık âlemindeki yerini, konumunu ve rolünü açıklamaya çalışmaktadır. Çeşitli düşünce ekolleri kendi siyaset felsefeleri çerçevesinde üstteki soruları yanıtlarken ortak iddiaları ideal devlet ve erdemli toplumun ancak kendi görüş ve düşünceleri doğrultusunda tahakkuk bulacağını bilmektedirler.

Her ideoloji, kendi mantık ve kavramları vasıtasıyla insanı, insanın çevresi ile olan ilişkilerini, varlık âlemindeki yerini, konumunu ve rolünü açıklamaya çalışmaktadır. Çeşitli düşünce ekolleri kendi siyaset felsefeleri çerçevesinde üstteki soruları yanıtlarken ortak iddiaları ideal devlet ve erdemli toplumun ancak kendi görüş ve düşünceleri doğrultusunda tahakkuk bulacağını bilmektedirler. Bu konuda tarihte birçok siyasal düşünce ve hareketler iktidarı ele geçirmek ve ideallerindeki insan ve toplumu yaratmak gayesi ile mücadele etmişlerdir. Tabii bütün düşünce akımlarının ortaya çıkma nedeni ve kaynakları da aynı değildir. Gök ve yer (ilahi ve beşeri) kaynaklı olan bu düşünceler, dine veya bizatihi yaşanan menfi koşullara bir itiraz olarak da doğmuş olabilirler.

Dinler mahiyetleri gereği insanın dünya ve ahiret hayatı ile ilgilenmektedirler. Dinin yaşama müdahalesi sadece özel meselelerle sınırlı kalmamakta ve bizatihi toplumsal ilişkilerin de düzenlenmesinde görüş belirtmektedir. Toplumsal alanı da kuşatan bir din anlayışı doğal olarak siyaset, iktisat, kültür vb. konularda da görüş sahibidir. Din bu durumda siyaset ile iç içedir. Birçok siyaset teorisinin ortaya çıkmasına ve toplumsal hareketin şekillenmesine de ilham kaynağı olmaktadır.

Siyasetin Genel Tanımı

Siyaset; Latince 'polis' yani 'şehir' anlamına gelmektedir. Aristo'nun ifadesiyle, insan doğası gereği şehirde yaşamak üzere yaratılmıştır. Yunan medeniyetinde siyaset ilmi şehrin işleri ile ilintilidir, şehir ve devlet de ayrılmaz bir bütündürler. Günümüzde siyaset daha geniş bir anlam kazanarak, devletin ve toplumun yaşanmakta olan siyasi ve ekonomik meselelerini çözümlemeye dair sevk ve idaresi anlamına gelmektedir. Robert Dall, siyasetin insanoğlunun yaşamında vazgeçilmez bir unsur haline geldiğini ve insanın her an siyasi meselelerle karşı karşıya olduğunu ifade eder. İnsan ancak siyaset sayesinde arzu edilen bilgi ve erdemlere dayalı bir yaşam konusunda umutlu olabilir. Dr.Beşiriye'nin ifadesiyle, siyaset; genel olarak bütün bir toplum

için gerekli olan kararların alınması ve uygulanmasını içeren bir mefhumdur. Öyleyse, siyasette, siyasi bir eylem, siyasi bir fail ve siyasi bir konu vardır. Siyasi amelin faili hükümet veya devletin diğer karar alma mekanizmalarıdır. Konusu ise, toplumun çeşitli birey, grup ve katmanlarıdır. Devlet, siyaset gereği alacağı kararlar ve uygulamaları için güce ve gücün gerekçelendirilmesine yani iktidara, meşruiyete ve ideolojiye gereksinim duyar. Iktidarın da farklı kaynakları vardır. Karar alma ve uygulama bağlamında siyaset bütün toplumsal alanlarla ilgilenir. Bundan dolayı, devletlerin ekonomi, kültür, araştırma ve mali politikalarından söz edilir. Başka bir ifadeyle karar almanın mahiyeti sınırlı değildir. Siyasetin özünde karar alma ve uygulama yöntemi temel değildir. Belki de esas olan siyasetteki sınışandırmadır. Yani siyasal sistemlerin farklılığıdır. Doğal olarak, demokratik ve diktatör rejimlerde karar alma yöntemi ve süreçleri farklı olacaktır. Kararların uygulanması için güç ve yaptırım müeyyidesine sahip kurumlara ihtiyaç vardır. Iktidar, zor kullanma, baskı vb. etkenler siyasetin araçları ve gerekliliklerdir. Güç olmadan kararların alınması ve uygulanması mümkün değildir. Siyaset eyleminin konusu olan toplum ise karar almalardaki güç, iktidar, zorunluluk ve meşruiyet gereği itaat ederler. Siyasi kurumlar, siyasi kararların alınması ve uygulanmasını sağlayan org anlardır. Siyasetin konusu top lum olduğundan dolayı siyaset grupsal bir faaliyettir. Siyasi eylemler her zaman iki veya daha fazla oyuncu gerektirmektedir. Bundan dolayı, grupsal bir faaliyet olarak kabile, şehir, şehir devleti, ulus-devlet ve ülkeler gibi belli toplumsal birimler içinde cereyan eder.

Siyaset; devletin yönetimi, kamuoyunun maslahat ve menfaati gözetilerek genel yönetim stratejisini, ülke yönetimi için gerekli olan en uygun yöntemleri, bir toplumu idare etme becerisi veya devletle irtibatlı halkın yaşam ihtiyaçlarını temin etme sanatı olarak insan yaşamının ayrılmaz bir parçasıdır. Siyasetin, insanın davranışı ile ilgili olması kaçınılmaz olarak, insanın yaşam yollarını açıklayan dinile ortak bir zeminde buluşmasını sağlamıştır. Bundan dolayı, siyaset ya din ile arşı karşıya gelmiştir ya da paralel hareket etmiştir. Her iki durumda da din, siyaseti gözetmek zorunda ve siyaset de gerektiğinde dini alana müdahale etmektedir.

Devletler çeşitli parametreler esas alınarak sınışandırılabilirler. Karar alma ve seçme açısından devletler demokratik veya diktatör olabilirler. Devletleri meşruiyet kaynakları bakımından ilahi ve ilahi olmayan şeklinde ikiye ayırabiliriz. 'legitimacy'nin karşılığı olan meşruiyet devletin güç kullanmasının rasyonel yorumudur. Böylelikle, devlet neye dayanarak güç kullandığını ve halk da devlete neden itaat ettiğini gerekçelendirmiş olur. Genelde din ve özelde de Islam kültürü açısından meşruiyet, ilahi yasalar ve şeriatla ilintilidir. Meşruiyet kelimesi bir tür haklılık ve kanunsal niteliğe sahiptir. Bu anlamıyla meşruiyet, egemen olan iktidarın kendi toplum bireyleri nezdinde sahip olduğu zihni kabul ve rızayet düzeyinin göstergesidir.

Ilahi açıdan meşruiyetin kaynağı, evren ve insan üzerinde mutlak egemenliğe sahip Allahın hakkaniyetine bağlıdır. Farklı dinler ve ideolojilerin varlığı algılamasına göre bu görüş değişkenlik arz edebilir. Gayrı ilahi düşüncelere göre, insan meşruiyet ve hakkaniyetin temel kaynağıdır. Dolayısıyla meşruiyet yorumları da farklıdır. Örneğin Marksizm, siyasi bir rejimin meşruiyetini bir toplumun üretici dinamikleri ve üretim ilişkilerine bağlı olarak yorumlarken, liberal devletlerde rızaya dayalı meşruiyet, insanın ve onun rasyonel istidadına dair olan tasavvuruna bağlı olarak yorumlanır. Bu tür meşruiyette temel yöntem oylama ve seçim sistemleri olgusudur.

Din; insan, evren, toplum ve ölümden sonraki hayat hakkında vahiyden kaynağını alan inanç ve düşüncelerdir. Gayesi ise, insanın daha iyi yaşama ve kemale erme konusunda hidayet etmektir. Dinin iki temel yönü; yani inanç ve dünya görüşü, insanın tekâmül süreci için gerekli olan kanun, ahkâm ve ahlaktan

ibarettirler.

Din ve siyasetin ilgi alanlarında ortak yönler bulunmaktadır. İkisi arasındaki ortak hedefler ve sosyal yaşam ile ilgili önemli konulardaki müşterek zemine onları birbirleri ile bağlantılı konuma getirmektedir. Bununla birlikte, onları birbirlerinden ayıran ayrıcalıklar ve özellikler de mevcuttur.

İslam'da Din ve Siyaset İlişkisi

Genel olarak, islamın üç temel alandaki öğretileri olan ideoloji, şeriat ve ahlak göz önünde bulundurulduğunda din ve siyaset arasındaki ilişkinin derin, temel ve ayrılmaz bir bütün oldukları anlaşılır. İki alan arasındaki konuların içeriğine de bakıldığında hem mantıksal ve hem mahiyet olarak da birbirleri ile olan ilişkilerinin yapısal olduğu kolaylıkla anlaşılabilir.

İslam diğer dinlerdeki sekülerist yaklaşımın aksine siyaset ile kalıcı müşterek yönlere sahiptir. İslami öğretilerde Tanrı ve Kayser gibi bir ayırım söz konusu değildir. Hristiyanlık dinindeki "Kayser'in hakkını Kayser'e, Tanrı'nın hakkını Tanrıya verin" anlayışının aksine İslam'da Kayser yoktur.

Allah'ın Resulu (s.av), halifeler ve sahabeler için Allah ve Kayser arasında bir seçim söz konusu değildir. Bu dinde sadece Allah vardı ve peygamber de onun emriyle insanlara doğru yolu gösteren, dini öğreten ve ümmetine önderlik eden bir elçi idi. Başka bir ifadeyle, İslam dininde "siyaset ve şeriat, din ve devlet ayrılmaz ikizdirler".

İslam'da ilahiyat, kelam, ahlak ve siyaset birbirlerinden ayrı alanlar olarak yorumlanmamıştır. Birçok kelami tartışma siyasi gelişmelere paralel olarak başlamıştır. İslam'ın başlangıcında da dini ve kelami olan çoğu tartışma konuları çok geçmeden siyasi mahiyet kazanmışlardır. Örneğin Müslümanlar arasındaki en önemli meselelerden biri olan imamet (veya hilafet) konusu başlarda sadece dini ve nazari iken kısa bir süre sonra en önemli siyasi tartışmaya dönüştü. Daha sonra neredeyse bütün Müslüman fırkalar ve mezhepler arasında temel tartışma konusuna dönüşen bu konu az çok günümüze kadar etkisini koruyarak İslam tarihindeki birçok gelişmeye neden olmuştur.

Felsefi alanda da bu din-siyaset ilişkisini bariz bir şekilde müşahede etmekteyiz. Müslüman filozoflar Farabi vb. ve mütekellimler; siyasetin kısımlarından söz ederken "zahiri siyaset", "Batıni siyaset" ve "hem zahiri hem Batıni siyaset" olmak üzere üç kısıma ayırmaktadırlar. Zahiri siyaset; padişahlar ve sultanlar, batını siyaset; din âlimleri ve bilginleri, hem zahiri ve hem Batıni siyaset ise peygamberlere özgüdür. Yapılan bu sınıflandırma ve tanımlamadan da anlaşıldığı gibi peygamberler hem zahiri siyaset –yani sultanların görevini- ve hem Batıni siyaset –yani âlimlerin görevleriniyerine getirmektedirler. Daha açık bir ifade ile, din ve dünya işlerini ıslahı onların sorumluluğundadır. İmam Fahr-i Razi de bu konuyu şu şekilde açıklamaktadır: "... Siyasetin etkisi ister zahire, ister batına veya isterse her ikisine de olsun. Siyasetin zahire etkisi padişahlar ve onların naiplerine, batına etkisi halk içindeki batıl inançları ortadan kaldırmak ve doğru akideyi delilleri ile beyan ederek yaymaya çalışan âlimlere, hem batın hem zahire etki eden siyaset ise peygambere hastır.

İslam'da Devlet

İslam devleti dini bir devlettir. Dini bir devlet oluşunun ölçüsü ise, siyasal yaşamında dinin ve vahyin temel ve esas dayanak kabul etmesidir. Dini devletler genellikle, devletin varlığı, uygulama yöntemleri ve amaçları konusunda farklı seviyelerde de olsa dini öğretileri temel dayanak kabul ederler. Bu tanım aydınlatıcı olmaktan öte birçok şüphe yaratmaktadır; zira devletlerin temel olarak dini ref erans almaları hususunda Müslümanlar arasında nitelik ve kapsam bakımından ortak bir görüş olmadığı gibi özellikle son dönemlerde İslam dininden beklentiler ve siyasal-sosyal

yaşamdaki etkisi hakkında da anlaşmazlıklar vardır.

"Dini devlet" kavramı Islam'ın, Müslümanların ve Islam âlimlerinin devlet içindeki rol ve konumlarını tek başına açıklamak için yeterli değildir. Bu şüpheden kaynaklanan farklı tefsir ve yorumların kedisi bizzat Islam'da devlet sistemi üzerine birer nazariyeye dönüşmüşlerdir.

Bu farklı yorum
ve algılamaların başlıcaları:

1- Islam devleti; Islam toplumlarında egemen olan devletlere denir. Bu tanım, Islami düşüncede din ve devlet ilişkisini açıklamaya yönelik soruya cevap olmaktan öte Müslüman toplumların yaşamış olduğu coğrafyalarda kurulmuş olan devletler "Islam devleti" olarak adlandırılmasıdır. Siyasal iktidarın ve kamu kuruluşlarının Müslümanların kontrolünde olduğu toplumlardır. Bu tanım en yaygın Islam devleti tanımlamalarından biri olmakla birlikte günümüzde kurulmuş olan Islam konferansı teşkilatı, uluslar arası Islam bankası, Islam ülkeleri meclisleri birliği gibi birçok uluslar arası kuruluş için ölçü olmaktadır. Bu anlayışa göre, dini-Islami devletin yapısal mahiyetinin temel olmasından çok Müslüman toplumların oluşturduğu ve kendi yönetimlerinde olan devletlerdir.

Islam devleti; Islam toplumlarında egemen olan devletlere denir. Bu tanım, Islami düşüncede din ve devlet ilişkisini açıklamaya yönelik soruya cevap olmaktan öte Müslüman toplumların yaşamış olduğu coğrafyalarda kurulmuş olan devletler "Islam devleti" olarak adlandırılmasıdır.

2- Islam devleti; Islami öğretileri toplumda koruyan ve uygulayan devlettir. Bu tanım da üstteki tanım gibi Islam devletinin mahiyeti ve yapısını açıklamaktan öte devlete araçsal bir yaklaşım sergilemektedir. Bu yaklaşımı savunanlar bir taraftan devletin dini korumaya yönelik rolünü ve bir taraftan da devletin daimi meşruiyet kaynağı olan şeriat ahkâmlarının uygulanma zaruretini vurgulamaktadır. Bu iki yorum arasındaki fark; sadece Müslüman bir toplumda egemen olan herhangi bir devleti "Islam devlet"inin ölçüsü olarak kabul etmemektedir. Bu anlayışa göre devletler, Islami ve Islami olmayan devletler, meşru ve meşru olmayan devletler şeklinde sınışandırılarak değerlendirilirler. Ikinci yaklaşım aynı zamanda Islam dininin siyasal yaşamdaki dini beklentiler ve kapsam alanına dair özel bir yargıya sahiptir. Bu yaklaşıma göre, dini öğretiler her ne kadar sosyal, kamusal ve siyasal düzenin temelini teşkil etse de herhangi bit siyasal sisteme ait özel bir görüş beyan etmemiştir. Iktidarın yapısı, siyasal kurumların tanzimi, gücün dağılımı veya merkezileştirilmesi, medeni ve örfe dayalı unsurlar olarak insanların ihtiyaçları ve iradeleri doğrultusunda zaman ve mekânın gerektirdiği şekilde düzenlenir ve değişime uğrarlar. Bu anlayışa göre, "Islam devlet"i vahyi temellere dayanmaktan öte "Müslümanların kendileri dışındaki milletler ve güçler ile karşılaşmaları sonucu tarihsel bir olgu olarak Islami bir toplum içerisinde zuhur etmiştir; Islam hiçbir zaman devleti düşünmediği gibi onu kurmayı da kendisi için temel sorun etmemiştir... Fakat devletin ortaya çıkışı islamın sanevi ihtiyaçlarından dolayı kaçınılmaz olmuştur.

3- Islam devleti; yöneticilerinin atanma şartları ve sahip oldukları özel yetkilerin nasslarla belirlendiği devlettir. Bu yaklaşıma göre, Islam

dini siyasal düzenin temeli olmakla birlikte siyasal yaşam için özel kanun ve kuralları da belirlemiştir. Islam toplumunun yöneticileri için özel şartlar ve yetkiler tayin etmiştir. Zira siyasal düzen Islam toplumunun kendi iradesine bırakılmamış ve öngördüğü temel ve özel şartlar yerine getirilmediği sürece hiçbir devleti "Islam devlet"i olarak tanımlanamaz. Ehl-i sünnetin kadim nazariyelerindeki halifenin kureyşli olması şartı ve fiii siyaset düşüncesinin son dönem nazariyelerindeki yöneticinin "müçtehit" ve "adil" olması şartı bu yaklaşıma örnek olarak zikredilebilirler.

Ehl-i sünnet kadim nazariyeleri çerçevesinde halifenin belirlenme yöntemi; ya her dönemin kendi insanına bırakılmış ya da atamak, seçmek ve istila (zorla iktidarı ele geçirme) yöntemlerinin meşru olgular olduğunu kabul ederek Müslümanların kendi iradelerine bırakmıştır.

fiia'nın da son dönem nazariyelerinden "seçilmiş fakihlerin velayeti" teorisinde içtihat ve fakihlik sıfatlarının yöneticide bulunması gereken temel şartlar olduğunu kabul ederek atanma yöntemini rasyonel (akılcı) bulmuştur. Zira, seçim yöntemini günümüz koşullarında en uygun metot olarak benimsemiştir.
Bu yaklaşım tarzına göre, Islam devletinde iktidarı yönetecek olan kimselerin bazı özel vasışara sahip olmaları gerekiyor. Ancak Islami nasslarda yöneticilerde olması gereken şartlarla birlikte Müslüman yöneticinin belirlenmesi ve iktidara atanması yöntemi hakkında açık bir hüküm bulunmamaktadır. Bazılarına göre, bu konuda önceden herhangi bir hükmün belirlenmemiş olmasının nedeni, nübüvvetin son bulmasından kaynaklanan zaruretten dolayı şeriat'ın değişen ve gelişen zaman ve mekân koşullarına göre uygulanmasını kolaylaştırmak içindir. Bu gruba göre, Islam devletinde hâkim değerler ve yöneticide bulunması gereken şartlar dini temellere dayanırken devletin yönetim şekli bilim ve tecrübeye dayanır.

4- Islam devleti; sadece siyasal yaşama egemen olan değerleri değil aynı zamanda önderlerin ve yöneticilerin atanma şartları ve hatta iktidarın başına geçme yönteminin dahi Islam tarafından belirlendiği devlettir. Bu gruba göre, gerçek Islam devleti" veya "meşru devlet" yöneticisinde bulunması gereken şartlarla birlikte devlet başkanlığına atanma şeklinin de din ve şeriatın belirlemiş olduğu olgular çerçevesinde tahakkuk bulan devlettir. Islam şeriatı hakkında bu şekilde düşünenlere göre, Islam sadece yöneticilerin iktidara geliş yöntemlerini açıklamakla kalmamış aynı zamanda öne sürdükleri deliller ile yönetim şeklinin de belirlenmiş olduğunu ve ondan sapmanın hiçbir şekilde kabul edilemeyeceğini vurgulamaktadırlar. Meşru devlet; Islam şeriatının belirlemiş olduğu olgu çerçevesinde kurulan ve yönetilen devlettir. fiii siyaset düşüncesindeki "Nasb" nazariyesi ve ehl-i sünnetteki bazı hilafet yaklaşımlarında olduğu gibi.

Ama Müslüman düşünürler ve âlimler hiçbir zaman böyle ideal bir Islam devleti olgusu üzerinde fikir birliğine ulaşmamışlardır. Bu ihtilaşar bir yandan farklı ideal Islam devleti olgusu üzerine yeni yorumların ortaya çıkmasına neden olurken, bir yandan da ortaya atılan devlet modelleri, yapıları, ilkeleri ve işlevlerinin dayandığı kriterler, Islam dünyasında ve tarihinde var olmuş gerçek devletler ile aralarındaki orantıya dair birçok soru gündeme gelmiştir.

Gelecek bölümlerde islam siyaset düşüncesinin tarihsel gelişim evreleri, temel kavramlar, islami mekteplerde klasik dönem devlet ve siyaset teorileri ve bu teorilerin merkezindeki amaç, araç Ve ilkeler, modern dönemde müslümanların karşılaştığı yeni siyasal sorunlar ve tartışılan yeni siyaset teorileri özellikle modernizme geçiş sürecinde yaşanan kimlik bunalımlarının islam toplumlarındaki siyasal sürece olumsuz etkileri vs. Konuları tartışma konusu edineceğiz.

İNSAN HAYATINDA DİN BEKLENTİSİ

Hacı Bilici

Dini düşünce etrafında asrın ileri gelen düşünür ve mütefekirleri arasında ciddi anlamda tartışılan konularından biri de insan hayatında din beklentisi mevzusudur. Bu konu ele alınırken birçok soruya yanıt aranır. Bu sorular genel olarak şu kapsamdadır.

İnsanın dine olan ihtiyacının delilleri? insanı dine sürükleyen etkenler? Dine yönelirken kendisinde var olan eksiklikleri tamamlama arayışı? Dinin insani eksiklikleri giderme ve tamamlama şekli? Dinin insan hayatindaki yeri? İnsan aklının din karşısındaki konumu? İnsan aklının beşerin sorunlarını gidermede yeterliligi? Akıl ve bilimin her şeye kafi olabileceği düşüncesi? Bunun yanısıra dinin akıl değerlendirmesinin ne olduğu din ve akıl ilişkisinde dinin insan aklının çözumleyici gücünden yararlanması? Dinin tek başına insanın her alanda düçar olduğu sorunları yanıtlamada yeterliliği? Toplumsal yaşantıda bilimin hergün yeni mesafeleri kat etmesiyle birlikte dine olan ihtiyacın ortadan kalkması? Böylesi bir durumda dinin en güzel yaşantı şekli ve sonsuz mutluluk çağrıları iddiasının nasıl değerlendirileceği? Daha kısa ve öz şekliyle insanoğlunun yaşantısını dolduran bir çok beklentiler ve ihtiyaç duyacağı şeyler varken din bu beklenti ve ihtiyaçlara her yönüyle cevaplayıcı düzeyinde mi? Bunu insan yaratılışıyla uygun bir şekilde mi gerçekleştirir? sorusu ve bu sorunun beraberinde getirdigi daha birçok soru..

Bu ve buna benzer sorular beşerin hayatında din beklentisi konusu çerçevesinde değerlendirilir. Yukarıda sorulan sorulara ayrıntılara inmeden genel bir yanıt verebilmek için konu

üzerinde ele alınan anlatımlara değinmek gerekecektir. Bu yanıtlara ulaşılmak istenirken iki yöntem üzerinde durulur. Birincisi insan hayatında din beklentisi konusuna dinin dışında aklın yeterliliğinin esas alındığı anlatım. İkincisi dini kaynaklara dayalı yapılan yorumlarla insanın yaşantısında din beklentisi anlatımı. Bu yazıda değerlendilecek olan zikri geçen ikinci bakıştır. Burada dini kaynaklar çerçevesinde insanın hayatinda din beklentisini dini ölçülerle açıklamaya çalışacağız. Yani dini bakış açısıyla insanın dine duyacagı ihtiyacı ve dinin insanoğlunun istek ve arzularına cevaplarını aktaracağız.

Konu üzerine vakıf olabilmek icin kısaca din, insan ve beklenti kavramlarına değinmek gerekir.

Din

İnanç esasları, toplumsal ve bireysel ödev ve sorumlulukları ve ahlaki değerleri içeren bütün öğretilerin genel adıdır. Daha genel bir tabirle din evren ve insana dair özel bir bakışı insani faaliyet ve eylemlerin hedeşenen ideallere dönük bir çizgide belirli bir disiplin içerisinde gerçekleştirmesi gerektiğini öngören bir hayat dusturudur. Temel hedeşeri arasında insanı mutlu etmekle yükümlü din insan hayatını düzen içerisine alan mektebtir. Yapılan bu tanımla dini iki bölümde; beşeri ve ilahi olarak değerlendirmek mümkündür.

a) Beseri din

Beşeri dinlerin başlıca özellikleri içerisinde yer alan temel esas insan düşüncesinin bir ürünü olmasıdır. Bu esas çerçevesinde insan yaşam şeklini belirlemek ve hayat düzenini kurmak isteteyecektir. Sınırsız istek ve arzular, bitmek ve tükenmek bilmeyen ihtiyaclarla donanmış inasan bu istek ve arzulara kavuşma ihtiyaclarını karşılama eyleminde bir takım yasalar arayışına kalkar. Uhrevi yaşam ve ölüm ötesi hayatı kabullenmeyen akıl, insanın bu dünyada mutluluğunu temin etmede yasalar ve kanunlar arayışında if rat içerisine girer. İnsanı hiçbir şekilde sınırlayacak, heva ve hevesi kanun ve yasa olmamalıdır. Bu haliyle nefsin esaretinde kalan insan, isteklerini bütün her şeyden üstün görür. Yaratılmış varlık olarak insan bu durumda nefsi arzularına kul olacak onu yegane ilah olarak kabullenecektir...

Beşeri dinlerin başlıca özellikleri içerisinde yer alan temel esas insan düşüncesinin bir ürünü olmasıdır. Bu esas çerçevesinde insan yaşam şeklini belirlemek ve hayat düzenini kurmak isteteyecektir. Sınırsız istek ve arzular, bitmek ve tükenmek bilmeyen ihtiyaclarla donanmış inasan bu istek ve arzulara kavuşma ihtiyaclarını karşılama eyleminde bir takım yasalar arayışına kalkar.

Casiye Suresi 23. ayet te belirtildiği gibi "(Ey Muhammed!) Hevâ ve hevesini kendine ilâh edinen, Allah'ın kendi ilmi dahilinde saptırdığı, kulağını ve kalbini mühürleyip gözüne perde çektiği kimseyi görüyor musun? fiimdi onu Allah'tan başka kim hidâyete erdirebilir? Hala düşünmez misiniz?"

Sadece insani düşünce temelleri üzerine kurulmuş vahiyden yoksun bir din çok vahim neticeler geriye armağan bırakır. Bunlardan bazılarını ayetler ışığında değerlendirelim.

1. Ödev Bilinci ve mesulliyetten kaçış

Din kurmak ve düzenlemek isteğine kalkışan insan içerisinden çıkamıyacağı kavgalara giriftar olur. Her insanın mizacı ve pisikolojık yapısı başka bir insan ile çoğunlukla uyuşmaz. Dolayısıyla herkes kendi hayat düzeni için ayrı uygulamalara gidecektır. Böylelikle bir değil binlerce din meydana gelecektır. isra suresi 84. ayette belirtildiği gibi. "De ki: Herkes, kendi mizaç ve meşrebine göre iş yapar. Bu durumda

kimin doğru bir yol tuttuğunu Rabbiniz en iyi bilendir"

Evet ilahı, heva ve hevesı olan insan kuracağı dinide kendi eksenli emelleri ve arzuları olacaktır. Her insanı böyle tassavur ettiğimizde sonuçta kendisini hiç bır şeye karşı mesul bilmeyen vazife ruhuna sahip olmamış ödev bilincinden uzak karekterler karşımızda görülecektır. Böylesi bir durumda insan kendisini şu ayeti kerimenin örneği bilecektir. . . "O, yaptığından sorumlu değildir." *Enbiya23*

Bu özellikte insan kişiliğini kanun üstü görecek bu vasışarıyla başkasına karşı kendisini sorumlu bilmediği gibi isyankar duruma düşecektir. Böylelikle sadece isteklerini hak ve güzel bilecek, bunlarla amel edip dünya hayatında çabaları boş olarak yasayacaktır. Bu şartlardaki insanları yüce kitabımız şöyle tanıtır:

"(Bunlar;) iyi işler yaptıklarını sandıkları halde, dünya hayatında çabaları boşa giden kimselerdir." *Kehf 104*

Vahye dayalı din ise ödev ve kulluk teklifinin herkes için aynı olduğunu peygamber ve ümmeti arasındaki kulluk vazifesinde hiç bir ayrımın olmadığını belirtir. Herkesin yaptığı amelleri karşısında sorumlu olduğu ve işlediği her amelin cevabını ilahi yargı karşısında vermesi gerektigini vurgular. "Elbette kendilerine peygamber gönderilen kimseleri de, gönderilen peygamberleri de mutlaka sorguya çekeceğiz!" *A'raf 6*

2.İlahi dini yalanlamak

Din kurmak ve düzenlemek düşüncesini taşıyan insan kendisi dışındaki diyer dinlerle sürekli olarak kavgalı haldedir. Hak dini tanımayarak ilahi dine karşı çıkacak ve onu yalanlamaya başlıyacaktır. İlahi dine karşı amansız bir mücadele içerisine girip onu tamamıyla yenik düşürmedikce kendi mücadelesinden vazgecmiyecektir... Dini kabullenmeyip yalanlamakla kalmayarak Allah'ın elçisi ve resulü olan peygamberi öldürmeye kalkışacaktır. "Andolsun ki İsrailoğullarının sağlam sözünü aldık ve onlara peygamberler gönderdik. Ne zaman bir peygamber onlara nefislerinin arzu etmediğini (ilâhî hükümleri) getirdi ise bir kısmını yalanladılar, bir kısmını da öldürdüler." *Maide 70*

2.İlahi din

Yüce Allah tarafından insanlara hidayet kaynağı ve en güzel ahlaki değerleri üstlenen inanç esasları, toplumsal-bireysel ödev ve sorumluluklar içeren öğretilerdir. İnsanları heva heveslerinin esaretinden kurtarıp asıl özgürlüklerine kavuşturma ve insana öz kimliğini yaratılışına uygun doğrultuda tanıtma hedefini yüklenen din, gerçek yaşam ve mutluluk kaynağıdır. İnsanı tüm yönleriyle tanıtan ve onun muhtac olacağı şeyleri, temel beklentilerinin neler olduğunu bildiren din, öğretileri istikametinde saadetin elde edileceğini söyler. Dini uygulamayı kendileri için esas ve hedef alan ve bu azim içerisine girenler dosdoğru yolda kulluk bilinciyle yaratıcılarına vararak hakikata ulaşırlar...
"«Rabbimiz Allah'tır» deyip sonra da dosdoğru yaşayanlara korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir." *Ahkaf 13*

İnsan yeryüzünün halifeliğini üstlenmiş bu varlık bir taraftan akıl denilen kuvveye sahip olması diğer taraftan melekuti ruhu taşıması onu diğer varlıklarla ayırt etmiştir. Madde ve ruh terkibinden meydana gelen insan sahip olduğu bu değerlerle semavi ve melekuti olabileceği gibi bunları doğru istikamette kullanmadığı taktirde insanlık aleminden çıkarak hayvanlar alemine de düşebilir.

Zaman ilerledikçe hergün yeni ve esrarengiz yönleri tanınan insan, imam Ali a.s'ın tabiriyle alemül ekber olak belirtilmiştir. Bugüne kadar tüm yönleriyle tanınamayan insan bir taraftan yaşadığı bu alemde misafir iken diğer taraftan istikbar ederek herşeye egemen olma yoluyla kendi hakikatinden uzaklaşarak fıravunlaşır. İnsanın orta yol dizginlerini elinde

tutan din, onu sürekli olarak dengede ve düzende tutmak ister. Dinin insan yorumu oldukça detaylı ve geniştir. insan Kur-an'ın belirttiği çerçevede sorgulanırken birçok tabirle karşılaşırız. İnsanı üstün sıfatlarla tanıttığında yeryüzünün halifesi, *(Bakara 30)*, tevhidi tanıyan fıtrat *(Araf 132)*, ilahi ve melekuti ruhu taşıyan varlık, *(Secde 7-9)*, ilahi emaneti üstlenmiş *(Ahzap 72)*, ahlaki üstünlüklerle donanamış *(fiems 7-9)*, kerametli ve şereşi *(Esra 70)*, yeryüzü nimetlerinin maliki *(Bakara 29)*, kulluk makamını taşıyan (*Zariyat 56)*, özgür ve seçme hakkına sahip *(Kehf 29)*, hedeşi ve ebedi yaratılış *(Casiye 25)*, için olduğunu belirtirken bunları yanısıra insanı yeren azarlayan sıfatlarına da değinir. Cahillik ve zulüm (*Ahzap 72)*, nimetlerin şükrünü eda etmeyen *(Hacc 66)*, isyankar *(Alak 6-7)*, aceleci *(İsra 11)* unutkan ve vefasız (yunus 12), fazla sıkan dar geçimli (*İsra 100)*, tartışmacı *(Kehf 52)*, haris, cimri, sabırsız, hayır işlemekten kaçınan *(Mearic 19-22)*, zayıf ve kuvvetsiz *(Nisa 28)* ...

Bütün bunların dışında başka bir özelliği de insanın yaratılmış bir varlık olarak yaratıcısı karşısındaki durumudur. Yaratıcısı karşısında tamamıyla fakir ve muhtaç olan insan tüm varlığıyla ona bağlı oluşudur. Ey insanlar! Allah'a muhtaç olan sizsiniz. Zengin ve övülmeye lâyık olan ancak O'dur *(Fatır 15)*. Kendisiyle tanışan insan hakikat gerçeğine ulaştığında din ihtiyacını anlamlandıracaktır.

3 -Beklenti(ihtiyaç)

İnsanın beklentilerinin genel olarak ne olduğuna bakıldığında bunların ya doğru ve hak ya da yanlış ve batıl olduğunu görürüz. Bu beklentilerin doğruluk ve yanlışlık oranının ıspatı için yöneleceğimiz kaynak, insanı tüm boyutlarıyla tanıyan bir güç olmalıdır. Hiç bir zaman ve mekanda bu konuda yanılgı ve yanlışlığa düşmeyecek bu güc insana doğru ve hak beklentileri tanıtmasının yanısıra yanlış ve batıl olanları da hatırlatmalıdır. Yaratılış gereği sınırlı ve mahdut olan insan aklı, bu konuda yetersiz olacağından insan aklının ötesinde başka güç olmalıdır. fiüphesiz bu güç vahye dayalı dindir. Zira İlahi ve vahye bağli din doğru ve hak ihtiyacları insan fıtratıyla tam uyum içerisinde belirterek tanıtır. Din, İnsana hakikat gerçeğini anlamlandırması gerektiğini yanısıra varoluşu için de yaşadığı bu esrarengiz alemi de tanımasını ister. Bu gerçeği insana öğreten din ona yaratılış seyrini, tekamül yolunu, yaratıcının celal ve cemal sıfatlarını, insan ve yaratıcı arasındaki ilişkinin nasıllığını belirginleştirerek, insanın yanlış ve batıl beklentilerininde akıl ve vahye aykırı olan her seyde olduğunu tekit eder.

Din, insan ve beklenti kavramlarının kısa ve öz açıklamalarından sonra insan hayatında din beklentisini dini değerlendirmeyle anlatımının ve açıklamasınının yollarını şöyle sıralayabiliriz:

1. Peygamberliğin gerekliliği.
2. Peygamberliğin taşıdığı hedeşer.
3. Dinin faydası ve yararları.
4. İnsanı tanıma.

5. Dini kaynakların tanınması

1. Peygamberlik ve nübüvettin gerekliliği:

Peygamberliğin Akıl yoluyla gerekliliğinin açıklamasını yapan islam düşünürleri nakli delillere gidilmeden de bunun mümkün olduğunu aklen ispatını yap mışlardır. Nübüvetin aklen zaruretine ihtiyaç olmadığını nakli deliller varken böyle bir ihtiyacın gerekmediğini savunanlar da olmuştur. İslam düşünür ve alimleri arasında az da olsa ihtilafa yol açan bu mevzu şia ulemasına göre yeryüzü hiçbir zaman şeriattan yoksun olmamasının yanısıra yeryüzünde yüce Allah'ı temsil eden bir hüccetin zaruretini bütün zamanlarda gerekli bilmişlerdir. Mutezileye göre ise bu bazı zamanlarda gereklı değildir. Maslahat olmadigi zamanlarda bu gereklilik ortadan kalkar. eş-Ari alimleri de husn ve kubh haklı kabul etmediklerinden akli olarak

nübüvetin gerekliliğini kabul etmemişlerdir. Tabii ki bu açıklamalar onların nübüveti inkar ettikleri anlamına gelmemeli. Genel anlamda akli olarak nübüvetin gerekliliği mantıksal dizeneklerle şöyle açıklanır.

– İnsanın yegane yaratıcısı alim ve hikmet sahibi olan yüce Allah (c.c)'tır. Ve insanı mukkaddes bir hedef için yaratmıştır.

– İnsan sürekli ve ebedi olan bir varlıktır. Dosdoğru yolunda seyir ederek ebedi seaadetine kavuşmalıdır. Bu yolda hatalar ve yanlışlıklara düçar olursa ebedi mutluluğa kavuşamayacaktır.

– İnsan alim ve hikmet sahibi ilahın mahlukudur. Dolayısıyla insanın hakikatını tüm alanlarıyla bilen ve onun ihtiyaçlarını anlayan ve vakıf olan sadece ve sadece O'dur.

– Çünkü yanlız insan hakikatini tüm gerçeğiyle bilen, ihtiyaçlarından haberdar olan Allah (c.c)'tır ve onun dışında hiç kimse İsa'nın beklentilerini tam olarak yerine getiremeyeceğinden ve her kim bu işe kalkışsa ismet sıfatına sahip olmadığından yanlışlık ve hatalar içerisine girecek, ebedi mutluluğa gidecek yolları kapatacaktır. İnsanın ebedi olarak saadetten ve mutluluktan yoksun olması yüce Allah (c.c)'ın hikmet sıfatıyla uyuşmaz. Bu sebeple yüce Allah hikmeti gereği insanın hidayeti için yaşam kanunları düzenlemiş ve bunları is-met sıfatını taşıyan peygamberler vasıtasıyla insanlara göndermiştir. Bu ilahi hükümler yani kitap hiçbir yanlışlık ve değişikliğe uğramaz. İnsanlar bu kitabın ögretileri ışığında hatalara düşmeden nihai hedeşeri olan kemal mertebelerine ulaşırlar. İnsanın niha-i durağı ise (lika-ullah) Allah (c.c)'a kavuşma ve ona dönüştür. Allah'a giden ona rüc'u eden sonsuz güzellik ve mutlluluk bulur.

İnsanın yaratılış gayesi nereden geldiği (mebde) ve nereye gideceği, döneceği yerle (mead) aşina olmasıdır. İnsanın kemal mertebesine ulaşması bu hedefte gizli iken bununla tanışmayan insan eksik ve çaresizdir. Yaratılışta akıl ve tevhidi tanıma gücüne sahip olmasına rağmen tevhid inancından uzaklaştığı kemale doğru gitmesi gerekirken ondan tamamıyla mesafe aldığı tarih ile sabittir.

Kur-an'i esaslar içerisinde peygamberlerin gerekliliğine bakıldığında ise tevhid inancının yer yüzünde hakimiyetinin sağlanması, insanlar arasındaki ihtilaşarın çözülmesi, toplumda adalet ilkesinin icrası, kitap ve hikmeti ögretme, inanlar üzerinde hücceti tamamlama ve benzeri konular olduğu müşahade edilir.

İnsanın yaratılış gayesi nereden geldiği (mebde) ve nereye gideceği, döneceği yerle (mead) aşina olmasıdır. İnsanın kemal mertebesine ulaşması bu hedefte gizli iken bununla tanışmayan insan eksik ve çaresizdir. Yaratılışta akıl ve tevhidi tanıma gücüne sahip olmasına rağmen tevhid inancından uzaklaştığı kemale doğru gitmesi gerekirken ondan tamamıyla mesafe aldığı tarih ile sabittir. Yeryüzünde çok tanrılı dinlerin varlığı da bunu kanıtlar. Kur-an, tevhid, bir olan Allah inancını hakim kılma ve bir ilaha ibadet etmeye daveti ve görevini peygamberlerin zarureti-nin gerekli olduğu noktasında beyan etmiştir. Ayet-i kerimede belirtildiği gibi: "Andolsun ki Biz, her ümmete Allah'a kulluk edin ve Tağuttan sakının! diye uyaran bir peygamber gönderdik." *Nahl 36*

Başka bir ayet-i kerimede ise: "Âd kavmine de kardeşleri Hûd'u (peygamber gönderdik) Dedi ki: Ey kavmim! Allah'a kulluk edin, sizin için O'ndan başka bir ilâh yoktur. Hâlâ sakınmayacak mısınız?" *A'raf 65*

Yeryüzünde yüce Allahın temsilcisi ve aziz elçileri peygamberler toplumda insanlar arasında var olan fikri ve düşünce

ihtilaşarı kabileler ve milletler arasındaki düşmanlıklara son vermek ve insanları vahdet gölgesi altında bir arada tutmakla görevlidirler. Peygamberler ve Allah nezdinden getirdikleri kitap olmadan insanların salt akılla doğacak sorunları ve ihtilaşarı tamamıyla çözüme kavuşturmalarına güçleri yetmez. Bundan dolayı Kur-an peygamberlerin varlığını zaruret olarak belirtmiştir. "Insanlar bir tek ümmet idi. Sonra Allah, müjdeleyici ve uyarıcı olarak peygamberleri gönderdi. Insanlar arasında, anlaşmazlığa düştükleri hususlarda hüküm vermeleri için, onlarla beraber hak yolu gösteren kitapları da gönderdi." *Bakara 213*

Her asırda insanların karşı karşıya kaldıkları toplumsal adaletsizlik çoğu zamanlar ezilen ve zülme uğrayan , zalim ve zulüm sınışarını oluşturmuş ve insanlık bu sorundan büyük acılar ve çileler çekmiştir. Adeletsizlik ve haksızlığa karşı amansız mücadele veren insanlık bu yolda pek başarılı olamamıştır. Toplumsal adeleti hakim kılabilmek insana her alanda sahip oldukları haklarını eşit olarak vermek çoğu zamanlarda da tahakuk bulamamıştır. Sağlıklı ve adeletli bir toplum oluşturmak için herşeyden önce adelet gözetlenerek hazırlanmış bir yasa, adil yönetici ve yasaları uygulayacak adil yargı sistemi olmalıdır. Toplumsal adeletin gerçekleşmesi ve insanlığın bu ilke ile hayat düzenlerini ve yaşantılarını kurmalarını öngören din böyle bir emrin icrasını peygamberliğin gerekliliğinde olduğunu belirtmiştir. "Biz Peygamberlerimizi kesin kanıtlarla gönderdik, insanlar arasında adil bir düzen kurulsun diye onlarla birlikte kitabı ve ölçüyü indirdik". *Hadid 25*

Başka bir ayette de:"Her ümmetin bir peygamberi vardır; o peygamberleri gelince aralarında adaletle hüküm verilir, hiçbirine zulüm edilmez." *Yunus 47*

Peygamberliğin insanoğlunun dünya hayatında akli burhan ve bazı nakli rivayetlerle gerekliliğini açıkladıktan sonra dinin, insanın ihtiyac ve beklentilerini bu gerekliligin neticesinde elde edeceğini vurguladığını anlıyoruz. Din bir tarafan insanı kavuşturmak istedği hedefin kamil insan olduğunu belirtirken bu hedefe ulaşmanın yolunu da peygambere ve vahye bağlı olduğunu söyler. Dünya hayatının düzen ve mutluluğunu da ahiret ve uhrevi hayatı esas alarak düzenler. Bu esas dahilinde insanın din beklentisini değerlendirir.

Kaynakça:

1-Gostere-i şeriat, Abdul Hüseyin Husropenah
2-Rah ve Rahnama Şınasi, Misbah Yezdi
3-Menşur-i cavid, Cafer Subhani
4-Vahiy ve Nubuvet der Kur-an, Cevadi Amuli
5.Intizar-ı Beşer az Din, Cevadi Amuli
6.Kur-an ve Kalemro Şınasıye Din, Mustafa Kerimi

Imam Ali (a.s) buyuruyor:

Susup konuşmamakta hayır yoktur, nitekim cehaletle konuşmakta da hayır yoktur.

DİNİN KAYNAĞI (2)

Nurullah Akpınar

Konuyla ilgili daha önceki sayıda yayınlanan makalede iki önemli teoriye değinilmişti. Bu iki teoriden birincisi Fransız filozof ve sosyolog August Comte tarafından ortaya konulmuştu. Comte'nin dinin kökeni hakkında geliştirdiği görüşü anlayabilmek için öncelikle onun düşüncesinin temel ilkeleri ve çerçevesini açıklamak gerekecektir. Özetle Comte'nin dinin kaynağı hususundaki görüşü şuydu;

1- Insan, doğadaki olguları açıklamak istemiştir. Ancak bilimsel gelişmişlikten yoksun olan insan dinsel açıklamalara yönelmiştir.

2- Üç aşama kuramına göre, insanın tarih sürecindeki rasyonel tekamülü ileriye dönük bir gelişmedir. Ilk aşama teolojik, ikinci aşama felsefi ve son aşama pozitiv veya bilimselliktir .

3- Din paradoksu insanın rasyonel gelişimiyle dinin gerekliliğinden doğar, şöyle ki eğer dinin kökeni cehalet olsa beşerin gelişerek bilimsel aşama ulaşmasıyla dinin kaynağı sayılan neden ortadan kalkar ve artık doğal olarak dine gerek kalmaz. Ancak din toplumun sabit boyutuyla ilişkili olduğu için kaçınılmaz bir olgudur. Comte'nin önerdiği çözüm yolu ise şuydu; olgucu ve pozitiv toplumun dini kendisiyle uyum içinde olmalı ve bu da insanlık dinidir. August Comte'nin öne sürdüğü teoriye yöneltiğimiz önceki eleştirilere şunları da eklemek mümkündür;

A-Comte dinin kökeninin cehalete dayandığına dair hiç bir kanıt göstermemiştir. Onun görüşünün dayanağı şu geçersiz var-

sayımdan ibarettir; insanlığın eski dinlerinin tutarlı ve mantıksal bir sebebe dayanmaları olanaksızdır, dolayısıyla insanın bilgisizliğinden doğmuşlardır. Bu varsayımın doğruluğu kanıtlanmış değildir.Comte din ile bilimin birbirleriyle çelişkili olduğunu belirtmekte ve bunun sonucu olarak dinin cehaletten doğduğunu söyler. O der ki ilkel insanlar tabiatın ilkelerini açıklamak istediler ama gereken bilimsel araçlara sahip olmadıkları için bu olguları dinsel inançlar olarak açıkladılar. Dinsel açıklamaları bilimsel açıklamaların yerine koymak ve bilimsel kurallara yaklaşıldığı gibi dinsel açıklamalara yaklaşmak doğru değildir. Din sahası temelde bilim alanından ayrıdır. Bilim adamı bir olayı hem bilimsel ve hem de teolojik açıdan inceleyip açıklayabilir. Yani bilimsel kuralları kabul etmekle birlikte, Allah'ın iradesini de bu olgu üzerinde müessir görebilir. Bundan dolayı, bilimin konusu dinden ayrıdır.

B- Üç aşama kuramı iki merhalede söz konusu olabilir;

1- Bireysel yaşamın değişimi

2- Bilimin tarihi.

Comte bireysel yaşamın değişimi hususunda şöyle der: "insanların düşüncesi er ve ya geç bu üç aşamadan geçecektir." Söz konusu kuramın bireysel yaşamın değişim zemininde geçerliliği olanaksızdır, çünkü bir çok insan bilimsel aşamadan dinsel aşamaya geçmiştir. Yani bütün insanların yaşadıkları değişim ve gelişimler Comte'nin üç aşama kuramının sıralamasına göre meydana gelmemiş ve o sıralamaya tabii olmamıştır. Dahası bu üç aşamanın arasında çelişki ve uyuşmazlık yoktur. Bazı insanların bilimsel aşamada olduğu halde yektaperestlikte kalmaları hatta bir çok bilim adamının butpereslikten çıkmaması az görünen bir vakıa değildir. Dolaysıla Comte'nin üç aşama kuramında vurguladığı sıralama ve tertip bir taraftan yeterli kanıtlara dayanmazken ve öte taraftan gerçeğin de aksinedir. Islam düşünürlerinden şehit Murtaza Mutahhari materyalizme eğilim nedenleri kitabında bu teoriye iki eleştiri yöneltmiştir; ilk eleştiriyi şöyle özetleye biliriz: zihnin üç aşamalı tekamülü kitlelerin nezdinde doğru olabilir, şöyle ki insanlar bir dönemde cin gibi duyulara görünmeyen varlıkları bir olayın nedeni –hastalık gibi- bilmişlerdir. Başka bir dönemde doğaya hakim olan düzenin farkına vararak hastalığın nedenini diğer nedenlerden ayırmış ve tabiatın yarattığı bazı etkilerin hastalığa sebep teşkil ettiğini bilmişlerdir. Bir başka dönemde ise, insanlar nesnelerin bizzat birbirleriyle ilişkilerini bilimsel deneyler yoluyla bulmuşlardır. Bu da yeni ortaya çıkmış bir şey değildir. Çağımızda olduğu gibi geçen çağlarda da olmuştur. Ancak çağdaş dönemde insanın nesneleri tanıma, aralarındaki ilişkileri bulmaya yönelik eğilimi daha güçlü olmuştur, insan düşüncesini bu şekilde dönemlere ayırmak doğru bir değerlendirme değildir. Eğer insan düşüncesini dönemlere ayıracak olsak kitlelerin düşüncesi yerine düşünürlerin fikirlerini ölçü alarak dönemlere ayırmamız gerekir. Buradan yola çıkarak anlıyoruz ki Comte'nin yaptığı ayırım baştan sona yalnıştır. Insan düşüncesi ki her dönemin mütefekkirleri onun temsilcisidir hiç bir zaman bu tür dönemleri yaşamamıştır. ikinci eleştiri daha önceki yazıda Comte'nin teorisine yöneltiğimiz üç eleştirinin ikincisiyle aynı olduğundan tekrarına gerek yoktur. Insan bilgisini tarihi bakımdan üç aşama kuramını esas alarak eleştirmek mümkündür, ilkel insanlar arasında bilimin gelişmemiş olduğu ve doğayı bilimsel olarak açıklamaya kadir olmadıkları kuşkusuzdur. Ama şu soruyla karşı karşıya kalıyoruz: insan pozitiv aşamaya geldiğinde ilkel dinler felsefesi aradan gidiyor mu? Insanlık tarihi bunun tersini göstermektedir, bilimin zirveye çıktığı bir zamanda olduğumuz halde felsefe öncekinden daha çok ilgi kazanmıştır. Eğer batının bilimsel ve sanayi toplumlarına bir göz atsak göreceğiz ki bilimsel araştırmaların yanında çok derin felsefi incelemeler yapılmıştır. Her ne kadar 19. yüzyılda kısa bir dönem için Comte'nin olgucu öğretileri canlanıp yeni bir biçimde boy göstermiş olsa da

ancak kısa bir dönemden sonra felsefe ikinci kez kendine yeni bir konum yakalamıştır. fiu an pozitivist felsefe çökermiş bir felsefedir, ama bilim asrında başka felsefelerde meydana çıkmışlardır.Bilim tarihi bazında üç aşamalı kurama yönelik eleştirileri çoğaltmak mümkündür. Anacak makalenin kapasitesini aşacağından burada noktalıyoruz. Önceki yazıda açıklamaya çalıştığımız teorilerin ikincisini Emile Durkheim geliştirmişti. Onun, dinin kökeniyle ilgili ortaya koyduğu görüş kısaca şöyleydi: insanların tapındıkları tanrılar toplum tarafından bireyleri kontrol edebilmek amacıyla türetilen amaç rolünü taşıyan hayali varlıklardır. İnsanlar kendi bireysel gücünü aşan üstün bir varlığın huzuruna geldikleri zaman bu üstün varlık hakikatte toplumun yapısı ve doğasıdır. Toplum kendi bireyleri ve üyelerinin zihninde tanrısal nitelikler taşır. Onları tapınmaya tahrik eden kutsal nesne toplumun üyelerinin bağlılığına olan ihitiyacın yansımasıdır. Dolaysıyla tanrı doğa üstü bir varlık değildir, belki insanoğlu toplumsal yaşamını korumak için onu yaratmıştır.Önceki yazıda bu teoriye yönelttiğimiz eleştirilerin yanısıra şunları eklemek de mümkündür;

A- Durkheim'in sunduğu teoriye göre, tanrıya inanmanın her şeyden daha fazla asalet ve doğruluk payı vardır. Zira tanrı kavramı eğer daha önce bireylerin zihninde olmamış olsaydı toplumun üyeleri de bu fikre mantıksal değer vermemiş olsaydı, toplum kendi amaçları doğrultusunda bu düşünceden suistifade ederek emirlerini ve bireyin özgürlüklerini kısıtlayan sınırları nasıl açıklayabilirdi? Demek ki semboller her zaman bir gerçeklik üzerine bina edilmiştir, ve bir gerçek olgudan kötü isitifade etmek onun doğruluğuna kanıttır. Mevlana'nın ifadesiyle gerçek olmazsa yalan olmaz, güneş olmazsa gölge olmaz.

B- Toplumun eğemen ve kahir gücünü hissetme insanlara özgü değil bellki eşit bir düzeyde toplumun tüm bireylerini mü'min, mülhit, müşrik ve kuşkucu demeden kapsar. Hal böyleyken toplum kendi bekası için tanrı düşüncesini sadece inananların zihninde mi meydana getirmiştir? Niçin tüm bireyler bu deneyimi aynı ifadeyle dile getirmiyorlar? Neden sembolleştirme ve toplumun tanrıya dönüşme süreci yalnız bazı bireylerin zihninde gerçekleşiyor? Bu teorinin bu tür sorulara yanıt olacak bir açıklaması yoktur.

C- Bu teoride dinin kaynağıyla dindarlığın kaynağı aynı şey olduğu görünmektedir. Yani tanrının varlığını onun var olduğuna inanmaktan ayırma söz konusu yapılmamıştır. Bir başka deyimle, dini insanın kabul ya ret edişinden soyutlatarak kaynağı nedir? sorusunun yanıtı ile insan neden dine eğilim gösterir? Ve dindarlaşmasının kökeni nedir? Sorularının yanıtı aynı olamaz. İki ayrı soru iki ayrı yanıt ister. Bu ayrıma gidildiği takdirde Durkheim 'in dindarlığın kökeniyle ilgili bakışını kabul ederek onun yanında tanrının var oluş gerçeğine inanmak mümkündür. Başka bir ifadeyle, dinsel inançların rasyonel oluşuyla dindarların inancının rasyonel olmayışı arasında fark vardır. İkincisinin akılsal olmayışından birincisinin akılsal olmadığı neticesi çıkmaz. Dolaysıyla Durkheim'in teorisi kabul edilse de dinsel inançların akılsal olmadığını göstermez, zira dinin kaynağı dindarlığın kaynağından ayrıdır. Kısacası, iki konuyla karşı karşıyayız. İlki "tanrı vardır" önermesini kanıtlayacak deliller varmıdır? sorusudur. İkincisi şudur: bu önermenin doğruluğuna inananların inancı o kanıtlara mı dayalıdır? Durkheim'e göre dindarların inançları rasyonel delillere değil toplumsal temellere dayanır. Toplumsal temeller kanıtsal işlev görerek bireylerin zihninde inancın doğuşuna neden olmuştur. Bu görüş doğrulandığı takdirde dindarların inancının tutarlılığını yitirir. Ama "tanrı vardır" önermesinin kanıtsız olduğunu göstermez. Dinin kayanğıyla ortaya atılan görüşlerin daha iyi anlaşılması için bir kaç meseleye değinmek gerekir. Aslında ele alınacak olan bu konulara bir önceki yazıda değinilmiş olsaydı daha yerinde olurdu. Çünkü o yazının daha iyi analşılmasına yardımcı olurdu. fiimdi bu konulara bakalım.

DİNİN KAYNA/ININ ANLAMLARI

Dinin kökeni nedir? sorusunun ayırt edilmesi gereken manaları vardır. Bu sorunun anlamları mübhem kaldığı sürece verilen yanıtlar ibham içinde kalacak ve yalnış anlaşılmalara yol açacaktır. Böyle bir durumla karşılaşmamak için bu sorunun manalarını titizlikle aydınlığa kavuşturmak gerklidir. Dinin kaynağı nedir? derken aklımıza en az üç anlam gelebilir:

1- dinin ortaya çıkış nedeni

2- dine eğilim nedeni (dindarlık dürtüsü)

3-dinin gerekliliği (dindarlığın zorunluğu

) Birinci anlam, dini tanımlanırken ortaya çıkar, bu manada dinin kökenini sormak gerçekte insanların dini kabul etmesini ve ya red etmesini görmeksizin din olgusunun açıklanmasını sorgulamaktır. Bu sorunun hipotezi din ve dinsel konuların gerçek varlığıdır. İkinci anlam, din gerçekleşme aşamasındayken meydana çıkar. Bu anlam itibariyle dinin kaynağını sormak halkı dine eğilimli kılan sebepleri ve etkenleri sormak demektir. Bu anlamda sorumuzun varsayımı dinin ruhsal ve ya toplumsal bir biçimde kabul edilişidir. Bu sorunun yanıtı da psiklojik ve ya sosyolojik bir yanıt olabilir. Üçüncü anlama gelince, dindarlığın akılsal yada ahlaki boyutuna yöneliktir. Bu boyut konu edilirken dindarlığın faydaları ve dinsizliğin zararları incelenmeye alınarak halkı dini tanımaya ve kabul etmeye çağırmanın ön zeminini oluşturur. Bu manayı taşıyan sorumuz dindarlığın akılsal oluşuna ve dinsel konulara inanmanın ahlaksal bir bakışla yönelmesine bir sorudur. Başka bir ifadeyle, birinci soruda din insanların eğiliminden bağımsız ve objektif bir biçimde yani insanların ruhsal yapılarından ayrı ve toplumdan bağımsız olarak tartışma konusu yapılmaktadır. Bu anlamda dinin kayangı nedir? Allah ve semavi vahiy midir? yoksa şeytan ve sihir midir? Benzeri sorular zihne geldiğinde dini objektif bir olgu şeklinde ele almakta ve kökenlerini açıklamaktadır. Dini

yoksulları sömürmek ve sefilleştirmek için güçlülerin uydurduğunu söyleyen marksist teori aslında zikr edilen manada bu soruya bir yanıtır. Bu anlamıyla bu soru bilimsel veya felsefi veya tarihsel bir inceleme konusu olabilir. Onu yanıtlarken gereken uyumluluğu gözeterek bilimsel, felsefi ve tarihi yöntemden yararlanmak gerekir. Bu nedenle öne sürülen teorileri çürütürken tarihsel kanıtlara baş vurulabilinir. Örneğin peyamberlerin sürekli yoksul tabakadan çıkması zalimler ve sömürücülerle savaş ve direniş içinde olduklarını göstererek marksist teori iptal edilir. İkinci soruda ise dindarlığın nedeni söz konusudur. Yani dindarlar neden dindardır? Ve onları dine sürükleyen etken nedir? Bu inceleme din felsefesine konu edilen bir diğer soruyla eş anlamlıdır. İkinci sorunun aksine bu soruda dinsizliğin kökeni ve ya ataizme eğilim nedenleri araştırmaya tabii tutulur. Bu mana itibariyle-önceki manada olduğu gibi- yine dine nesnel bir olgu olarak yaklaşmaktayız. Ancak bu afaki (objektiv) olgu birinci sorudaki afaki olgudan farklıdır. Zira dindarlık dinin kendisi değildir. Böyle olduğu için dinin ortaya çıkış nedeni kabul ediliş nedeninden ayrı olabilir. Dinin toplum ve ya bireylerin ruhundaki varlığı toplumsal ve ya ruhsal bir nedeni gerektirir. Yani dinsel yaşantıyı teminat altına alan ve bekasını sağlayan toplumsal bir ihtiyactır, aynı şekilde bireylerin dindarlığına canlılık veren, gelişmesini sağlayan bireysel ihityactır. Bu sorunun yanıtıyla ilgili çeşitli teorileri incelerken bu konuya dikkat etmek çok önemlidir. Çünkü önem verilmez ve görmezlikten gelindiğinde iddia iyi anlaşılmayacaktır ve çekişen iki taraf bir konu etrafında tartışmamış olacaktır. Bir sosyolog sosyolojik bakışıyla dine baktığında dinin doğuşunu, batışını, yükselişini ve gerileyişini diğer toplumsal kurumlar gibi topluluğun ihtiyacına bağlı görür. Bundan ötürü eğer günün birinde başka bir kurum bu ihtiyacı sağlayabilse ve dine karşı bir alternatif olarak ortaya çıkarsa dine yer bırakmayacaktır. Aynı şekilde psikologlar din psikolojisi alanında yaptıkları araştırmaların konusu ruhsal bir olgudur. Bu olgunun varlığı ve yokluğu, büyümesi ve küç-

ülmesi tamamıyla ihtiyaç duygusuna bağlıdır. Değindiğimiz bu iki konu kuşkusuz filozoşar ve kelamcıların araştırmaya aldıkları din olgusuyla farklıdır. fiöyle ki psikolojik açıdan korkuyu ya da sosyolojik açıdan yoksulluk gibi bir etkeni dindarlığın dürtüsü (ikinci sorunun yanıtı) olarak belirtiğimiz zaman bunun dinin kökeni vahiydir (birinci sorunun yanıtı) diyen görüşle hiç bir çelişki yoktur. Üçüncü soruda değersel bir hüküm ispatlanarak insanın dini tanımasını ve ona eğlim göstermesinin ön zeminini oluşturmaktır. Bu soruda dindarlık olgusunun gerçekleşmeden önceki haliyle karşı karşıyayız ve onun nasıl pratikleştirileceğini öğrenme peşindeyiz. Ama ikinci soruda gerçekleştikten sonra bu olguyla yüzyüze gelmekteyiz. Ve nasıl açıklanacağını bilmek istemekteyiz. Üçüncü soruda dindarlık sabit varsayılmış değilken ikinci soruda bu varsayım, soru sormanın hipotezi olmuştur. Yani ikinci soruda bazı insanların dindar olduklarını kabul ederek dindar olmalarının kökenini bulma ve açıklama niyetindeyiz. Üçüncü soruda ise insanlar nasıl dindar edilir? Dahada önemlisi dindarlığın makbul ve makul olup olmadığını bilme azmindeyiz. Değindiğimiz üç soru ayrı ayrı yanıtlar gerektirdiği için ve bu soruları bir konuda işlemek yalnışlıklara sebebiyyet vereceğinden ayrı ayrı konularda ele almak gerekir. Ancak üç konudan birini incelerken diğer iki konuda geçen açıklamlardan yararlanmak mümkündür. Örneğin dindar olmanın nedenlerini bulduğumuzda hangi güdülere vurgu yapmak gerektiğini anlayabiliriz. Maddi ve dünyevi amaç ve güdülerden dolayı dine yönelme, dinin aslı ve esasıyla uyuşmadığını sanmamak gerek. Zira bu mesele dini metinlerde kabul edilmiştir. Yani insanın hem dünyevi hem de uhrevi isteklerine kavuşması için dinin Allah tarafından geldiğini ifade eden ayet ve hadisler herkes tarafından bilinmektedir. Ancak konumuzla daha yakınlık arz eden İmam Ali'nin bir sözüne değineceğim. İmam Ali ibadet hakkında şöyle buyurmakta: "ibadet üç kısımdır; kölelerin ibadeti, tacirlerin ibadeti ve hürlerin ibadeti" ibadet bütün dinlerde var olan ve dinin özünü oluşturan temellerden biridir. Bu hadisten anlaşıldığı gibi ibadet olgusu üç nedene dayanır: 1- cehennem korkusu (köle ibadeti) 2- cennet arzusu (tacir ibadeti 3- özgür olma (hür ibadeti). İslamın insanları terbiye etme ve kemalin nihai derecesine hidayet etme yöntemi gerçeklik ve olabilirlik ilkesi gereğince insanlardan hemen ilk adımda mükemmel olmayı ve eksiksiz olmayı beklemez. Çünkü olmayacak bir şeyi beklemek hikmetle örtüşmez. İnsanlar kamil olarak değil belki mükemmel insana dönüşebilecek potansiyel olarak doğar. Eğer bu yetenek yumağı olan çekirdek uygun toprak, su ve havası olan bir bahçivanın bahçesine düşerse mana alemini simgeleyen semaya doğru büyüyecektir. Aksi takdirde çekirdek olarak kalır. İmam Ali yukarıda ki hadiste ibadet çeşitlerini sıralarken birinin Allah katında geçerli olduğunu diğer ikisinin geçersiz olduğunu söylememektedir. Belki ilk iki ibadet türünün ideal olan üçüncü ibadet tarzının uzantısında olduğunu ve mutaâli olana varmak için ister istemez insanın bazı aşamalardan geçmesinin kaçınılmaz olduğunu belirtmektedir. Dinin tebliğiyle pratik yaşama dönüşmesi arasında vazgeçilmez bir bağ söz konusudur. Dini tebliğ ederken dinin semeresi olmayan ve ona yabancı kalan olgulara vurgu yapılamaz. Çünkü birey, dine yönelmesini sağlayan ihtiyacını din vesilesiyle elde edemeyeceğini anladığında dinden yüz çevirecektir. Öyleyse dini tebliğ etme noktasında yalnız dinin beyan edilmesi, pratikleşme noktasında dinle ilşkisi ispatlanmış güdülere vurgu yapılabilir.

DİNİN KAYNAĞINI SORGULAMANIN AMACI

Üçüncü anlamda dininin kökenini sormak yani dindar olmak gereklimidir? Sorusu dini tanımak ve kabullenmek isteyen her insan için söz konusudur. Çünkü dini tanımak ve dindar olmak insandan ileri gelen iradi bir davranıştır, ve her iradi davranış gibi bir hedefin oluşuna dayanır. Ancak kelami kitapların yazılmasıyla birlikte bu soru ilmi bir konu olarak gündem edilmiştir. Çünkü doğal olarak kelamcıların kelami araştırmaların başında ele aldığı konulardan biri, kelam ilminin yararı ve

gerekliliğidir. Bu konuyu açıklamak içinde dindar olmanın gerekliliğini ve dini tanımanın zorunluluğunu ispatlamak gerekir. İnsanı tanımanın gerekliliği, nübüvvet ve imametin gerekliliği, Allah, peyamber ve imamın tanınmasının gerekli olduğuna yönelik öne sürülen kelami görüşler tümüyle bu konu kakkındadır. Fakat birinci ve ikinci anlamda dinin kökeni nedir sorusu üçüncü sorunun sahip olduğu tarihsel geçmişe veya birikime sahip değildir. Aslında bu ilk kez 19. yüzyılda psikoloji ve sosyoloji gibi bilimlerin kenarında yeşermiş, yeni bir konudur. Oradan da din felsefesine girmiştir. Bu meseleyi ele alanlar ataistler ve kuşkucular olmuştur. Dindarlar ise cevap vermek zorunda kalmış ve bu meseleyi ele almaktan başka çare bulamamıştır. Bu konuyla ilgili geleneksel kelami ve felsefi eserlerde her hangi bir şeyin bulunmayışı bundan olsa gerek. Çünkü geçmiş asırlarda böyle bir soru islami çevrelerde ortaya atılmamıştır.

DİNİN BİLİMSEL İNCELENMESİNİN TENKİDİ

Din, toplumsal ve ruhsal gibi çeşitil boyutlara sahip olan karmaşık bir olgudur. Dini bilimsel incelemek ne anlama gelmektedir? Psikolok ve sosyologların her biri kendi bölümüyle ilgili boyutu analiz eder ve açıklamaya çalışır. Örneğin bir psikolog dinin değişik ruhsal fonksiyonlarıyla uğraşır. Bir sosyolog kurumların ve tolumsal deiğşimlerin din ile olan ilşkisinin üzerinde durur. Dinin her bir boyutu insani bilimlerin biriyle irtibatlıdır. Her dalın uzmanı kendi bilim dalının kapsamında din olgusunun analizini yapabilir ve dinin toplumsal ve ruhsal etkilerini inceleyebilir. Fakat iki konuya dikkat edilmesi gerekiyor:

1- Hiç bir bilim tanrının varlığıyla mukabele etmeye kalkışamaz. çünkü tanrının varlığı deneysel bilimlerin alanına girmeyen felsefi ve kelami bir konudur. Bilim adamları tanrınının varlığını tartışırken kendi bilim dalının kapsamından çıkmaktadırlar. Aslında teorilerine felsefi hipotezler katarak yaptıkları arştırmalar da dinin temellerini inkar etme sonucuna gelmekteler. Tanrının varlığı bu tür felsefi hipotezlerle çelişmektedir, yoksa bilimsel incelemenin kendisiyle bir çelişkisi yoktur. Görülen o'dur ki bu bilginler din olgusuyla ilgili baştan beri doğru olmayan bir varsayıma sahiplerdir. Onlar salt bilimsel olgularla dini açıklamak gerektiğini farz etmişlerdir. Böyle bir hipotezin kendisi bilimsel bir ilke değildir, belki ispatlanması gereken felsefi bir hipotezdir. Bu varsayımın yanında başka felsefi varsayımları da görüşlerinde yer vermekteler.

2- Her bilim dalının uzmanı sadece olguları nitelendirerek kendi alanından çıkmazsızın onların analizini yapar. Örneğin psikolog bastırılmış duygular veya korku gibi ruhsal olguları inceleyerek analizini yapabilir. Bu olguların nerden kaynaklandığını, insanın yaşamında ve ruhunda nasıl bir etkisi olduğunu açıklayabilir. Din psikoloğu ise din olgusunun güdüler, kompleksler, neşe ve korkuya benzer psikolojik konularda bıraktığı etkiyi inceler. Fakat bastırlmış duygular yada doğadan korkmanın dinin kaynağı olduğuna nasıl varılabilir? Bu gibi olguları nitelemekle, alınan sonuç arasında mantıksal bir bağ yoktur. Bazı sosyologlar şöyle demiştir: toplumsal etkenler bir takım özel inançların ortaya çıkışına neden olmuştur. Hemen ardından dinin kökeni için bir takım özel toplumsal etkenler olması gerekir sonucunu almışlardır. Özel bir kısım inançların doğuşuna sebep olan bazı toplumsal etkenlerden yola çıkarak dinin kaynağı tanrı değil toplumsal etkenler olduğu sonucunu nasıl çıkarabiliriz? Bilimsel yöntemin fonksiyonu olan nitelendirme aşamasını geçerek tanrının varlığı hakkında görüş belirtmek, bir tür yanıltmadır. Mantıksal bir tutum içinde konuya bakarsak bazı boş ve batıl şeylerin özel olan inançlara neden oluşu hareketle dinin kaynağının batıl bir şeyden ibaret olduğu neticesini almamız mümkün değildir. Kısacası dinin bilimsel yöntemle incelenmesini savunanların öne sürdüğü gibi bu yöntem salt bilimsel ve deneye dayalı değildir. Belki söz konusu yöntemin içinde felsefi ve deneysel olmayan temeller ve hipotezler vardır. Bundan dolayı bu yönteme dayalı teoriler eleştirilerin hedefi haline gelmiştir.

Bilimsel yöntem hiç bir zaman nitelendirme aşamasından hareketle dinin kökeniyle ilgili bir teoriye ulaşamaz.

DİNİN KAYANĞIYLA İLGİLİ TEORİLERİN AYRIMI

Bu konuyla ilgili ortaya atılan teorileri ataist ve teist adları altına iki genel guruba ayrıa biliriz. Ataist teorilerin temel özelliği dinin doğa üstü bir kökene dayanmadığını vurgulamakta ve dini salt psikolojik ya sosyolojik temeller üzerine açıklamaktır. Bu yönüyle ataist (ilhadi) görüşleri iki guruba ayırmak mümkündür:

1- Sosyolojik teoriler: bu teorilere göre, din toplumsal bir olgudur ve bireyin dindarlığı toplumsal kaynaklardan beslenmektedir. Diğer bir deyimle bazı nedenlerden dolayı toplumun kendisi bireylerinin dindar olmasına sebep olmasıdır. Toplum bazı ihtiyacları dinsel kavramlar biçiminde bireylere yansıtmaktadır.

2- Psikolojik teoriler: bu teorilere göre ise din bireysel bir olgudur ve onun kökenini bireylerin içindeki korku ve bastırılmış iç güdüler gibi nesnelerde aramak gerekir. Fakat iç güdülerin bastırılması toplum tarafından gerçekleşse de ancak psikolojik teorilerde bastırılmış iç güdülerin ruhsal etkileri insanlarda dinsel inançların ortaya çıkışına neden olmaktadır. Bu teoriler duygusal ve akılsal diye iki gruba ayrılır; a) dinin kökenini insanın duygusunda arayan teorilerdir. b) dinin kökenini insanın akılsal yönünde arayan teorilerdir. Ataist teorilerin önemli iki özelliği vardır; birinci grup evrimcilerdir; yani dinler için yalın bir hal göz önünde tutarak onu ruhsal ve toplumsal bir etken temelinde açıklar ve gelişmiş dinleri de sade ve yalın dinin gelişmiş biçimi bilirler. Örneğin bazıları totemizmi dinin en yalın hali bilmektedir. Bunun için ataist teorilere evrimci teoriler de söylenmektedir. İkinci grup teoriler ise, tanrının yokluğunu bir hipotez olarak bilmektedir. Tanrının yokluğuna dair hiç bir kanıtları olmadığı halde psikolojik ve ya sosyolojik açıklamayla dini inkar etmeye çalışmaktalar, fakat işin gerçeğine bakılırsa doğru olmayan bir varsayım üzerinden din için asılsız ve boş bir köken bulma gayreti içindeler. Teist veya ilahi teoriler ise "dinin kaynağı Allah'dır" varsayımına dayanmaktadırlar. Ancak bu varsayım kanıtsız kabul edilmiş bir hipotez değildir. Bu varsayımın kanıtları Allah'ın varlığını ispatlamak konusunda ele alındığı için genel olarak dinin kayangı konusunda işlenmez. İlahi teorilerin dindarlık konusunda bir açıklama yapmaları gerekir. Din bireylerin inançlarının dışında kalan bir olgu değildir. Din maddi bir olgu değildir ki inançsız ve dindarlık olmadan var olsun. Bunun için ilahi teorilerin dindarlıkla ilgili bir açıklama yapmaları kaçınılmazdır. Yani insanların neden dindar olduklarını aydınlatmaları gerekir. Bir kaç yazıda dinin kaynağıyla ilgili bütün teorileri ele almak olanaksızdır. Bu ancak bir kitap şeklinde yapılabilir. Bir sonraki yazıda Allah'ın izniyle bu konuyla igili bir kaç önemli teoriyle kısa bir şekilde aşına olacağız. Bunun yanında ilk yazıda konuyla ilgili özet olarak ele aldığımız kuran'ın ilahi bakışını biraz daha açarak dinin beşeri değil ilahi oluşunu savunmak için islami ekollerin seçtiği yolları ele alacağız. Selam ve duayla.

Kaynakça

1-Alir Rıza KAİMİNİYA-Dinin kayanağına giriş-Maarif yayınları\Kum

2- Abulkasım FENAİİ-Din felsefesi ve yeni kelama giriş-işrak yayınlari\Tahran

3-Ayetullah CEVADİ AMOLİ- Dini tanıma-İsra yayinları\Kum4- Prof.Dr.Mehmet S.AYDIN- Din felsefesi-İzmir ilahiyat Fk.vakfı yaynları\İzmir

İmam Ali (a.s) buyuruyor:

Nice insanlar, başkalarının kendisi hakkındaki övgüsüyle aldanmıştır.

MEVLANA'NIN DÜŞÜNCESİNDE DUA'NIN HIKMETİ

Salih Avcı

Mevlânâ Celâleddin Rumi düşüncelerini ve manevi tecrübelerini manzum hikâyelerle 6 defterde anlatır. Mevlana "misal" der, olmuş bitmiş kişisel veya tarihi olaylar değil, aksine her kes için nerede olursa olsun geçerli olabilir. Çünkü her misal insanın özünü anlatır, sade hikâyelerle bizlere önemli ve büyük dersler verir.

Onun düşüncesi aşk üzerine bina edilmiştir. Aşk; nur ve aydınlıktır. Aşk olmayınca nerede, kimlerle olmanın manası kalmaz. Aşksız hayat karanlıkta gölgeler gibi gezinmektir, hatırlatır hakkın insana olan ilgisini, sevgisini ve dua'yı yalnızca Rahman'dan bir şeyler istemek içi değil belki dua etmeyi bir lütuf bilir hak tarafından o ebedi aşk nurunun sönmemesini sağlayan ilahi armağan.

Okuyacağınız kısa ve sade hikâye mesnevinin üçüncü defterinden ve Allâme Caferi'nin açıklamasının özetidir.

Gecenin karanlığında Allah'ı çokça anarak dua eden ve yakarışlarıyla gecenin sessizliğini bozan bir insan vardı. Dudakları celâl lafzının halâvetiyle tatlanmıştı. Duyguyla taşan sinesi, hoş bir hali vardı. Bu durumu gören şeytan bu insanın rabbanî ve manevi haline oldukça kızdı. Buna daha fazla tahammül etmeyerek insanın yanına vardı ve ona şöyle dedi:

— Neden bu cevapsız yakarışlarına ısrar ve inatla devam edersin, şu ana kadar Allah dualarına lebbeyk dedi mi? Artık bırak ve kendi işine bak.

Onun gönlü şeytanın bu sözleriyle kırıldı ve ümitsizdendi, rüyasında Hızır'ı yeşil ve hoş bir bahçede gördü.

Hızır ona sordu: Ne oldu? Neden artık Allah'ı çağırmıyorsun? Yakarışlardan pişman mı oldun?

Çaresiz kalmış adam yanıt verdi: Hayır pişman olmuş değilim, ama ne kadar Allah'ı andımsa ve rabbimi zikir ettimse de lebbeyk duymadım, cevap almaya liyakatimin olmadığından korkuyorum.

Hızır dedi: Rahman olan rabbim bana seninle görüşmem için emir verdi ve bu mesajını sana aktarmamı söyledi: O Allah sözü bizim lebbeyimiz değil miydi o niyazın, derdin ve sızıntın bizden gelen işaret değil miydi?

Ey kulum! Allah'ın seni duymuş olduğuna ve duanı isticap edeceğine kanıt olarak, yerden veya gökten bir ses mi bekliyordun?

Senin kalbinin hazır olması anında diline düşmüş Allah lafzı ilahi lebbeykti.

Tüm çare aramaların, çabaların, deruni yönelmelerin, senin doğru yolda olmana sebep ilahi iştiyaktı.

Tüm vücudunu saran Ümit, korku, aşk, ıztırap bizim lütfümüz ve inayetimizdir ki bu lütuf seni celâl ve cemal dergâhına hidayet etmek içindir.

Karanlık gecelerde ya rabbim! Ya rabbim! Yakarışların aynı zamanda bizim lebbeyimiz ve yanıtımızdı. Allah'la yakarışa layık olmayan insanın dilinden rabbi zikir etmesi duyulmaz ve gönlünde Allah'ı anması gerçekleşmez.

Bil ki ruhunu kirleten cahillerin kalplerinde Allah'ın sevgisi kalmaz. Böylelikle kendi elleriyle dillerine kilit vururlar ve zikirden mahrum kalırlar, ne kadar ıztırap ve zorluklarla karşılaşırlarsa da ebedi ve ezeli sığınaklarından haberleri olmaz.

Firavun ve firavun sıfatlı insanlar tüm eğlence araçlarından yararlandılar ve en ufak bir dert görmediler, böylelikle sıkıntı ve çaresizlikten de olsa yakarıştan mahrum kaldılar. Eğer acılar ve sıkıntılar bir an için bile insanı Allah'a yönlendiriyorsa o acılar ve sıkıntılartüm dünyaya sahip olmaktan daha değerlidir. Bundandır ki ermişler dünya'da başlarına gelen dertleri ve acıları hoş karşılamışlardır.

Allah'ı iştiyak ve dertle çağırmayanlar, hakikatinde solgun ruhları vardır ki bilinçsiz olarak bir şeyleri anlamadan söylerler ve ettikleri zikrin manasını anlamazlar. Allah'ı çağırmanın, Allah'ı aramanın kaynağı tüm insan vücudunu saran dert ve iştiyaktır. Didarı özleyen gönüldür ki dudakları pak bir sesle harekete geçirir.

Dua ve yakarış

Bir yönüyle fani ve zayıf olan insan diğer yönüyle yüce Allah'la kurduğu ruhani ve manevi ilişkiyle dua söylenir.

Yakarış nedir? Kendinizi, yaratılmış büyük evrendeki durumu ve değeri derk ettiğiniz anlarda yakarış içersindesiniz. Doğal özgürlüğünüzden el çekip, rabbe karşı durma gücünden vazgeçerek, iradesiz bir tablo gibi ezeli ressama teslim olduğunuzda, dua ediyorsunuzdur.

Eğer yaşamınızın devamında derin duyguları tecrübe etmek istiyorsanız, ruhunuzu bir kaç dakika içinde olsa yakarışa zorlayın, eğer tüm yaşamınızın asaletli olmasını ve tefsir edilmesini istiyorsanız yakardığınız anlar olsun.

Açıktır ki er ve ya geç biz bu toprak küreye, yıldızlara, parlayan güneşe ve milyonlarca yılı parlayarak arkasında bırakmış galaksilere gözümüzü yumacağız ve bir avuç gizemli kara toprakta gömüleceğiz. Evet, er ve ya geç son nefeslerimiz ilkbahar nesimlerine ve ya sonbaharın rüzgârları arasına karışacak.

Gözlerimizin son kez bir şeyleri görmeden, dudaklarımızdan son sözler söylenmeden, gözlerimiz son kez kapanmadan, dudaklarımız susmadan, evrenin ruhuyla buluşmak için içimizdeki son çabaların bitmesinden önce, gelin gürültülü yaşam pazarından kaybettiğimiz o kadar değerli

ömrümüzün karşılığında elimize ne geçmiş bir bakalım?

Bir kaç an için gözlerimizi sonsuz ufka doğru çevirelim ve ellerimizi bu mavi gökle ve tüm tesbih edenlerle beraber olmak için göğe kaldıralım, onlarla çağıralım: "Ya Rab ya Rab" ve hikmetle yaratılmış bu evrende başıboşluğu bırakalım.

Zaman ırmağında sessizce akan yaşamımızda, bazen ümitsizlik ve hüzünler son şiddetine varır, ama ardından bir kaç lahzadan sonra ümide ve neşeye dönüşür. O korkulu ümitsizlik ve hüzün fırtınasında, ruhumuzun bilinmez bir tarafından bir ışığın yanması ve tüm vücudumuzun aydınlanmasını müşahede ederiz. O sırada gönül kulağımız bunalır duyar: "Ey insanoğlu! Ümitsiz olma çünkü gaybın esrarından habersizsin perdenin arkasında oyunlar vardır üzülme." (Hafız)

Başkalarına güvendiğimiz ve rahmandan gayrısının önünde eğilip neşe ve mutluluğa kavuştuğumuzu his ettiğimizde, yani insan vücudunun kaptanı olan kişiliğimiz bilerek ve ya bilmeyerek onun vuslat sahilinden başka noktayı hedeşediğinde ve yok oluşa doğru hareket ettiğinde, çok geçmeden bir çöküşte olduğumuzu, içimizin kederle dolduğunu derk ederiz. Hiç bilmezsiniz o sebebi bilinmeyen anların sırrı nedir? O an, ruhun bize haber vermeden tabiat âleminin diğer tarafına sığındığı andır. Kişiliğimiz karanlığa düşerken, insani ruhumuz yakarmakta ve bunları söylemekteydi:

"Allah"ım bu zayıf ve çaresiz insan senden başkalarına güvenerek ve neşeyle avunarak kişiliğini kaybetmekte ve kendisini korkunç ve ölümcül fırtınada yokluğa doğru itmekte, ya Rab! Tekrar bir inayet buyur ve onu kendisine dönmesi için hidayet et."

Yaşantımızın tüm vakitlerinde ve anlarında, hakiki yakarışa imkânımız vardır. Çünkü her zaman bu yaşlı binanın duvarlarında sonsuzluğa açılan kapıcıklar vardır ve biz hangi şartlarda olursa olsun başımızı çevirip metafizik âlemini müşahede ede biliriz.

Dua yalnızca ihtiyaçlar için yapılmaz

Yüce Allah'ın bu dünyayı insan için yaratıp onun burada çalışmasını, çabalamasını, imar etmesini bilen ermiş insanlar kendilerini kenara çekip sebep sonuç ilişkisinden dua ile kaçmak istemezler. Çünkü bir taraftan "İnsan için kendisinin çabasından hariç başka bir şey yoktur, elbette kendi amel ve çabasının sonucunu görecektir" ayetinin hikmetini ve öte taraftan everendeki düzenin ilahi yasalarla işlediğinin bilincindedir.

Hikmet sahibi ilahi insanlar dua'yı aşağıdaki üç amaç için yaparlar:

a) "Allah'ım! Ben ki manen ve madden tekâmül amaçlı yaşıyorum, bana etrafımızı saran olguların ve olayların muhasebe edilmemiş bilgisini ver! Ta ki önümdeki engelleri tanıyarak ilerlemeye devam edeyim, eğer bu teşhis gücüne sahip olamazsam meşşiyyet nimetin, yaşamımın ışığı olsun ta ki yaşamın özünden ayrılmayayım" derler.

b) Metafizikten güç alıp yararlanma

c) Sonsuz küçük oluşu sonsuz yücelikle birleştirme, bu bilinçli insan için en büyük idealdir.

Bu muhteşem birleşme sayesinde iç dünya ile dış dünya, madde ve mana arasında uyum sağlanır. Yakarışlar varlık âlemindeki düzenin değişmesi için yapılmaz, bu dua da değişim iç dünya için istenilir ve insanın manevi boyutuyla alakalıdır. Bizim evrenle olan ilişkimizin farklılaşması (anlamlı olması) istenilir, varlık almeindeki sistemde her hangi bir değişim söz konusu değildir. Kemala ermiş insanların duaları ve ibadetleri de bir şeyler elde etmek için değildir. Hatta eğer o istek cennet olsa bile ve ya cehennem azabından kurtulmak için olmuş olsa da dua bunlar için değildir. Belki onların kulluk makamının gereği olarak ezeli ve ebedi mabuda karşı olan bilincin sonucudur.

KARIKATÜR KRIZI PAPA'NIN SÖZLERİ VE MEDENİYETLER ÇATIŞMASI

İbrahim çakar

Amerikalı siyaset bilimci Samuel Huntington'un 1993'te ortaya attığı medeniyetler çatışması teorisi bir hayli tartışma yaratmış ve bir hayli tenkit de almıştı. Ama hakikatte böyle bir çatışma vardı ve bütün hızıyla sürmekteydi. Bu çatışmanın batı ve is lam med eniyetleri arasındaki boyutu 1993'ten önce bu kadar açık bir şekilde ve şiddetle gündeme gelmemiş olması Sovyetler Birliğinin mevcudiyeti, yani dünyanın doğubatı şeklinde iki bloka bölünmesi yüzündendi.

Samuel P. Huntington'un "Medeniyetler Çatısması mı?" makalesinin 1993 yazında yayınlanmasından çok önce, Princeton Universitesi tarih profesörü Bernard Lewis medeniyetler çatışmasından söz etmişti;

"fiurasi muhakkak ki biz (Batı), geleneksel uluslararası konuları-politikaları ve devletleri aşan bir hareket ve ruh haleti ile karşı karşıyayız. Bu gelişme bir medeniyetler çatişması olarak değerlendirilebilir ki bu kadim rakibimizin (Islam) Musevi-Hristiyan mirasımıza, seküler sistemimize ve bunların dünya genelinde genişlemesine karşı belki irrasyonel fakat tarihi bir tepkisinin sonucudur. fiurası hayati öneme haizdir ki biz (Islam'ın) tarihi olduğu kadar irrasyonel tepkisine karşı tahrik olmamalıyız.

1990 Eylül'ünde yayınlanan Atlantic Monthly dergisinde Bernard Lewis'in kaleme aldığı makalede yer alan bu açıklamalardan üç yıl sonra, Huntington "çatışma"dan söz ediyordu. "Medeniyetler Çatışması mı?" makalesinin ilk sayfasında "medeniyetler çatışması paradigması"nı sunmaktaydı;

Benim varsayımım şu ki (soguk savas son-

rası) dünyada çatışmaların temel sebebi ne ideolojik ne de ekonomik kaynaklı olacak. Dünya toplumları arasındaki büyük bölünmelerin ve çatışmanın başlıca sebebi kültürel kökenli olacak. Ulus devletler uluslararası siyasette temel aktörler olarak kalmaya devam edecekler, fakat küresel siyasetin başlıca çatışmaları farklı medeniyetlere ait milletler ve gruplar arasında meydana gelecek. Küresel siyasete medeniyetler çatışması hükmedecek.

Huntington'un çatışma tezi, ilk olarak soğuk savaş sonrası dünya siyasetini anlamaya yönelik yeni bir paradigma sunuyordu. Bu sebeple tez, uluslararası ilişkiler teorisiyle bire bir bağlantılıydı. Devlet merkezli realist ve sistem merkezli neorealist uluslararası ilişkiler teorilerine karşın Huntington'un tezi, kültür, din ve medeniyet unsurları üzerine yoğunlaşmaktaydı. Soğuk savaş sonrası dünyayı anlamak için yeni bir paradigmanın gerektiğini belirten Huntington, medeniyetler çatışması paradigmasının bu dönemde ortaya çıkan diğer modellerden üstün olduğunu iddia etmekteydi. Zira, medeniyetler arası konular-sorunlar soğuk savaş döneminde hakim olan, süper güçler arası ilişkilere endeksli gündemin yerini almaktaydı.

Huntington'a göre, farklı kültürel ve dini değerlere dayalı medeniyetler arası farklılıklar, soğuk savaş sonrası bölgesel ve küresel çatışmaların temel sebebini oluşturur. Medeniyetler çatışması şiddet içermeyebilir ama bu kaçınılmazdır.

Huntington'a göre, farklı kültürel ve dini değerlere dayalı medeniyetler arası farklılıklar, soğuk savaş sonrası bölgesel ve küresel çatışmaların temel sebebini oluşturur. Medeniyetler çatışması şiddet içermeyebilir ama bu kaçınılmazdır. Medeniyetler arasındaki kırılma noktaları medeniyetlerin sahibi olduğu farklı sosyal ve siyasi değerlerden kaynaklanmaktadır. Huntington'a göre medeniyetler, tanrı/insan, birey/grup, vatandaş/devlet, çocuklar/anne-baba, karı/koca ilişkilerine ait farklı değerlere sahiptir. Aynı zamanda medeniyetler, haklar/sorumluluklar, özgürlük/otorite, eşitlik/hiyerarşi olgularınafarklı önem atfetmektedirler. Dünyadaki belli başlı yedi veya sekiz medeniyettten, özellikle Islam ile Batı medeniyetleri arasında bir çatışma gerçekleşecektir; zira bu medeniyetler arasında sadece Islam evrensel misyonu olan bir medeniyettir ki, bu bağlamda Batı medeniyeti karşısında bir tehdit oluşturmaktadır. Diğer taraftan Huntington, Batı karşısında olası bir Islam-Konfüçyüs (medeniyeti) ittifakından bahsetmektedir. Konu ile bağlantılı olarak da Huntington'un Batı ülkelerine tavsiyesi, Islam-Konfüçyüs medeniyetlerine ait devletlerin askeri ve ekonomik olarak güçlenmelerine engel olmak ve bu iki medeniyet arasındaki farklılıklardan faydalanmaktır.

Huntington'un Batılı olmayan ülke elitlerinin yerlileşmesi (indigenization), Batılılaşma karşısında tavır alması ve bu ülkelerde son zamanlarda ivme kazanan Batı-dışı modernleşme olgusu karşısında da oldukça endişeli olduğu görülmektedir. O'na göre, bu gelişmeler karşısında Batı ve özellikle ABD çok dikkatli olmalıdır. Öte yandan, Huntington'a göre Batı ülkeleri, medeniyetsel türdeşliği korumak ve güçlendirmek için Batı'ya göçü sınırlandırmalı, göçmenleri asimile etmelidir. Öte yandan, Batı med eniyetini oluşturan ülkeler güçlerini arttırmak için birlik ve dayanışmalarını genişletmelidirler. Bu bağlamda Huntington, ABD ile Avrupa ülkeleri arasındaki Atlantik işbirliğinin güçlendirilmesini tavsiye etmektedir. Batı'nın medeniyetsel türdeşliğini gerçekleştirmek için Huntington, NATO'ya "medeniyetsel bir misyon" yükleyip Batı'nın medeniyetsel uyumu için Yunanistan ve Türkiye'nin NATO'dan çıkartılmasını önermektedir.

Huntington'a göre, Batı haricindeki mede-

niyetlere ait ülkelerin bir anlamda Batı'yı kopye etmesi mümkün değildir çünkü Batı medeniyeti evrensel değil bilakis eşsiz-yeganedir (unique). Bu sebeple, Batı evrensel bir misyon hedeşememelidir. Aksi halde, böylesine bir çaba Batı-dışı dünyada emperyalizm olarak algılanacak ve tepki görecektir. Huntington'ın ifadesiyle;

Batı evrenselciliği dünya açısından büyük bir tehlike arzetmektedir. Zira böylesi bir çaba medeniyetler arası büyük bir savaşa neden olabilir. Çok kültürcülük Amerika ve Batı içerisinde tehlike arzederken, Batı-dışı dünyaya karşı izlenecek evrenselci bir misyon ise hem Batı hem de dünya için tehlikelidir, zira her ikisi (çok kültürcülük ve evrenselcilik) de Batı kültürünün yegane-eşsiz olduğu gerçeğini inkar etmektedir.

Bununla bağlantılı olarak Huntington, Amerikanlaşma projesini savunurken çok kültürcülüğü Amerika için bir tehlike olarak görmektedir. Amerika'daki çok kültürcü eğilimleri eleştirmekte zira çok kültürcülük, "Amerikan inanç-öğretisi"ni güçsüzleştirmektedir. "Çok medeniyetli bir Amerika, ABD olmaktan ziyade BM olacaktır". Huntington'un öngördüğü çok kültürcü karşıtı yaklaşımı hiç şüphesiz müslümanlar da dahil olmak üzere Amerika'daki azınlık gruplar açısından önemli sonuçları olacaktır.

Son olarak, Huntington'un çatışma tezinin en ilginç ve önemli yönlerinden biri de bir çok siyasi tavsiyeler içermesidir. Bu tavsiyeler Amerikan iç ve dış politikasına yöneliktir. Bir kısmına yukarıda değindiğimiz bu tavsiyelerden başlıcaları;

Iç Politika Konusunda Tavsiyeler

Medeniyetsel türdeşliği artırmak için Amerika'ya göç zorlaştırılmalı, var olan göçmenler ise asimile edilmelidir.
Çok kültürcülük yerine Amerikanlaşma politikası yürütülmelidir.

Amerikan Dış Politikasıyla Ilgili Tavsiyeler

Batı'nın diğer medeniyetler karşısındaki askeri ve teknolojik üstünlüğü korunmalıdır. ABD, Avrupa ülkeleri ile Atlantik işbirliğini güçlendirerek Batı'nın birliğini güçlendirmelidir.

Islam ve Konfüçyüs medeniyetlerine ait devletlerin askeri ve ekonomik olarak güçlenmesi engellenmeli, bu iki medeniyet arasındaki farklılıklardan faydalanılmalıdır.

Batı evrensel değil yegane-eşsiz olması sebebiyle evrenselci bir misyon üstlenmemeli, diğer medeniyetler karşısında Batı ' nın değerleri empoze edilmemelidir.

Medeniyetler çatışmasından kaynaklanacak olası bir üçüncü dünya savaşı esnasında ABD, Islam-Konfüçyüs ülkeleri karşısında, Japonya, Latin Amerika ülkeleri ve Rusya ile ittifak kurmalıdır.

Huntington'un açıkladığı oldukça ilginç ve kimine göre tahrik edici bu siyasi tavsiyeler, hem ABD/Batı'da hem de dünyanın diğer bölgelerinde büyük yankı uyandırdı ve çeşitli eleştirilere neden oldu. Huntington'un yaptığı tavsiyelere ve "kışkırtıcı" medeniyetler çatışması tezi, tahmin edildiği gibi ABD/Batı'da pratiğe geçmek için değişik yollara başvuruldu. Bu yazıda Islam'a karşı başlatılmış olan bu saldırıların iki önemli boyutuna değinmenin yerinde olacağını düşünüyorum.

10 Eylül 2005 günü Danimarka'nın Jyllands posten gazetesinde peygamberimiz Hazreti Muhammed'i (s.a.v) terörist olarak gösteren bir karikatür yayınlandı. Bazı Islam ülkeleri bunu protesto etti. Ama Danimarka bu tepkilere karşı geri adım atmamıştı.
Çünkü, Danimarka AB üyesiydi. Yani arkasında 500 milyonluk siyasi ve iktisadi AB gücü vardı.
Bu küstahlık sonucu, peygamber efendimize

yönelik tahkir edici karikatörler, Norveç ve İsveç basınında da yayınlandı. Danimarka hükümetiyle Avrupa Birliği, islam peygamberi Hz. Muhammed'e (s.a.v) yapılan bu ihanet ve tahkiri ifade özgürlüğü bahanesiyle geçiştirmeye çalıştı. Halbuki, Avrupa'da yaşayan müslümanlar, terörizmle mücadele bahanesiyle Avrupalı devletlerin saldırısına maruz kalmış, bireysel, sosyal ve kültürel haklarıyla inancını ifade hürriyeti günden güne kısıtlanmaktadır.

Danimarka, Norveç ve İsveç gazetelerinin islam peygamberine yaptıkları çirkin saldırılar ve islamın Avrupa'da yayılmasına karşı yapılan kısıtlamalar islam düşmanlığı sayılıyor. Avrupalı yöneticiler, islama ve islamın mukaddesatına karşı karalama kampanyasını sürdürerek, islamı terörizm ve şiddetle eş değerde tutmaya çalışarak, islamı Avrupa için bir düşman olarak lanse etmeye özen gösteriyorlar. Avrupalı medya grupları da yöneticilerinin istekleri doğrultusunda hareket edip, islam düşmanlığını körüklüyorlar. Avrupa basın-yayın kuruluşlarının islam peygamberine karşı çirkin saldırılar yapması, sıradan bir şey değildi. Planlı ve kasıtlı bir girişim idi. Fakat 1.5 milyar islam ümmetinin bu düşmanlığa karşı gösterdiği tepki ve itiraz, Danimarka'yla diğer Avrupalı ülkelerin ne kadar zayıf olduklarını gözler önüne serdi. Çünkü batılı devletlerin, ifade özgürlüğü adı altında sürdürdükleri islam düşmanlığını müslüman milletlerin kabul etmeyecekleri sinsi ve saldırgan bir politikadır.

İslam dünyası ve dünya kamuoyu, batılı güçlerin ifade özgürlüğü adı altında islam ve müslümanlara karşı saldırı, tahkir ve düşmanlık yönelttiklerinin artık bilincine varmıştır.

Irkçı ve faşist İsrail'i resmen tanımama, sözde yahudi soykırımını reddetme, Avrupa'nın Asya ve Afrikalı milletleri katliam etmeye yapılan itiraz ifade özgürlüğü değil de, islama ve insanlığa aydınlık ve hürriyet getiren alemlere rahmet Hz. Muhammed Mustafa'ya (s.a.v) karşı tahkir ve çirkin saldırı mı ifade özgürlüğü sayılmaktadır!

İslam dünyası ve dünya kamuoyu, batılı güçlerin ifade özgürlüğü adı altında islam ve müslümanlara karşı saldırı, tahkir ve düşmanlık yönelttiklerinin artık bilincine varmıştır.

4 fiubat 2006 Danimarka Başbakanı Rasmussen, 76 ülkenin büyük elçisiyle görüştü. Ama bu kadar resmi, gayri resmi, görüşmeye, olaya, ekonomik vs. tepkiye rağmen, Danimarka yine özür dilemedi. Oysa sıradan bir özür dileme, krizi bitirmeye yetecekti. Ama anlaşılan o ki, özür dilemek Danimarkanın (batının) bir nevi yenilgisi olarak kabul edilmekteydi.

AB Komisyonu başkanı da birliğin Danimarkanın yanında olduğunu açıkladı.

Bakan seviyesinde politikacılar Peygamber Efendimiz (s.a.v)'in tahkir edildiği karikatür basılı tişörtler giyip "Haçlı savaşı çağrıları" yaptılar.

Müslümanlar terörist midir? Yani müslümanın vatanını işgal edip, çoluk çocuk, genç ihtiyar, kadın erkek demeden öldürerek, insanları soyundurarak diz çöktürüp, sonra da şöyle diyeceksin: "Sakın sesini çıkarma, yoksa sana terörist der ve terörist muamelesi yaparım."

Böyle bir muameleye kimse tepkisiz kalmaz. Müslüman da öyle veya böyle bir şey yapınca peygamberini terörist ilan edeceksin. Peki müslümanlar bu soruna karşı nasıl bir çözüm bulmalıdır? Bu mesele ancak çağdaş medeniyet seviyesine ulaşmakla çözülür. Yani bilimde ilerlemekle, keşişer yapıp teknoloji üreterek, nükleer enerji santralları kurmakla olur. Ancak o zaman saldırganlara karşı durabiliriz. Japonya'ya bir göz atın kimse bir şey diyebi-

liyor mu?

ABD ve İngiltere'nin ortaya attığı ve neredeyse tüm Batı dünyasının kayıtsız şartsız kabul ettiği sav şu: Terör az gelişmiş İslam ülkelerinden besleniyor... Sonuçta; İslamcı ile terörist tanımları birlikte anılır oldu. Danimarka basınında yer alan peygamber karikatürleri, bu anlayışın, bu sapkın inancın zirvesidir.

Olayı iki açıdan değerlendirmek gerekir. Konuya, birincisi, Batı'nın İslamcı-terörist saplantısı, ikincisi de medya ve özgürlükler açısından bakmalıyız.

ABD ve destekçisi İngiltere'nin başta petrol olmak üzere doğal kaynaklarını kendi kontrollerinde tutmaya çalıştıkları islam ülkelerine saldırı için, "terör korkusu"nu meşru bir gerekçe olarak gösterme gayretindedir. ABD'nin Afganistan'a ve Irak'a yönelik işgal girişiminin ve bu ülkelerde soykırıma varan saldırganlığının altındaki nedenin bölgeye hakimiyet ve petrol olduğunu bilmeyen yoktur. İslamcı-terörist propagandası, öyle bir şekilde zihinlerde yer edindi ki, İslam dünyasının en kutsal değerleri de bu saldırıdan payını almaya başladı. Peygamber karikatürleri ve Papa'nın sözleri bu gelişmenin son uzantısıdır

Medya açısından bakacak olursak; Tarihin akışını değiştiren en önemli gelişmelerden biri de basının ortaya çıkışı olmuştur.

Medya açısından bakacak olursak; Tarihin akışını değiştiren en önemli gelişmelerden biri de basının ortaya çıkışı olmuştur. İnsanların çevrelerinden haberdar olmaları gibi basit ama hayati önem taşıyan faktörün yanısıra, insanların düşüncelerini özgürce ifade etmelerine, iktidar erkini kontrol edip kullanmaya ve kültürel değerlerin hızlı dönüşümüne kadar pek çok alanda belirleyici olan basın, rasyonel kullanıldığında aydınlanma sürecinin en önemli araçlarından olurken, peygamber karikatürleri örneğinde olduğu gibi kaosa da kaynaklık edebilmektedir.

Danimarka basınında yer alan Hz. Muhammed karikatürleri, özgürlük-sorumluluk eksenini dünyanın gündemine yeniden getirdi. Medya, her şeye kadir midir? İstediğini yazıp, istediğini çizebilir mi? Kuşkusuz ki, hayır.

Bireylerin, toplumların veya kurumların duygu ve düşüncelerine, inançlarına, doğrularına yönelik "hakaret" içeren, "sövgü" içeren ve hatta doğruluğu kanıtlanmamış bilgi içeren yayınların yapılması, medya etiğine aykırıdır.

Birilerine hakaret etmek, düşünce özgürlüğü kalıpları içinde değerlendirilemez. Bunu sadece biz müslümanlar söylemiyoruz. Batı'nın demokrasi ve insan haklarını düzenleyen hemen tüm metinlerin, bildirilerin baş köşelerinde yer alan özgürlük tanımlamalarının hiçbirisi Danimarka basınında yeralan karikatürleri mazur gösterecek genişlikte değildir.

Batı dünyası ve özellikle Danimarka'nın, peygamber karikatürlerini, düşünceyi ifade etme özgürlüğü içinde savunmaya kalkmaları, her şeyden önce çok övündükleri o Batı demokrasisine zarar verecek türden bir girişimdir.

Başta Danimarka olmak üzere, karikatürleri yayımlayan gazete ve ülkelerin kamu oyları, bunları fikir özgürlüğüne dayandırdı. Peki, acaba bu ülkelerde İsrail'e karşı bir şeyler yazma özgürlüğü varmıdır? Cevap doğal olarak hayır olacaktır; zira yazdığınızda yahudi düşmanı damgasını yiyip sorguya çekilirsiniz. Doğru, fikirler özgür olmalı ama neyin nerede bittiği de bilinmeli. Örneğin, siz birisine saygısızca laf edip, küfür edip sonra da “bu fikir özgürlüğüdür diyebilir misiniz?” Sanırız diyemezsiniz. O halde sizin kutsal değerleriniz yok diye başkasının mukaddesatına hakaret edemezsiniz. Fikir özgürlüğüyle övünenler

Afganistan'dan Iraka, Filistin'e Lübnan'a kadar binlerce insanın ölümünden sorumludur. Ancak bu sorumluluğu fark etmek için biraz vicdan lazımdır. Vicdan ise sosyal Darvincilik kanununa, yani tabiat kanunlarına göre yaşayanlarda bulunmaz.

Son on, on beş yıldır bir "dinler arası diyalog" masalı uydurulmuş, gidiyordu. İslamiyetın sanki diyaloğa ihtiyacı varmış gibi sürekli bu konu vurgulanıyordu. İslam zaten bütün dinlere müsamaha ve hoşgörü ile bakan bir dindir. Bütün peygamberleri tanır ve semavi dinleri Ehl-i Kitap diye beşeri dinlere nisbetle ayrı ve yüksek bir kategoride tanımlar. Bu masalı ortaya atanlar kendilerinin Tanrı tarafından görevlendirilen şahıslar olduğunu iddia ederek ülkeler işgal ediyor, sonra da kamuoylarını yanıltmak için yaldızlı ifadeler kullanarak dostluk, barış, medeniyet nutukları atıyorlar.

Huntington'un "medeniyetler çatışması" tezini haklı çıkarmak için 11 Eylül olayından bu yana sergilenen "akıl dışı" çabalara Papa 16. Benedictus da, İslam dünyasını ayağa kaldıran "Hz Muhammed söylemi" ile katıldı.

Papa 16. Benedict'in 12 Eylül tarihinde Almanya'nın Regensburg Üniversitesi'ndeki konferansı sırasında sarfettiği sözler İslam dünyasında geniş çaplı toplumsal infiallere yol açtı. Doğrusu bu sözler üzerine, İslam dünyasından başka bir tepki de beklenemezdi. Türkiye'de her konuda Batıcılık yapan gazeteler ve televiyonlar bile bu öfkeye hak vermek zorunda kaldılar.

Önce Papa'nın ne dediğine bir göz atalım. Büyük bir bölümü Tanrı kavramı ile, dinşiddet ilişkisine hasredilmiş olan bu konferansın giriş bölümünde Müslümanların Tanrı (Allah)'yı nasıl anladıkları ve nasıl tanımladıkları üzerinde duran Papa,

konuşmasının sonraki bölümlerinde Hristiyanlığın tanrı anlayışının doğru olduğunu gerekçelendirmek için Bizans İmparatoru 139 1'de Ankara civarında Manuel II. Paleologus ve İranlı bir şahıs arasında geçen

konuşmadan alıntılar yapıyor.

Bu konuşmada, sonradan Bizans tahtına oturacak olan; ama o sırada iyice küçülmüş durumdaki imparatorluğu babasıyla adeta birlikte yöneten Manuel II. Paleologus İran'lı muhatabına şöyle der: "Bana Muhammed'in getirdiği yeni bir şey göster; orada (yani Müslümanlıkta), va'z ettiği dini kılıç zoruyla yayma emri gibi pek çok kötülük ve insanlık dışı şeyler bulacaksın." Papa konuşmasının devamında, imparatorun, dini, kılıç zoruyla yaymaya çalışmanın neden Tanrı'nın isteği olamayacağını anlattığı ayrıntılara değiniyor. Sonra da başka örneklerle konuşmasını sürdürüyor ve şöyle diyor:

"İslamda Tanrı ile akıl arasında ayrılmaz bir bağ yok. İslami cihat akla ve Tanrı'ya karşı."

Papa'nın sözleri, -doğal olarak- İslam dünyasında büyük tepkilere yol açtı.

Danimarka'nın neden olduğu, "Hz Muhammed karikatürleri" krizinin izleri henüz silinmeden, "Hizbullah ile savaşta" çoluk çocuk binden fazla sivilin İsrail bombardımanı altında can verdiği Güney Lübnan trajedisinin yaraları kapanmadan, Papa'nın Ortaçağ'dan alıntılarla "dinler çatışmasını" körüklemesi planlı bir girişimdir.

Vatikan, Papa 16. Benedictus'un sözlerini düzeltmeye çalışıyor. Ancak, İslam dünyasında "Haçlı zihniyeti" hatırlatması şimdiden başladı.

Kilise, İslamı kendine hep rakip olarak gördüğü için Hz.Muhammed'i (s.a.v) ve sürekli İslamı karalama kampanyasına yöneldi. Bu çarpık anlayışın kökeni eskilere dayanıyor. Hıristiyan teologlar geçmişte hep "kutsal savaş" özentisiyle yaşadılar.

Semavi kitapların hiç birinde Kur'an'da olduğu kadar akıl ve düşünceye davet edilme yoktur.

Kilise, Hristiyanlık inancında aklı devre dışı bırakıp, eleştiriyi yasaklayıp, kendisini de adeta insanların zihinlerinde Tanrı adına

tahakküm kurduğu için Batı'da "aydınlanma dönemi" yaşandı.

Bush'un 11 Eylül'dan sonra "Haçlı seferi"nden söz ederek insanlığın başına açtığı bu kadar musibetten sonra Papa'nın da bu sözleri, müslümanlar açısından gerçekten düşündürücü olmalıdır.

İslam dünyasında yükselen tepkiler karşısında Papa, 'ben sadece alıntı yaptım; söylediklerim benim görüşlerim değildi' demeye getirmektedir. Ancak konuşmanın tam metni incelendiğinde bunun öyle olmadığı kolaylıkla anlaşılabilir. Örneğin Kur'an'da yer alan "dinde zorlama yoktur" hükmünün Peygamber Efendimizin ilk zamanlarında inen bir ayet olduğunu; Peygamberimizin zor günlerinde bu hükmü kullandığını ve buna ihtiyaç duyduğunu; ama sonraki dönemlerde şiddet içeren yorumların yine Peygamberimiz tarafından geliştirildiğini ifade ediyor. Ayrıca yukarıdaki sözleri söyleyen Manuel II. Paleologus için "büyük alim" sıfatını kullanması da dikkat çeken başka bir konudur.

İlgili konuşmadaki görüşler, bir Papa'dan beklenmeyecek kadar dar görüşlülüğü ifade etmektedir; çünkü bu konuşmada ortaya konulan görüşler -ilahiyat fakülteleri olan ve dini geçmişi oldukça güçlü bir üniversitede yapılıyor- oldukça tutarsız. İslam ilahiyatına yeteri kadar vakıf olmadığı metnin her bölümünde açıkça görülmketedir. İslamın şiddeti kabul etmediği ortada iken, özenle seçilmiş alıntılarla - ki, bir alıntı ile İslam'daki Allah kavramının akıl ve mantık dışı olduğu ispatlanmaya çalışılıyor - dinimizin şiddeti teşvik ettiği anlatılıyor. Bu görüşler, sıradan bir Ortaçağ Papa'sının Haçlı Seferleri öncesi yaptığı bir konuşmaya benziyor.

Papa, Avrupalı insanların, İslamiyetı "şiddetin dini" olarak algıladığını biliyor. Papa, işte bu yanlış algılamayı kasıtlı bir şekilde körükleyerek, Hıristiyanlık adına medet umuyor. Yoksa, gerçekten bilge olsaydı, "dini kılıçla yaymayı" kimin başlattığını bu kadar kolay unutmazdı.

Örneğin, "kutsal toprakların Müslümanlardan kurtarılması için "Hıristiyanlık adına oluk oluk kanın akıtıldığı Haçlı Seferleri'ni, 1095'te "seleşerinden" Papa II. Urbanus'un başlattığını hatırlatırdı.

Papalık onayıyla katliam yapıldı. Din adına terörizmi uygulayan ilk kişinin, "Haçlı Seferi kahramanı", Fransız şövalyesi Reynaud de Chatillionun olduğunu söylerdi.

Ayrıca, "İspanyol Fatihi" Hernando Cortez'in, papalığın onayıyla, 16.yüzyılda Güney Amerika kıtasındaki "pagan vahşileri" nasıl barbarca kılıçtan geçirdiğinden söz ederdi.

Papa, sözleriyle medeniyetler çatışmasının önünü açıyor.

Burada dikkat edilecek nokta: Batı, karikatürler ve Papa'nın sözleri üzerinden kendi içinde bir bütünleşmeye gidiyor, tabi bu arada İslam dünyasına yönelik büyük bir saldırının psikolojik zemini hazırlanıyor.

Bundan dolayı, islam âlemi ve müslüman halklar da şia-sünni ihtilafını bir kenara bırakıp batılı ülkelerin tahkir edici söylem ve eylem içerikli saldırılarına karşı kendi aralarında bir vahdet ve birlik oluşturmanın gerekliliğini anlamış olmalıdırlar.

İmam Ali (a.s) buyuruyor:

Sürekli yapılan az iş,
usanılıp bıkılan
çok işten
daha hayırlıdır.

AİLE HUKUKU

Muhammed Avcı

fiüphesiz, beşer zati itibarile ictimai yaşayan medeni bir toplumdur. Yanlızlıktan kaçan ve nefred eden bu varlık, devamlı bir arayış içindedir. Gönül birliği ve muaşeret edecek bir arkadaşı arar. Sürekli ve her zaman beraber olabilecek bir arkadaşının olmasını ve onunla müşterek bir hayatı, paylaşı bilecek birini hep arar durur. Nihayet bu derin duygu onu beklediği ve arzu ettigi hedefe kavuşturur. Kendi değer yargılarına uygun bulduğu ve seçtiği eşle, nihayet aradığı huzur ve mutluluk yuvasını kurar. Insanın en mutlu anlarından biride, sevinç ve sıkıntılarına ortak olabilecek bir eşle kurmuş olduğu aile yuvasının sıcak ortamında, ocakta kaynayan aşının buharını tenefüs ettiği andır.

Evlilikle yeni bir hayata imza atan eşler, mutluluklarının devamı için ilahi ilkelerin belirlediği aile hukukuna saygı duyarak yaşamlarına geçirmeleri gerekir. Aile hukuku iki ana temel ve esas üzerinde oluşur.

1- Maddi hukuk

2- Manevi hukuk

Maddi hukuk, kadının erkek üzerinde ki hakkıdır. Zira aile yünetimile görevli bulunan erkek, mahiyetide bulunanlara karşı şu sorumlulukları vardır.

a- Mehir: Evlilik aktı yapılırken erkek tarafından, kendisine eş seçtiği hanımına vermiş olduğu muhabbet hedyesidir. "Kadınlara mehirlerini gönül rızası ile (cömertçe) verin; eğer gönül hoşluğu ile o mehrin bir kısmını size bağışlarlarsa onu da afyetle yeyin. *Nisa 4*

Bu ayeti celilede nikah aktı yapılırken kızın, kendisine eş olacak erkekten istemiş olduğu mehir ikisi arasında muhabbet ve sevgi bağıdır. Erkek kızın istemiş olduğu miktarı gönül rızasıyle ona vermelidir. kız da isterse bu istemiş olduğu mehrin bir kısmını eşine bağışlar. Bu işlem eşler arasında muhabbet ve sevgi bağlarını kuvetleştirir. Ve aile oluşumunu sağlam temel üzeride bina etmiş olur.

b- Nefaka:

c- Mesken

Aile sorumluluğunu taşıyan erkek, Mahiyetide bulunan ve sorumluluğunu yüklendiği aile fertlerinin, yeme ve içmelerini, giyim ve kuşamlarını, barınacak meskenlerini temin etmekle sorumlu tutulmuştur. Bunlar aile yuvasının dış cephesinin güzel görüntüsüdür.

Islam peygamberinin ve imamların üzerinde titizlikle durdukları manevi hukuktur. Zira ailenin temelini ve ana sütunlarını oluşturacak manevi

değerlerdir. Ailenin, huzurunu ve mutlu yaşamasının bekasını garantiye alacak ilkeler, şöyle beyan edilmektedir.

a- Takva: Allah'ın huzurunda günah işlemekten haya ederek sakınmak.

b- Muhabbet: Aile fertleri arasında sevgi, muhabbet ve saygılı davranmayı oluşturmak.

c- Ahlak: Ailenin temelini ve ana sütununu oluşturan güzel ahlak aynı zamanda aile fertleri arasıdaki muhabbeti de sağlar.

d- Sadakat: sarsıntılar karşısında aile çatısını koruyan sütun, doğruluk ve güvenin aile fertleri arasında var olmasıdır.

Maddi hakkın verilmesi ilahi bir emirdir. Ama ailenin bakası, huzur ve saadet içinde devam etmesi güzel ahlak, muhabbet, sevgi ve temiz niyete bağlıdır. Rahmet peygamberi olan Hz.Muhammed (s.a.a) şöyle buyurur. "Ben faziletli ve güzel ahlakı tamamlamak için gönderildim "Diğer bir hadisi şerifte ise şöyle buyurur: "sizin enhayırlı olanınız ahlaken en iyi olanınızdır. "yine buyurur ki: "Sizin en hayırlınız ailesine karşı muhabbet ve sevgi gösteren ve ahlaken en iyi olanınızdır."

İslam fıkhı, erkeğin sorumluluğu altında bulunan eşinin, nafakasını, giyecek ve meskenini temin etmekle sorumlu tutmuştur. Ama, ailenin temelini oluşturan manevi değerlerin korunması ve yaşaması erkek ve kadının müşterek görevidir. Bu manevi değerlerin korunmasında kadının rolu daha büyüktür. Zira kadın ailenin iç yönetiminden sorumludur. Çünkü ailenin ana sutunlarını oluşturan manevi değerler, kadının görev sahasındadır. Öyle ise kadın yüklediği sorumluluğun bilincinde olması gerekir ki aile huzur ve güven içinde yaşamış olsun.

Eşitlik:

Mukeddes islam şeriatında, hak ve hukukun, cinsiyet farklılığı bakımından erkek kadın arasında bir fark yoktur. Her ikisi de insan olma hesabıyla haklar eşit verilmiştir. Bir kısım ayetlerde, erkeğe verilmiş olan imtiyazlı haklar, ailenin müdüriyet görevini yürüttüğü içindir. Bu bir üstülük imtiyazı değildir. Belki görevin imtiyazıdır. Misal olarak, bir daire amirinin kedi mahiyetindeki personelinden farklı bir makamda olması ve bulunduğu makamın ona vermiş olduğu imtiyazlar onun mahiyetindekilerden üstün olduğu anlamına gelmez. Yöneten ve yönetilen arasındaki itaat ve emri dinleme, yönetmekte oldukları kurumun düzenli ve kusursuz işlemesi içindir. Buda bir üstünlük imtiyazı değildir, belki görevin vermiş olduğu imtiyazdır. İlahi vahyın bize öğretisi, insanlık tarihi bir kadın ve bir erkekle başlamıştır. Kur'an-ı kerim şöyle anlatır. "Ey İnsanlar! Doğrusu biz sizi bir ekekle bir dişiden yarattık. Ve birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki Allah katında en değerli olanınız, O'ndan en çok korkanınızdır. fiüphesiz Allah bilendir, herşeyden haberdardır.
Hucurat suresi 13 .

Ayet, beşeriyetin bir erkekle bir kadından oluştuğunun haberini vererek, erkek ve kadının eşit haklara sahip olduğunu, ve birinin diğeri üzerinde bir üstünlüğünün olmadığının beyan etmektedir. "Sizin en hayırlı olanınız Allah'tan en çok korkanınızdır" Ayetin uyarısı, hiç bir insanın diğer bir insandan, bir kabilenin diğer bir kabileden ve bir milletin diğer bir milletten üstün olmadığının haberini vermektedir. Üstünlük sadece takvadadır. O da Allah katındadır.

Erkek ve kadın farklı görevlerle görevledirilmiş bulunmaktalar. Erkek olsun kadın olsun görevli bulundukları makamın vermiş olduğu imtiyaz şeri ve hukuki bir üstünlük değildir. Belki bulunduğu makamın ve üstlendiği sorumluluğun kendisine tanıdığı haktır.

Netice olarak insaniyet mektebinin temel taşı olan aile, baba, anne ve çocuklardan oluşur. Nasıl ki bir devletin yönetim ve idaresinde işleyen kanunlar varsa, aile yönetim ve idaresinde işleyen aile hukuku vardır. Bu hukukun adil işleyişinde etkili olacak şey aile bireylerinin güzel ve faziletli bir ahlaka sahip olmaları gerekir. Ahlaki bir fazilete sahip olmayan bir aile, toplum ve devlet, içi çürümüş kabuklarıyle tutunan ağaca benzer. Beşeriyete güzel ve faziletli ahlakın öğreticisi olarak gönderilen rahmet peygamberi, beşeriyeti mutezelzil edecek ve aile yuvalarını virane çevirecek olan beş büyük afatın uyarısını yapar.

1- Anne ve babaya kötü davranmak.

2- Kadın kocasına güvediği halde kocası ona hıyanet eder.

3- Kocası hanımına güvendiği halde hanımı ona hıyanet eder.

4- Allaha itaat etmeyen bir devlet başkanına itaat edildiğinde.

5- Söz verip sözün de durmama.

Bu beş uyarı, beşeriyetin güven huzur ve emniyet içinde yaşamasının teminatıdır. Mutlu bir hayatın garantısı, Allah ve Resuluna itaat ederek yaşamını devam ettirmektedir.

FEREC YAYINLARINDAN TEMİN EDEBİLECE/İNİZ KİTAPLAR

Nech'ül Belağa **7,00**
İmam Ali (a.s), 624 Sayfa

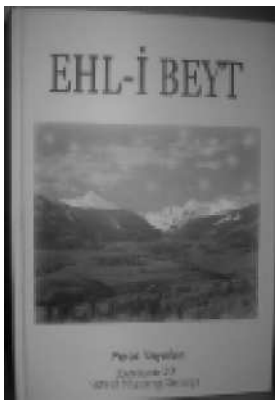
Hadis Pınarı **7,00**
İmam Rıza (a.s), 686 Sayfa

Salavat ve fiefaat **3,50**
Muhammed Avci, 144 Sayfa

Namaz Hocası **4,50**
ve Dini Bilgiler, 224 Sayfa

Sorunlar ve Çözumleri **3,00**
Seyyid Ali Hüseyin Buhti, 128 Sayfa

Ehl-i Beyt **7,50**
Murat Fasıl/Fahrettin Altan, 414 Sayfa

Siparişlerinizi lütfen Fax'la bildiriniz
Fax: (0911) 26 57 24
email: doganverlag@t-online.de